

PS II

170

ANUL I.

Nr. 7—8

IULIE—AUGUST 1944

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1944

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ
Academia teologică, Caransebeș

A P A R E L U N A R

Administrator:

Prof. TEODOR ROȘCA
Casleria Diecezană, Caransebeș

Înscrisă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.

CUPRINSUL :

- REDACTIA :** *Calvarul refugiului*
Arhim. Dr. L. BUSUIOC : *Forța de care avem nevoie astăzi*
Insp. gen. șc. P. JUMANCA : *Ion Mărilă*
Prof. Dr. GH. COTOȘMAN : *Viața românească din Banatul Timișan în Evul Mediu*
Prof. Dr. M. BĂNESCU : *Pătîmește răul . . . dar slujba ta fă-o deplin !*
Prof. ION GH. BULEA : *Omul providențial în istorie*
Prof. Dr. P. REZUȘ : *Filosofia confesiunilor creștine*
Prof. Dr. P. REZUȘ,
Pr. I. CÂMPIANU, rev. ep. : **PROBLEME ACTUALE :** *Adevăratul bândăfenism, Legislația sectară*
P. REZUȘ : **COMENTARIILE :** *Biserica și bombardamentele, Extrem-orientul religios, Amurgul unei civilizații*
P. REZUȘ : **PORTRETE ORTODOXE :** *Mitr. Dr. Irineu Mihălcescu, Prof. Dr. Nichifor Crainic*
P. REZUȘ, M. BĂNESCU,
N. CORNEANU : **RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE :** *Acatistul și Paraclisul, Cărțile liturgice din Bucovina, Bune Vestiri, Organizații și instituții învățătoarești, Două Altare, Mitropolia Olteniei în Opera misionară din Transnistria, Récits d'un pèlerin russe*
P. R. : **NOTE :** *Pastorala refugiaților, Buletin bibliografic teologic*
P. R. : **CRONICĂ :** *Adunarea eparhială, Investirea nouilor episcopi, Chemare la realitate, Biserici distruse, Capitala în rugăciuni, Noi contribuții pentru palatul Academiei teologice, Pancen Lama, Invazia, † Arhim. Dr. Eusebie Roșca, Scrisoarea I. P. S. S. Nicodim către E. S. Arhi-episcopul de Canterbury, Renașterea mănăstirii Cernica, Apelul cardinalilor*

BIBLIOGRAFIE TEOLOGICĂ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

Calvarul refugiului

S'au învolburat iarăși vremurile și s'au precipitat evenimente groaznice asupra Țării Românești, care au silit, fără prea multă întrebare și socotită cumpănire, să se refugieze, spre inima vie a neamului, sute și mii de băjenari din Bucovina, Moldova și Basarabia.

Cine ar mai fi crezut, în mijlocul secolului în care trăim, că se va pune pentru neamul și patria noastră exact aceleași probleme de rezistență ca oarecândva în fața năvălirilor barbare?

Suntem neam de băjenari...

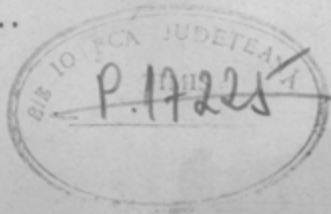
O dovedesc toate paginile îngălbenite ale cronicilor noastre... Tălăzuți dela răsărit la apus, dela miazăzi la miazănoapte, dela munte la șes, din păduri la câmpie, neamul nostru a rezistat necontenit, viteaz și dârz în nenorocire, nobil și mărinimos în victorie.

Pe noi Românii nimeni din jur nu ne-a răbdut, în schimb sufletul nostru blând, inima noastră caldă s'au dăruit tuturor, în exemplare dintre cele mai alese și mai nobile.

Frații Asănești, spătarul N. Milescu, mitropolitul Petru Movilă, voevodul Dimitrie Cantemir și poetul Antioh Cantemir, umanistul Nicolaus Olahus, precum și marii conducători de oaste și regi Ioan Corvin și Matei Corvin de Huniade sunt mărturii strălucitoare de marile virtuți geniale și posibilități etnice internaționale ale neamului nostru.

Ostenitori la mai toate popoarele din jur, strămoșii noștri de mai sus au purtat facla numelui nostru de popor pașnic și bun pretutindeni: la Unguri, la Ruși, precum și în îndepărtatul și cultul Occident...

Răsplata noastră a fost însă întotdeauna pofta hrăpăreață, siluirea granițelor noastre sfinte, subjugarea milioanelor noastre de frați și trădarea...

Dela răsărit și dela apus au pornit nesfârșitele convoiuri ale refugiaților...

Pe care încărcate cu toată mizeria spaimei și a goanei, ori pe jos; bătrâni, femei și copii, — mai ales pe vreme grea, cu ploaie și lapoviță, — neamul nostru greu încercat și-a regăsit virtuțile sale ancestrale de rezistență și s'a înălțat dârz și crunt în fața adversităților soartei.

Risipiți pe întreaga arie a patriei libere, băjenarii sunt astăzi făcliile nestinse ale veghei, sunt dorurile neadormite ale locurilor de unde au plecat, sunt elanurile nestăvilite ale luptei de recucerire, sunt urările neogioate ale victoriei...

Ca altădată în fața Hunilor ori Tătarilor, care erau neamurile cele mai sălbatice dintre câte văzuse omenirea, din provinciile din răsăritul și nordul Țării Românești s'au evacuat și s'au refugiat, biciuiți de spectrul groazei, oameni și instituții, bătrâni nevolnici și bărbați în putere...

S'au refugiat, din propria lor inițiativă, sau au fost evacuați, cu ordin de serviciu, și preoții precum și instituțiile superioare de care depindeau: episcopiile și mitropoliile din Bucovina, Moldova și Basarabia.

Biserici în refugiu, Biserici în exil... Martirizate ele, martirizați slujitorii lor, martirizați credincioșii lor...

Adăpostite în cele mai diferite colțuri ale țării, amărîte de cele mai meschine griji și lipsuri, pustiite de averile lor materiale, ele stau neclătinate pe temeliiile lor veșnice.

Dacă n'au averi materiale, apoi ele au aceleași inepuizabile averi duhovnicești, din care răsare întreaga vrednicie și tărie a neamului nostru, dacă sunt pline de lipsuri și nevoi, apoi ele sunt pline de credință și nădejde în viitorul nostru, dacă sunt răsfirate pretutindeni, totuși ele se unesc într'un tot organic prin propovăduirea dragostei vii și nemuritoare între frați.

Bisericile în refugiu sunt adevăratele faruri creștinești, care trebuie să ne lumineze tuttora în vremurile pline de cumpănă prin care trecem.

Neamul și Biserica noastră strămoșească se urcă pe drumul plin de patimi al calvarului...

Suntem pe culmea însângărată de durerile, suferințele și jertfele noastre, de acum trebuie să începă copleșitoarea bucurie a mântuirii neamului nostru întru Domnul.

REDACTIA

Forța de care avem nevoie astăzi

Dacă în timpuri normale, Statul se vede adesea pus în situația de a face apel la sentimentele de jertfă ale cetățenilor săi pentru bunul mers al societății, acest apel este astăzi mult mai imperios și mai insistent. El poartă în sine toată gravitatea clipelor de supremă încordare și îngrijorare prin care trecem. Căci nu este vorba, în aceste ceasuri grele, numai de bunul mers al societății, sau de rezolvarea unor grele probleme, ci de însăși salvarea ființei neamului nostru. Suntem siguri că orice bun român își dă seama că salvarea patriei depinde de jertfa fiecăruia din noi. Însă suntem tot atât de siguri că numai discursuri, sau simple formule abstracte nu ne vor însufla forța de a întreprinde și risca totul. Pentru a trece la fapte, la marile jertfe ne trebuie altceva decât silogisme: o credință, un sentiment profund care ne a lipsit la cei mai mulți în epoca de după trecutul război și a lipsit mai ales acelor pe care hazardul electoral i-a chemat să ne guverneze. În tot acest timp ne-am complăcut într'un vag sentimentalism care ne-a făcut incapabili să ne desprindem de griji mărunte și de interesele noastre egoiste, imediate.

Când afirmăm însă că în aceste ceasuri grele avem nevoie de o mistică, se pune în același timp întrebarea: care? Fiindcă niciun cuvânt n'a dat naștere la mai multe confuzii regretabile și la mai multe interpretări. În trecut se înțelegea prin mistică trăirea intensă a unor adevăruri religioase pe care nu le cunoșteau decât cei „inițiați”. În acest sens se poate vorbi despre o viață, o cunoaștere, o uniune mistică. Cuvântul este astăzi întrebuințat pentru a arăta o convingere puternică, o credință tradusă în fapte, indiferent de valoarea lor morală. Tot așa se mai înțelege prin mistică, în vorbirea curentă, ceva ce este mai mult legat de sentiment decât de rațiune. Un om cu sentimente puternice, violente, sau cu idei confuze este socotit și el un mistic. Chiar și plăcerile carnale asociate religiei au fost trecute în rubrica mistice — prilej îndoit pentru unii de a degrada adevărata mistică și a înobilă pasiuni altădată condamnabile. Însfârșit sunt socotite mistice toate mișcările colective ca secte sau partide cari au provocat revoluții, războaie, dezordini. Și prin aceeași falsă interpretare a cuvântului, unii au pus aceste mișcări pe același plan cu marile curente, apărute în creștinism prin Antoniu cel Mare, Bernard, Ignatiu de Loyola, Vincent de Paul sau Francisc de Assisi.

Însă atât sentimentul cât și gândirea mistică sunt cu totul altceva, în esența lor, decât aceste derivații.

De aceea credem că nu-i inutil să aruncăm o scurtă privire asupra elementelor constitutive ale misticeilor din trecut. Un bogat material ne stă la îndemână în numeroasele tratate de știință teologică, precum și în studii

neîntrecut din ultimele opere ale lui Henri Bergson. Dar nu poate fi vorba în cadrul unui modest articol despre aceste savante cercetări, ci noi voim numai să analizăm ceea ce constituie specificul misticei și scopul sau obiectele la care ea poate fi raportată.

* * *

Mai întâi să scoatem din discuție mistica falsă care, chiar și atunci când a produs efecte apreciabile, ele au fost totdeauna dăunătoare societății. O mistică este falsă, vom spune noi, atunci când cei cari pretind că-i sunt adepți, n'o prea iau în serios. Câți dintre politicieni cari-și afișează sgomotos principiile în public și pe stradă pentru a exalta masele, nu-și râd de ele între intimi pentru a evita ridicolul sau de teama de a nu se prea identifica cu ele, ceea ce i-ar împiedica de a le schimba sau nega la momentul oportun. Intro biserică, ușor poți recunoaște pe credincioșii cari participă cu toată ardoarea ființei lor, până la contopirea eului cu actele liturgice și cei cari-și fac din mersul la biserică o datorie de politeță, din care lipsește orice elan sincer. Ce clipă emoționantă este salutul drapelului, mai ales în împrejurările de astăzi. Dar câți nu îndeplinesc acest gest într-o ținută perfectă, exemplară, total absenți însă sufletește. Ceea ce contează în actul mistic, este totala adeziune și sinceritate a adepților.

După anumiți sociologi, mentalitatea mistică nu-i decât un produs al mentalității „prelogice” — teorie răspândită și în manualele noastre de școală. Sociologul francez Lévy Bruhl, care i-a studiat deaproape caracterul și funcțiunile, pretinde că această stare de spirit nu aplică legea cauzalității care domina știința popoarelor civilizate. În mentalitatea prelogică, mistică, raportul între cauză și efect este cu totul altul decât în cea logică. Aici sunt legături, influențe, „o participare” care duce la concluzii și practici neînțelese de logica noastră. Pe scurt, mentalitatea prelogică confundă ceea ce mentalitatea logică distinge. Un câine de lemn, care începe să meargă este un lucru firesc, după mentalitatea primitivă; visul este luat drept realitate, umbra este identică cu persoana, etc. Mentalitatea primitivă vede cauze acolo unde cea logică nu s'ar fi gândit niciodată să le caute. În Congo, seceta este atribuită hainelor lungi ale misionarilor. Dacă se ivește o epidemie, ea este atribuită tot unei persoane anumite pe care, dacă pot, o ucid ca să distrugă cauza nenorocirii. Prin urmare, convingerile noastre cele mai puternice ca, religia, patriotismul, morala ar deriva, după anumiți sociologi, din această mentalitate primitivă, și n'ar fi, în fond, decât rămășițe ale unui trecut îndepărtat. Teoria aceasta, prezentată cu multă iscusință, se lovește însă de un fapt evident: sălbatecii de azi, urmași ai „primitivilor”, nu sunt deloc străini de legea cauzalității, din contra ei raționează ca și noi în cele mai multe cazuri.

Fapt este că manifestări mistice întâlnim pretutindeni și în toate epocile: în Egipt, în India, în China, în Babilonia, în Iran, în Asia Mică, la Greci și în toată lumea creștină, plecând dela cele mai grosolane aspecte, până la speculații de o înaltă valoare metafizică și morală. Credința și marele pasiuni pot fi puse în serviciul celor mai neașteptate idealuri. Un colecționar, un statistician, adeptul celor mai bizare practici, par fi rânduiți în numărul misticilor.

Între toate aceste aspecte infinit de variate ale misticei se pare că există, la prima vedere, un singur punct de legătură; o puternică pasiune,

o dăruire completă a ființei noastre întregi. Această pasiune, această capacitate de a se dăruia fără rezervă unei idei, unei opere, pare să fie singura explicație a forței de neînving pe care misticismul o dă adeptilor săi atât asupra lor înșiși cât și asupra altora. Efectul este același chiar dacă idealurile și credințele diferă total. Până și cea mai simplistă combinație de idei, poate provoca același entuziasm, sacrificiu sau eroism ca și cele mai nobile aspirații ale geniului. La prima vedere, deci, intensitatea sentimentelor omenești nu pare proporțională cu calitatea sau valoarea reprezentărilor care le-au provocat.

Să urmărim, pentru a înțelege mai bine, unele manifestări mistice apărute la poporul grec. Asemenea manifestări sunt semnalate încă de prin secolul VI-lea înainte de era creștină cum sunt misterii eleusine de lângă Atena și ceva mai târziu cultul orphic și gruparea discipolilor lui Pitagora. Aceste noi forme de cult, în vădită opoziție cu cultul vechilor zei ai Grecilor, au un caracter comun. Pentru a câștiga favoarea acestor zeități, importate de prin Tracia, Macedonia și Asia, credincioșii trebuiau să aparțină unei „elite” ai cărei membri se recunoșteau între ei după anumite semne particulare. Nimeni nu poate însă pătrunde între aleși fără o amănunțită inițiere constând într-o serie de probe de încercare, rituri de purificare, exorcisme după care candidatul este admis în numărul misticilor. Scopul acestor rituri este limpede: curățirea corpului și a sufletului de orice impuritate și repunerea lui într-o perfectă stare de curățenie fizică și morală.

Mai trebuie adăugate și diferitele operațiuni externe ca spălarea corpului după un anumit ritual, sacrificii, flagelări, izolarea în locuri retrase. După aceste aspre și îndelungate exerciții, misticul se bucură de anumite privilegii: participarea la serbări, procesiuni, cântări și dansuri care simbolizau înrudirea lui cu zeitatea tutelară. Ochii lui se deschid, de aci înainte, spre realități care scapă muritorilor de rând.

Aceste practici au fost puse în legătură cu doctrinele despre nemurirea sufletului, despre metempsihoză și puterea misterioasă a combinației numărului.

Pitagoreii, în special, au adunat și prelucrat vechile credințe, venite din zărilor cărunte ale trecutului. Un fragment din Odysee povestește, după cum știm, călătoria lui Ulyse în țara Cimerienilor. Pe o câmpie tristă, măturată de vânturi năprasnice, eroul evoacă sufletele morților prin sacrificarea unui berbec negru, într-o groapă săpată în pământ. Cam în aceeași epocă, diferite picturi reprezintă sufletul în forma unei figurine asemănătoare cu defunctul, care-i iese pe gură în momentul morții, sau cu o pasere care-și ia zborul. Acest suflet, separat de corp, suferă sau se bucură după faptele pe care le-a săvârșit în decursul vieții. Credința în nemurirea sufletului îmbracă, astfel un caracter moral. Ea va arăta celor vii regulile pe care trebuie să le observe în viață pentru a fi fericiți dincolo de mormânt. Pitagoreii au fondat comunități religioase și politice care au jucat un rol însemnat prin veacul al IV-lea și V-lea înainte de Hristos, socotindu-se cu mândrie a fi și ei „inițiați”. În aceste comunități nimeni nu putea pătrunde fără a trece mai întâi prin toate gradele de purificare și fără a se supune unei aspre asceze. Abstenența de carne și anumite legume, folosirea unui vestmânt în care nu intra nimic de proveniență animală, precum și un limbaj special, era nota caracteristică a acestor comunități. Când mureau, se așeza

pe mormântul lor o tablă de metal prețios pe care se scriau cuvinte de evocare către zeii din infern. „Sunt curat! Vin dintrun loc curat!”

Tot Pitagoreii aveau credința că același suflet trece prin perioade succesive de veghe sau inconștiență. El adoarme pentru a reînvia în altă formă după un timp determinat, trecând prin diferite corpuri de oameni și animale. Sufletele păcătoase se reîncarnează în corpuri de animale inferioare pe când cele bune în corpuri tot mai superioare până ajung alături de zei. În secolul V-lea a. Hr. medicul filosof Empedocle povestea întrun stil foarte curios despre încarnările lui succesive și suferințele pe care le-a îndurat pentru a se purifica. Platon, făcând și el aluzie la aceste credințe, vedea în ele simboluri pline de sensuri, a căror valoare nu putea fi înțeleasă decât de puținele spirite de elită.

Penitențe, ceremonii, formule ritualistice, asceza cea mai aspră, nu sunt în fond decât setea și dorul unui suflet care-și caută adevărata patrie în apropierea zeilor. Plecând dela imagini de tot materiale și grosolane, mistica își ia cu încetul avântul spre o filosofie sublimă care depășește puterea de pricepere a maselor.

Nici cei inițiați nu se puteau ridica totdeauna spre aceste înălțimi ametoare. Mulți dintre ei se mulțumiau doar cu o bogată imaginație despre călătoria minunată a sufletelor în lumea cealaltă, a ascenziunii lor spre sferele astrale, prin lumina de un colorit variat a diferitelor ceruri. Urcarea sau coborîrea unui suflet, reîncarnarea lui, se realiza după regulile armoniei numărului care domină întregul univers. Legile misterioase ale numărului, virtuțile lor descoperite de aritmetică, muzică și geometrie erau un subiect care extazia pe adepți. Inteligențe de grade diferite își puteau găsi bucuria și repausul în contemplații diferite. Aceleași imagini, aceleași cuvinte luau sensuri felurite dela cele mai puerile până la cele mai profunde și mai sublime. Aceleași rituri puteau excita porniri de natură și calități diferite, aceeași credință putea da naștere la mistici tot atât de variate.

Seducția aceasta irezistibilă a riturilor mistice, provenea, cel puțin în parte, dela frumusețea imaginilor evocate dar și dela calitatea ideilor pe care aceste imagini căutau să le materializeze.

Aceste idei, pe cât le putem cunoaște, după atâtea secole, se reduc la două sau trei, tot atât de vechi ca și viața omenească. Mai întâi sentimentul unei comuniuni intime între toate formele de existență: plante, animale, oameni, astre, zei. Vechiul misticism este mult îmbibat de un panteism latent. Cuvintele atribuite lui Thales din Milet: „Toate lucrurile și ființele sunt pline de zei”, confirmă această convingere a vechilor greci. O asemenea convingere revărsă în suflet când iubire, încredere, entuziasm și bucurie de viață, când neliniște, frică în fața viitorului, teama de a pierde favoarea zeilor. Astfel misticul trece mereu prin alternativele speranței și ale teroarei. Când el are convingerea unei contopiri intime cu „Totul”, sufletul lui este străbătut de un torent de viață universală și puterile lui personale, avântul spre perfecțiune, cresc la infinit.

Misticul nu se mai bizue acum pe puterile lui proprii ci așteaptă totul dela forța care-l patrunde și căreia se dăruiește în întregime.

În al doilea rând, cel ales are sentimentul că el aparține unui grup privilegiat. El nu-i singur în univers și în societate; îndrăznește totul fiindcă se știe apărut. Suferințele pământești n'au pentru el nicio însemnătate din

moment ce are promisiunea unei fericiri veșnice, dacă se va face vrednic. Imaginea acestei fericiri este croită după măsura priceperii fiecăruia. Pentru unii ea constă întrun repaos fără sfârșit. Pentru alții într-o luciditate a conștiinței personale, odată eliberată din închisoarea corpului.

Toți gânditorii greci au revenit într-o formă sau alta asupra acestor vechi principii. Unii au căutat să le dea formă logică pentru a satisface rațiunea, înlăturând toate imaginile și sentimentele care înflăcăraseră pe mistici. Aristotel, de exemplu, opune entuziasmului delirant al vizionarului, calmul senin al savantului priu contemplarea frumuseței pure. Alții au suprîmînt elementul religios din mistică, orientînd-o spre realități materiale cum este cazul în stoicism și mai ales în epicureism.

* * *

Se găseau în mistica religioasă elemente mediocre alături de sublimе extaze. Străduințele lui Plato de a o purifica n'au reușit pe deplin. La Alexandrinii și gânditorii greci ai celor două veacuri din urmă ea ajunge la mecanizare, la repetiția unor formule goale de sens care creau o stare de amorțire mintală. Totuși o imagine obsedantă persistă chiar și în această formă decadentă, dacă ne gândim la cel mai de seamă reprezentant, Plotin. După acest neo-platonician, emană din Dumnezeu, ființa supremă și unică, serii de ființe suprapuse în cercuri diferite. Raze luminoase de viață țâșnesc cu o strălucire incomparabilă din focarul ființei divine. Aceeași imagine va fi reluată și cedată într-o neîntrecută frumusețe de marele mistic creștin al Evului Mediu, cunoscut sub numele de Dionisie Areopagitul. Lumina harului dumnezeesc, spune Dionisie Areopagitul, coborînd de sus, dela Parintele luminilor, se revarsă în cascadă continuă și uriașă cît cuprinsul lumii, inundând în participare gradată treptele ierarhice, dela serafimii din cer până la ultimul rang al credincioșilor de pe pămînt. Soarele duhovnicesc de unde izvorăște această lumină și fără de strălucirea căruia astrul nostru nu-i decît un palid ecou materializat, este centrul supranatural al acestui Univers, organizat după o simetrie proporțională, astfel încît îi dă o armonie și o frumusețe întradevăr dumnezească. În jurul acestui centru, viața universală văzută și nevăzută, constituită după legile ierarhiei, apare ca o grandioasă liturghie a tuturor fapturilor.¹

Totul pleacă și se reîntoarce în divinitate. Sufletul omenesc trecând prin toate treptele ierarhice se înalță până la suprema fericire care este Dumnezeu. Extazul care unește sufletul cu ființa supremă, este, în același timp, cea mai înaltă virtute și cea mai puternică exaltare a individualității sale.

Primii creștini au găsit această tradiție la care ei au adăugat tot ceea ce Evanghelia aducea ca nou și necunoscut lumii păgâne. Idealul unei iubiri curate, divine, a unei iubiri reciproce între Creator și creaturile sale de o bunătate destul de puternică pentru a dejuca toate cursele demonilor, destul de curată pentru a înlătura toate ispitele cărnii. Această iubire va lua, în mistica creștină, cele mai variate aspecte: dela adorarea plină de pasiune a martirilor, până la gingășia nevinovată a unui Francisc de Assisi, dela panteismul vag al lui Eckardt și Iacob Boehm până la tulburătoarele emoții ale unor vizionari ca doamna Guyon. Iubirea aceasta stabilește o

¹ Nichifor Crainic: Curs de Teologie Mistică, p. 55. Litografiat.

unire directă între Hristos și om, complet necunoscută misticei păgâne. Sufletul pe care nu l-a atins bunătatea divină, peste care nu s'au revărsat razele harului, agonizează în noaptea veșnicului întuneric. Privilegiul deosebit al creștinismului constă tocmai în faptul că, în urma unei bogate experiențe, mistica creștină conține tot ceea ce marele personalități religioase au depus în ea ca sentimente și emoții: abstracțiile cele mai severe, riturile cele mai bogate în simboale, teama, neliniștea, bucuria, extazul cel mai delirant și pacea cea mai senină. Și cel mai umil credincios, oricât de naivă ar fi concepția lui religioasă, nu-i mai puțin atins de această chemare a infinitului, a perfecțiunii.

* * *

N'a fost atât de greu de a despoia mistica — în decursul timpului — de bogățiile ei, de tulburătoarele ei imagini, nelăsându-i decât învelișul exterior. Dar atunci riturile ei au devenit simple semne convenționale, cuvinte seci, lipsite de sens. Și nici obiectul misticei n'a mai fost — după cum am amintit — perfecțiunea, curățenia, iubirea, viața vi toare, unirea cu Dumnezeu; ci puterea, bogăția, ambiția, vanitatea, plăcerea de a se uni cu alții pentru a cânta, defila, mânca, distruge în comun. Cel care a aderat la una din aceste forme de mistică inferioară, poate fi și el capabil de sentimente tot atât de puternice, cu deosebirea că iubirea nu mai este motorul principal al acțiunii. Ura, mânia, vanitatea, lăcomia i-au luat locul. Credințele, ambițiile, dorințele cele mai variate și-au găsit totdeauna fanaticii lor. Cutare individ afectează o totală indiferență în materie religioasă, totuși respectul pentru meseria lui, conștiința datoriei profesionale îi împrumută putere și un entuziasm egal cu acela al unui om profund religios. Se pot vedea medici, speculanți sau savanți însuflețiți de o convingere tot atât de puternică, în aparență ca și a celor mai înflăcărați creștini. S'ar putea vorbi, în acest sens despre o mistică militară, științifică, artistică care transformă întrun adevărat sacerdoțiu practica acestor îndeletniciri. Comunismul este și el una din formele acestor mistici derivate. Nu lipsesc nici gastronomi care-și fac din plăcerile lor un obiect de adevărată venerație.

Indiferent deci de natura sau calitatea obiectului, forța lăuntrică se naște atunci când omul uitându-se pe sine însuși, pune mai presus de orice îndeplinirea datoriei căreia se devotază în întregime, fără rezervă. Entuziasmul ofițerului, al exploratorului, al savantului, sau aviatorului are, în acest caz, ceva asemănător cu zelul religios.

Această dăruire, această subordonare unui ideal, sunt prin natura lor o binefacere. Dacă lipsesc, individul devine incapabil de a atinge un grad oarecare de perfecțiune. Munca, oricare ar fi, nu-și va da nici ea roadele ei adevărate, dacă este îndeplinită fără nicio convingere, fără entuziasm, numai cu gândul de a termina cât mai repede.

* * *

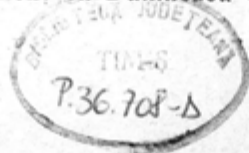
Să revenim acum la ceea ce este concret în mistică și accesibil fiecăruia din noi. Orice avânt puternic, orice forță interioară se manifestă în afară prin anumite semne vizibile. Pentru individ: singurătatea, retragerea, alegerea unui loc izolat, abstenența, rugăciunea așa cum o practicau anahoreții primelor veacuri creștine. Pentru mulțimi întrunirile în grup, purtând aceeași uniformă, aceleași semne exterioare, contopirea într-o singură ființă

colectivă. Atât pentru individ cât și pentru colectivitate mai sunt riturile comune, repetiția zilnică a acelorași formule, a acelorași gesturi, a acelorași cântări care creează, tocmai prin această îndelungată și continuă repetiție, o sugestie irezistibilă. Toate misticile colective, dintre care două din cele mai puternice și mai cunoscute: cea religioasă și cea militară, au folosit aceleași procedee. Orice sectă nouă, orice ideologie fie ea anarhică sau hotărâtă să evite orice formalism, imită sau adaptează, după puterile ei, aceleași practici milenare, prea puțin modificate cu tot progresul tehnicii noastre. Ce deosebire este, la dreptul vorbind, între propaganda obsedantă prin radio și nazala psalmodie scandată în ritmul tam-tam-ului unui trib? Mulțimea poate fi pusă în transă sau în delir, după cum tot așa poate fi abătută dela dezordini, purificată, pacificată, inobilată prin rituri corespunzătoare. Platon a formulat științific teoria despre procedeele care influențează sufletul omenească, din afară, și-l dispun, după împrejurări, la sălbătecie și îndobitocire sau la echilibru sufletească prin virtute. Biserica, printr-o experiență îndelungată a depășit, demult, această teorie. De aceea a fost socotită drept o eroare grosolană încercarea de a se înlătura acest decor, indispensabil naturii omenești, prin revenirea la simplitatea excesivă, sărăcăcioasă pe care au cautat să o așeze unele confesiuni sau novatori revoluționari ca Robespierre, Babeuf, Auguste-Comte, Fichte. După cât se știe, viața sufletească n'a câștigat nimic, iar novatorii n'au putut evita ridicolul și uitarea.

Costume, gesturi, rituri nu formează însă decât un înveliș, o haină care ascunde, poate, o adevărată mizerie sufletească, sentimente și gânduri care nu pot fi mărturisite. Ura, răsbunarea, invidia care agită și răzvrătesc sufletul multor preținși mistici, nu pot crea decât o forță distructivă. Singură iubirea este creatoarea adevăratei mistici.

Dar și valoarea iubirii depinde de calitatea obiectului de care ea ne atașează. Și cea mai curată și mai desinteresată afecțiune poate fi degradată prin joshicia unui obiect. De aceea este necesar să trecem în revistă obiectele posibile ale unei mistici: o profesiune, o operă, familia, prietenia, grupul social, patria, natura-din care și noi facem parte.

Dincolo însă de aceste scopuri particulare, trebuie un principiu superior care să erarhizeze, să coordoneze aceste sentimente diverse, nici unul din ele neputând fi sacrificat. A se devota complet familiei este un ideal nobil, dar insuficient, dacă celelalte sunt uitate. Patriotismul singur nici el nu poate umplea o viață. Umanitatea pe care Aug. Comte ne-o propune ca principiu unic, este o abstracțiune. Pe lângă aspectele nobile ale umanității, câte pete de umbră! Rămâne idealul unei frumuseți, a unei ordini, a unei perfecțiuni infinite, a unei puteri căreia noi îi datorăm totul și spre care firea noastră se îndreaptă ca spre centrul din care radiază lumina și viața. Măreția unor mistici profane se datorește, în primul rând, elementelor pe care le-au împrumutat din religie. Ele au fost tari și s'au impus numai prin ceea ce și-au însușit din idealurile religioase, chiar dacă au negat religia. Fiindcă toate formele unui devotament desăvârșit, a unei dăruiri complete, sunt posibile în cadrul religiei care exaltează în cel mai înalt grad și sentimentul și gândirea. Perfecțiunea supremă, Dumnezeu ne pune în raport cu tot ceea ce putem iubi, cu natura însăși față de care numai suntem străini din moment ca Dumnezeu o însufletește și conduce.

Nu-i nevoie, deci, să căutăm undeva departe elementele forței noastre sufletești. Și mai ales să nu le așteptăm dela o știință în curs de devenire, sau visuri proiectate spre un viitor necunoscut. Idealurile, scopurile pentru care noi putem trăi, sunt aproape de noi, sunt în noi. Pentru a le vedea și înțelege nu-i nevoie de nicio conturziune a minții. Numai că de câțeva vreme am făcut totul pentru a ne sărăci sufletul și scobori inteligența prin obsesia utilului imediat. Și astfel am rupt legaturile cu trecutul, cu al noștri, cu natura, cu Dumnezeu. Trebuie să le restabilim cu răbdare, cu prudență revenind la o concepție despre viață și lucruri pe care mulți nici nu îndrăzneau s'o mai mărturisească, atât părea de discreditată. Evenimentele pe care le trăim, ne obligă prin gravitatea lor spre comorile trecutului atât de bogate în puteri noi.

În 1890, Renan scria aceste cuvinte în prefața cărții: *l'Avenir de la Science*: „Nu pot să-mi închipui cum s'ar putea reorganiza o viață nobilă și fericită fără vechile așezări ale trecutului“. Această frază este mult mai actuală astăzi decât în 1890.

Arhim. Dr. L. Busuioc

profesor la Academia Teologică, Caransebeș

Ion Mărilă*

.....

S'a împlinit mai bine de zece ani, de când, într'un amurg de seară, a fost așezat în pământul lui drag dela Recița-română. Au trecut de atunci multe zile, s'au fărâmițat una după alta și au dispărut în marele gol al lumii fără de sfârșit, ducând cu ele atâta sbucium și atâta trudă omenească.

Și câte nu s'au petrecut în acești zece ani!... S'au prăbușit hotare, s'au năruit alcătuirii omenești, s'au stins vieți tinere și de mari nădejdi, au mers râuri de lacrimi și sânge... Ne-am sbuciumat în durerile noastre și ale neamului și am plâns suferințele gliei străbune și morminte sfinte nouă, călcate de copite năvălitoare. Câte cumplite necazuri nu s'au îngrămădit în sufletele noastre în aceste vremi de grea cumpănă...

Ion Mărilă a murit cu zâmbetul pe buze, cu ochii ațintiți în lumina razelor de soare, având pe buze ultimul său cuvânt: *pace*.

El o avea acum această pace, i-a dat-o țărâna pământului strămoșilor săi. De zece ani se odihnește în pacea și liniștea veșniciei. În sufletul nostru însă imaginea chipului său senin e prezentă mereu. Pe unde de aer în dimineți cu soare, în zile lungi de vară cu zărilor în flăcări, în seri plictisitoare de iarnă, în nopți înnegurate, pe unde de atmosferă liniștită, pe valuri de vijelii cumplite, în clipe de bucurie, ca și în ceasuri de amărăciune, chipul său luminos apare din urma zărilor și ne zâmbește cu părintească dragoste. În toate sbuciumările ființei noastre îi simțim prezența. Puțini oameni lasă în urma lor atâta lumină curată... Cine l-a cunoscut n'a putut să nu-l iubească, căci n'a semănat în jurul său decât *iubire*.

.....

Vremurile își urzeau firul înainte. Ion al nostru, mai răsărit acum, a fost prins în trebile gospodăriei, multe și grele. Nevoile unei familii cereau împreună lucrarea dela mari și mici din făcutul zilei și până în amurgul târziu al serii. Și se trudea din răputeri să fie de folos, să facă bună treabă.

Dacă trecem așa, în zile de liniște, sau în lungi seri de iarnă și în nopți fără somn, pe dinaintea ochilor noștri sufletești întreaga icoană a copilăriei noastre, ...noi cei născuți din familii de plugari, trec pe dinaintea noastră atâtea rosturi împlinite și trudă și muncă ...unul și altul depotrivă...

Povestea copilăriei noastre, povestea copilăriei lui Ion Mărilă... Legați cu tot sufletul, cu toată ființa noastră de pământul strămoșilor noștri, topindu-ne aci sudoarea muncii noastre de copii de plugari, în orice parte

*) Fragmente din lucrarea: „Ion Mărilă, viața și opera lui”, gata pentru tipar.

a lumii ne-am duce și orice rosturi am avea, în noi trăiește mereu vie glia străbunilor cu toate îndemnurile și poruncile sale.

Ion Mărilă a făcut școala primară românească la cunoscutul dascăl Ștefan Albu, vrednic învățător și iscusit cântăreț de strană. Împreună cu ceilalți școlari, cânta regulat la biserică la toate slujbile și era zi de mare praznic de bucurie în casa părintească, când îi venea rândul să cetească apostolul. Tatăl său asculta cu fața luminată dintre frunzații satului, care stăteau în rânduri frumoase în haine de sărbătoare, haină curată românească, ascultând cu adâncă cucernicie cetirile și cântările sfinte, — iar mama, micuță și slabă, plângea lacrimi de bucurie, ștergându-și mereu ochii cu colțul mărării.

De Crăciun el conducea steaua, colindând pela casele bunilor creștini, vestind Nașterea Mântuitorului lumii și râdea și plângea sufletul alor săi când zicea orația.

A învățat carte nemțească un an la școala evanghelică din Recița montană, a trecut apoi la școala secundară, unde se făcea carte ungurească. Cu grea trudă, multă râvnă și cumplită amărăciune în suflet s'a străduit multe ceasuri din zi și din noapte să înțeleagă ceva din asprul grai, în care se făceau lecțiile, i se frângea limba de-l durea câte odată până la rădăcină.

La gura sobei, în slaba lumină ce venea dela lampa de petrol, atârnată într'un cârlig înfipt în meșter-grindă, cetea cu glas tare — sub privirile duioase și înlăcrimate de admirație ale mamei și privirea ocrotitoare a tatălui, — scrisul nesfârșit al uricioaselor vorbe străine.

În zile calde de început de toamnă, cu soare pălit și lumină gălbuie, cu freamăt de frunze veștede și adieri răcoroase de vânt, în primăveri, cu ploșie de raze de lumină cerească, lua traista cu cărțile și pleca în lungul Văii Domanului. La umbra unui arbore răsleț, înfipt în coasta dealului, — se trudea să învingă greul, să învețe dearostul, vorbă de vorbă, așa cum sunt scrise ele în carte, lecțiile ca a doua zi să știe să răspundă fără nici o greșală, să nu-l ia înainte colegii săi bine îmbrăcați, copii de bani gata și străini de limbă și credință, alintați de profesori.

Câte odată, răpit de ciripitul păsărilor maestre, de murmurul pârâului ce-și prăvălea apele limpezi prin sfărâmaturi de stâncă și pietre, asculta freamăt de doină ce venea de sus dela poalele bătrânului codru, frânturi de cântec din fluier și din frunză: *plânsul unui neam necăjit*, glasuri răslețe de clopote de biserică din sate sărace, pitite în ascunzișul văilor... Iși arunca ochii pe coastele din zare, vedea ființe omenești — frați buni de-ai săi — aplecate pe coarnele plugului sau pe dârjale coasei, turme de oi ce albeau în înflăcărarea zărilor...

Cartea-i cădea atunci din mână și în sufletul său se frământa povestea unui neam în cruntă suferință, care din străvechi vremuri și-a mănât pe-aici turmele sale, îndemnându-le cu glas duios de fluier și frunză, neam care a viețuit de mii de ani pe aceste meleaguri și care și-a risipit toată vloga și s'a prăpădit cu zile, apărându-și glia și îngropându-și în țărâna ei șiruri întregi de trudite și nerăsplătite generații.

Atunci se uită cu scârbă și cutremurare la cartea deschisă cu foile în jocul vântului. Vedea scrișul străin, cu vorbe grele și aspre și începea

să pătrundă neadevărurile scrise acolo și prăpastia îngrozitor de mare și întunecată, deschisă de uitate veacuri între pământul aceasta cu toată trista sa poveste și *mincinoasele pagini ale cărții*. Și-i venea atunci s'o sfărtece în mii de bucățele să le arunce pe aripile vântului să nu se mai aleagă nimic nici de ea și nici de otrăvitorul său scris

Dar își aducea aminte de clasa lor, de marele număr de copii buni, blânzi și săraci de Români plugari sau muncitorii, care și ei vor fi cetind cu glas tare, pe undeva ascunși, grelele cuvinte ale nesuferitelor lecții, vedea svârcolirea unei generații *ce se străduia cu greu să se ridice spre lumină*, vedea în fața sa pe cei câțiva copii bine îmbrăcați și alintați, de graiuri străine, ce-i priveau cu atâta dispreț pe „*puii de Valahi*”, — se răscolea atunci înlăuntrul său, în toate fibrele eului său, dorința vie de a străbate, de a trece peste toate piedecile și greutățile, ... de-ai întrece, de a se ridica deasupra lor, ... a tuturor.

Și până târziu în amurgul însângerat, murmură într'una și recita mere, cuvânt după cuvânt, frază după frază, lecțiile pentru a doua zi. Și i-a reușit să-i întrecă...

Când se ducea la școală sau se întorcea spre casă, sau era trimis de ai săi în oraș cu treburi, întâlnea la tot pasul oameni negri la față și la haine, ființe amărâte și trudite, auzea vuiet și clocot de iad în întunecate clădiri cu coșuri înalte și *o duioasă milă se sălăsluia înlăuntrul său față cu acești nenorociți copii ai nimănui*, muncitori nerăsplătiți ai marei industrie a fierului. Pe undele aerului, îmbăscit de funingine și fum, venea glas de cântec jeluitor:

Arză-te focul Răciță,
La mulți arzi tu jigăriță,
Astăzi, mâne sau poimâne,
Le arzi și pe-ale din mine.

În sufletul său se contura icoana unui neam de oameni necăjiți, care se trudeau să scoată amara pâine de toate zilele, muncind din zori de zi și până târziu în noapte, scăldați în crunte sudori și cu slabă răsplată, pe povârnișurile dealurilor, sau scormonind în măruntaele pământului cărbunele și fierul, care clocotește zi și noapte în uriașele cuptoare, clocot de iad, *de stingere de viață și perzanie*.

Aceste dureri, furișate în sufletul său din cea mai fragedă copilărie, au făcut să se înstăpânească în cutele acestui suflet *cea mai adâncă și mai curată dragoste de oameni*, mila față de cei sărmani și oropsiți: *Din durerea și lacrimile celor necăjiți și năpăstuiți de soartă și-a făruit toată concepția sa de lume*.

Ion Mărilă isprăvește cele patru clase secundare ale școlii ungurești din Recița montană cu strălucit succes.

Ajunsesse la o răspântie a vieții sale. Directorul școlii vedea într'ânsul un element de seamă și mari nădejdi de viitor și căuta să nu-l piardă și-și da toată silința să-l facă de folos statului pe care-l servea. I-a făcut el singur, fără să mai spună cuiva ceva, toate actele să-l trimită la școala militară. Și când i-a venit aprobarea, l-a chemat pe Ion la sine să-i spună marea bucurie. În cuvinte frumos ticluite a căutat să-i zugrăvească icoana unui viitor frumos, prorocindu-i o strălucită carieră militară.

În sufletul lui Ion însă trăia o *altă icoană* mai vie, care se imprimase acolo pentru totdeauna și care nu mai putea fi nici aruncată nici acoperită: *icoana unui neam în suferință*, a unor oameni ce se prăpădesc cu zile în vârtoare și clocot, în crâncenă și nerăsplătită trudă și a răspuns cuminte, limpede și cuviincios:

„Domnule director, vă mulțumesc foarte frumos pentru bunăvoința D-voastră, dar *eu mă duc la Caransebeș, să mă fac învățător al neamului meu.*

... Acest orașel modest, sărac și neînsemnat pe marile hărți geografice, *cu un trecut de glorie și lumină românească*, ce-și tânjește astăzi zilele neluat în seamă, își trăia încă, pe atunci, epoca sa de aur și ascundea în sine neprețuite comori naționale, nebănuite de orgolioșii stăpânitori ai zilei.

Caransebeșul mai era, în această vreme, în strălucita și caldă atmosferă de *vednicie națională*, creată de duhul religios cultural al marelui arhipăstor, restaurator al Eparhiei Caransebeșului, *Ioan Popasu* și de frământările de politică națională, cu tot sbuciumul, cu toate cinstitele străduințe românești de mare răsunet în opinia publică românească de pretutindeni, comandate cu atâta curaj și pricepere de strălucitul luptător *Generalul Traian Doda*. Mai purta încă, acest oraș, cu mândrie numele de „*cetatea lui Doda*“.

.....

Institutul pedagogic, s'a deschis, alături de cel teologic, în toamna anului 1876. La început a fost adăpostit în „*vechea reședință episcopescă*“, o clădire rămasă de pe vremuri, cu sale mici și întunecoase. S'a mutat apoi în edificiul nou construit, în care se mai adăpostește și astăzi Academia teologică. Două cursuri ale pedagogiei erau adăpostite la etaj, alături de cele teologice îndeajuns de spațioase și luminate, iar două în curte, o săliță mică cu două ferestre mici și scunde spre curte și a doua mai mărișoară, cu ferestrele spre străduța laterală, care sală purta numele de „*cursul molărit*“, pereții săi mai păstrând o zugrăveală înnegrită de vremi, făcută de vr'un chiriaș din zile de mult uitate.

În aceste sale secunde și cu puțină lumină, cu bănci lungi, vechi, scrijălate cu briceagul de atâtea rânduri de școlari, — se făcea carte ... *carte românească*, ... se făureau suflete curate, ... suflete tari, ... suflete românești, se pregăteau *oameni* și *Români*, chemați să călăuzească destinele neamului dealungul și dealatul Banatului, spre rosturile lor naționale. . .

În casele Sebeșenilor, mai cu dare de mână, sau mai săraci, la câte o bătrână, stăteau în gazdă îngrămădiți câte 3-4, mai mulți chiar, într'o cămaruță micuță, iarna făcându-și lecțiile la slaba lumină a lămpii cu petrol, atârnată de cârligul înfipt în meștergrindă, sau la câte o lumânare de seu — fabricație proprie — pusă în gura unei sticle, sau lipite de buza unei oale; iar din primăvară și până târziu în toamnă la umbra gardurilor pe Valea Potocului pe sub Dealu Crucii, printre aninii din Șporn și în răcoarea arborilor din Teiuș.

Dormeau pe unde puteau. Iarna se îngrămădeau în paturi, pe scaunele lungi, sau pe jos, pe câte o mână de fân sau de pae, pe câte o saltea umplută cu foi de cucuruz, adusă de acasă. Primăvara și toamna era lumea lor. Dormeau prin podurile cu fân, în paele din grădină, sau în târnațul casei.

Iși aduceau de acasă de ale mâncării, ce se găsește la casa plugarului sătean: făină de grâu sau de cucuruz, fasole, cartofi, curechi, câte un mălai mare, copt în „fest“, brânză, slănină, lapte. Se „ortăciau“ cu toții și mâncau împreună. Mămăliga și-o făceau singuri, gazda le pregătea celelalte mâncări, din când în când, din făină zdusă de acasă, le mai făcea „găluște“ și „tărhană“. Pentru toată găzduirea plăteau câte un florinț doi și acela scos cu greu din punga săracă a celor de acasă. Dar niciodată nu se precupeșteau aceste neajunsuri. „Pripăranzii“ și „tiologii“ erau copiii buni și dragi ai Sebeșenilor, făceau ce puteau, cârpiu sărăcia, ... așteptau, ... nici unul n'a fost aruncat afară pentru neplata chiriei. . .

În ceasuri libere ajutau la munca câmpului și în gospodăria casei. În schimb gazda „sta bun“ la prăvălia jidovului Gheza, pentru hainele și încălțăminte luată pe datorie, care adeseori „se trăgăna“ cu anii și nu arareori era plătită din leafa de dascăl.

Era atâta dragoste, atâta alipire între „studenți“ și gazde; se ajutau între sine, se ocroteau unii pe alții și se apărau în caz de primejdie.

Și câtă vieată românească nu pulsa pe acele vremi în acest cuib sărac de românism curat. Sub scutul și ocrotirea sfintei noastre biserici străbune, ale cărei drepturi erau cuprinse în *Statutul organic*, sancționat de împăratul dela Viena, s'au format rânduri multe de învățători și preoți, care au adunat aci, *dela acest altar modest, multă și curată lumină* și au dus-o cu dâșii, răspândind-o din belșug pe toate văile și câmpiile Banatului, din cununa munților și până'n luncile Panciovei. Starea mai răsărită a satelor bănățene, cu nivelul lor cultural mai ridicat, cu multele fanfare și sutele de coruri, a căror faimă a trecut de mult granițele acestei provincii, ridicarea lor economică — nu este o consecință a împrejurărilor locale numai, ci în mare parte *este rodul îndelungatelor stăruințe și cuminenței popilor și dascălilor, ce au luat lumină și „merinde de drum“ la „institutul“ modest și sărac al Caransebeșului* și s'au format în minunata atmosferă de naționalism curat și atât de avântat a acestui oraș, cu străvechii tradiții de vieată românească.

S'ar putea scrie minunate pagini de strălucită și neîntrecută *epopee națională*, dacă s'ar găsi omul care să știe cuprinde în fraze frumoasele, mărețele și demnele frământări românești ce-au sbuciumat și au călăuzit sufletele atâtor generații dealungul vremilor.

... Dacă stăm așa câte odată în uitarea zilelor de azi și lăsăm gândurile noastre să se ducă la vremile apuse, cu duiosia adunată în mersul anilor, ne gândim la oameni și fapte, ne vine în minte icoana școalei de odinioară cu metodele și programele sale de lucru. Dar nu e numai o localizare conturată de vremile scurse, nici duiosia unor zile trăite, ci și o cercetare bine socotită și o rece clarificare a gândurilor și faptelor unor generații. Nu se cerea atunci ce se cere astăzi elevului ce vine să caute lumină și merinde de drum pentru îndatoririle ce-l așteaptă în lume. Școala nu era o măcinare de forțe, și nici o înmagazinare de cunoștințe, fără nici o orânduire și fără clasare.

Institutele pedagogice nu aveau pe acele vremi manuale pentru toate materiile. Se ajutau profesorii cum puteau ei, complectau ce lipsea,

scriau ei înșiși, elevii copiau, dictau, făceau lecțiile mai ușoare, elevii își făceau notițe și se făcea bună treabă și de real folos... Lecțiile erau scurte, rezumate la ce era mai de seamă și mai de trebuință. *Profesorii nu se pierdeau în amănunte ce încurcă. Rămânea sănătos sufletul tânărului, cu porțile deschise pentru școala vieții, spre care li se îndrumau pașii prin sfaturile și îndemnurile de părintească dragoste, de care era așa de bogată școala de odinioară.*

De ce s'ar fi învățat ce nu rămâne? De ce se încarcă astăzi mintea copilului cu de toate, fie că sunt de folos sau nu?... Se înmagazinează mereu până se prăbușește sub greutatea materiei depozitate, ca sufletul tânărului să devină haos, să rățăcească mereu în viață, în marele labirint cu atâtea cotituri și atâtea piedici, ... *să nu se mai găsească nici pe sine și nici rosturile sale.*

Se făcea atunci, ce nu se prea face astăzi, cu toate orele speciale de felurite educații, cu programe bine intenționate și meșteșugit alcătuite, ... *se formau suflete, ... se făureau caractere. ... se creșteau oameni conștii de sine și de rostul lor în viață, oameni care să știe străbate greuul viețuirii în lumea aceasta, să poată rămâne neclintii în fața tuturor vijeliilor în drumul spinoasei misiuni de călăuzitor al vieții naționale ... în ani de cumplită vitregie.*

Și se făcea aceasta fără programe și fără metode speciale, având o singură, dar minunată cărăruie: *Dragostea profesorului, care învăluia cu totul pe elev, îl încălzea la sânul său și-l călăuzea pe nesimțite spre lumină, îl ducea de mână prin întunecoasele și întortochiatele căi ale copilăriei sale, până i se deschideau ochii să vadă, să înțeleagă, să cunoască binele și răul. În această dragoste câte nu i se iertau copilului?... I se treceau cu vederea avânturi nesocotite, greșeli necugetate, păcate chiar, tânărul era ridicat din noroiul drumului de mână profesorului, spre căi curate, spre zări de lumină.*

Copilul, fără să-și dea seama, *învăța să-și iubească profesorul, să-l cinstească și să se teamă de dânsul... Figura profesorului îl urmărea în drumul vieții sale ani de-a rândul, poate până la sfârșitul vieții; ... sub influența icoanei profesorului, ce era mereu prezentă în sufletul său, controlându-și mereu faptele vieții sale și străduindu-se să-și împlinească misiunea ce i s'a încredințat.*

Pe lângă materia de învățământ orânduită de lege, ... s'a picurat, în sufletele tânărilor în formație, dragostea curată de neam și glie, învățături de cinstită viață apostolească, nădejdea în viitorul acestui neam, tăria întru credința noastră străbună, ... și truda din făcutul zilei până târziu în noapte, pentru călăuzirea satului spre orizonturi mai largi, mai pline de lumină cerească.

Ce strălucite figuri de dascăli onorau modestele catedre ale acestor înalte școli de carte românească, *singurele de pe întreg cuprinsul Banatului.*

Din durerea unui neam, cunoscută pe meleagurile dela poalele Semeniciului și în clocotul de iad al Uzinelor din Recița și din atmosfera de avansat naționalism și de strălucite lupte de trăire românească, cunoscută la Caransebeș, călăuzit cu părintească dragoste de distinși profesori, s'a făurit sufletul minunatului dascăl de școală românească: Ion Mărilă.

II

.....
 Ion Mărilă n'a fost un „birocrat“. El n'a stat zile dearându-l la masa de scris să prăpădească hârtia, redactând porunci și îndemnuri scrise. Mulți din cei ce nu l-au cunoscut mai de aproape, n'au fost în stare să cântărească adevărata valoare a misiunii sale....

.... Ion Mărilă însă și-a înțeles „slujba“ minunat de limpede. El a fost apostol al *cuvântului adevărului*, rostit acolo, unde era de trebuință, el a fost un *propovăduitor, un misionar al idealului național... al adevărilor de credință* ale unui neam abea scăpat de cătușele veacurilor de urgie. Vremile nu cereau nici studii bazate pe cercetări și statistici, de care se face atâta risipă astăzi, ... vremile cereau *răscolirea în suflete*, ... scormonirea dinlăuntru, în obida și amărăciunea adunată și moștenită din generație în generație, ... ca să izbucnească din aceste simțiri, — de atâta amar de vreme înăbușite, — *vălvătaia sufletului curat românesc*, creator de bune și folositoare opere naționale...

Ion Mărilă a înțeles porunca vremilor mari, ce le trăia neamul după *marea slobozenie națională* și s'a silit să îndrumeze această uriașă manifestare de generală bucurie înspre muncă cinstită românească, înspre creații sănătoase și de bună rodire viitoare. Străduința sa n'avea la temelie programe de lucru migălos studiate, frumos aranjate și cu multă trudă alcătuite, ea se întemeia pe răscolirea în suflete a sentimentelor de potențat naționalism, trecând pe dinaintea acestora toată durerea veacurilor de cruntă sclăvie, ogindind în cuvinte minunate strălucirea zilelor ce le trăiește nația în vremile de acum, infiltrând, cu vorba sa meștesugită, picătură cu picătură, multe îndatoriri ce neamul acesta le are pentru *clădirea viitorului*.

Dascălul Ion Mărilă n'a fost înțeles și poate n'a fost prețuit, așa cum se cuvenea, în sus, la cei mari, dar a fost așa de bine priceput în jos, de colegii săi, de mulțimea satelor și de atâția cărturari de pe întreg întinsul județului....

În slujba apostolatului său, călăuzit de acest principiu de viață școlară și culturală, a alergat în toate părțile, făcând drumuri grele, urmând *pilda Mântuitorului*, ducând cu sine îndemnuri bune, cuvinte de încurajare și de călăuzire în strădanla misionară a atâtor amăriți *apostoli ai unei creștine*, ai unui ideal, ... împăcare în suflete, mângăere și nădejdi de zile mai bune.

Și această mulțime de dascăli oproșiți și nerăsplătiți ai neamului, i-a dat cea mai mare și mai frumoasă distincție, ce-a putut-o primi vreodată vr'un om: numele de *Taica Ion*. I-a rămas acest nume pe toată viața, l-a înlocuit pe cel de „Domnu Revizor“ și cred că a fost pentru el cea mai scumpă și mai potrivită recompensă și *de care a fost totdeauna atât de mândru*....

.... Câte odată era ironic, de-o fină ironie, aproape neobservată, dar spusă cu mult tâlc și pe deplin înțeleasă:

— „Ai tu, Ghiță, câta sare acasă?“

— „Am, Taică Ioane“ — răspundea învățătorul.

— „Apoi, dacă ai, adă oțără de sare și prăsară pe gunoiul ăsta, ca să nu cumva să se strice, că-i păcat de Dumnezeu, că de bună seamă pentru bune treburi îl păstrezi în aretul școlii“.

Alta: „Se vede, doamnă învățătoare, că și Dvoastră în școala aceasta vă ocupați cu învățământul practic, că dacă primarul și notarul nu v'au dat cele de trebuință să faceți atelier de gospodărie, totuși văd că v'o ajutat norocul să aveți atelier de țesătorie chiar în sala de clasă... că uită-te dumneata ce minunată pânză țes pălănjenii pela colțuri și cât de priceput lucrează“...

Alta: Dragă domnule coleg, ce mai parc frumos ți-a rânduit d-tale bunul Dumnezeu în fața școlii, parc'ar fi grădina botanică din Cluj și ce bine le merge buruienilor, cred că le mai și stropești în zile de călduri și secetă, că... zău ar fi păcat să se prăpădească minunea asta de grădină“...

Abea pleca dela școală și până seara se făcea rânduială. Pierea și gunoiul și țesăturile de pălănjen și bălăriile din fața școlei. Învățătorii începeau să fie mai cercetători, să observe mai cu dinadinsul și să le pună toate în cea mai bună ordine.

Ion Mărilă n'a aplicat *prescriptiile disciplinare ale legii*. Cuvinte puține, spuse cu bune înțelesuri, o privire lungă și senină, un zâmbet semnificativ în colțul gurii... dădeau mai bune rezultate decât orice pedeapsă disciplinară. Nu-și schimba lumina feții și privirea nici când era mai nemulțumit. O încrețitură de frunte, o mișcare a capului... te făceau să înțelegi că ceva nu e bine...

Nu ocăra niciodată, nici măcar nu ridica tonul. Vedeai în fața și privirea sa aceeași blândete, aceeași bunătate ca întotdeauna și... totuși... o mică adiere în suflet te înfiora,... așa neînțeles,... *simțai că ceva nu e cum trebuie*. Te cuprindea apoi o neliniște, care te copleșea treptat... treptat, te preocupa într-una,... îți făceai o examinare minuțioasă a întregii tale activități, a sufletului tău,... te apucau cu ardoare de muncă, îți găseai singur o mulțime de întrelăsări și abateri, pe care până aci nu le observaseși și cu zel și răbdare te așterneai pe lucru, *ca nu cumva Taica Ion să fie din nou nemulțumit*.

.....

Asculta întotdeauna cu cea mai mare atenție și cu îngerească răbdare lungile expuneri ale necazurilor de pe sate... Căuta să le cuprindă cu mintea, le analiza, le cântărea, pătrundea cu repeziciune situația, găsea adevărul și nimerea leacul. În cuvinte puține dădea îndrumările trebuincioase.

„Bine, mă Petre, nu ți-or da ei, primarul și notarul, ajutor să-ți îmbunătățești frecvența școlară și n'or încasa ei amenzile, dar înțelegi tu că dragoste de silă nu prea este și nici copiii la școală nu se prea aduc cu puterea. Văzut-ai tu, seara la lumină, cum năvălesc tot felul de gănganii, ce vin din toate părțile întunecatului gol... Oare numai aceste ființe micuțe să dorească lumina și omul, despre care am învățat că e făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și că e cea mai perfectă creatură divină, să se simțească așa de bine în întunec? Poate tu ții lumina acoperită sub obroc. Ia ridică tu această lumină a școlei sus, sus de tot, să se vadă până la cele mai îndepărtate margini ale satului și atunci să vezi tu cum vor năvăli ele, micile gănganii omenești, spre această lumină. Și mai dă pe la casele lor să-i vezi, stai cu dâșii de vorbă, că mult poți face cu o vorbă bună și-or veni ei copiii la școală, de nu vor mai avea loc și mai dă-le pace celor dela primărie cu amenzile, că mai rău strici“....

.... Ion Mărilă nu făcea politică. Câte odată se produceau discuții și în fața sa și se aruncau vorbe nesocotite în spinarea frunțașilor politici dintr'o parte sau alta.

Taica Ion tăcea și privea în gol, ridica deodată capul, își rotea privirea asupra tuturor celor ce se avântaseră în discuție și apoi spunea cu glasul apăsător:

— „Apoi, așa sunt astăzi la noi rândurilele, cu slobozenia noastră națională, să vorbim tot ce ne dă în gând și ne cade bine, fără să mai analizăm înlăuntrul nostru că facem bine sau rău. Ne-am lăsat și noi răpiți de valurile pătimășe și păcătoase ale politicei nesocotite. Am avut și de-o parte și de alta a spinării Carpaților, oameni străluciți, idoli de închinare națională și altare de credință cinstită românească. Și acum că suntem liberi — prea liberi, — într'o țară care ne ocrotește cu atâta dragoste, am început să ne dărâmăm și idoli și altarele de închinare. Dar să nu uităm, că neamurile, care-și dărâmă idoli și-și necinstesc altarele, vor orbecăi în noaptea neagră fără orientare și vor dispărea în pustiul necunoscut“....

Altădată, la o masă, cineva, revoltat de cine știe ce treburi personale, începe o aspră critică la adresa organizației de stat și a mediului de viață națională....

— „Ai dreptate să înjuri această țară“ — vorbea deodată apăsător Ion Mărilă, care tot timpul tăcuse, de credeai că nici n'a ascultat — „că vedeți ce de bunătați ne-a îngrămădit aci pe masă și nu ne-a întrebat măcar că suntem vrednici de ele?!...“

.....

Pavel Jumanca

insp. gen. școlar pens.

Viața românească din Banatul Timișan în evul mediu

- Epoca influenței slave - Simbioza slavo-română - Toponomastica -

II.

Dovezi toponomastice despre vechimea și autohtonia Românilor în Banat avem — pe lângă cele înregistrate în articolul precedent, privind județul *Caraș* — și în celelalte județe bănățene. Astfel, în județul *Severin* și sub regimul unguresc întâlnim multe localități străvechi, cari poartă un nume cu fonetism românesc, răsărit, adesea, dintro rădăcină geto-dacă sau romană: Andrilești, Armadia, Bănia, Baloșești, Bârza [dela dacicul — *berz* = mesteacăn], Băsești, Bătești, Botinești, Botești, Brănești, Cărbunari, Căprioara, Căvăran, Caransebeș, Cârpa, Cornea, Corbul, Cuptoare, Curtea, Dobrești, Drăgășinești, Dragomirești, Domașnea, Fârdia, Fădimac, Fărășești, Goleți, Goizești, Globurău, [Gladna, dela ducele *Glad* al Banatului, din sec. IX, contemporan cu Árpád], Hauzești, Herendești, Homoșdia, Hodoș, Honorici, [Jupa, Jupanești, Jupani, slavo-române vechi], Jdioara, Jena [dela *Geană*, pronunțat de Bănățeni *jană*, *jena*], Jurești, Lăpușnicel, Luncani, Lugoj, Lugojel, Lasmare, Macoviște, Măguri, Mal, Marga, Mărul, Marginea [pron. Marjinea], Mehadia, Mehadica, Negotești, Oianul [Ohaba-Română, Ohaba-Bistra, Ohaba-Lungă, Ohaba-Mâtnic, slavo-române vechi], Pădurile, Pădurani, Părul, Poarta, Pietroasa, Pietroasa-Mare, Peștere, Poieni, Remetea-Lungă, Remetea-Pogănici, Radotești, Românești, Rudăria, Rusca, Rusca-Montană, Ruieni, Sacul, Satumic, Sălbăgel, Sălbăgelul-Mic, Săceni, Sintești, Surdinia, Susani, Tapia, Timișel, Temerești, Tomești, Turnul, Var, Valea-Bistrei, Valea-Boului, Valea-Marga, Valea-Lungă, Valea-Mare, Vălișoara, Vozești, Verendin, Zervești¹ etc.

În *Timiș-Torontal*, cu toată protivnicia vremurilor, înfruntând invazia spontană și pe cea organizată de regii Ungariei dinainte de dezastrul dela Mohács [1526], de Turci și mai ales de Habsburgii romano-catolici după anul 1716 a elementelor slave și germanice, *Românii au rămas prin excelență elementul etnic dominant*,² reușind a menține și a impune năvălitorilor, ocupanților și stăpânitorilor vremelnici multe din numirile vechi de localități cu tradiție autoctonă.³ Amintim pe cele mai cunoscute: Alioș, Banloc, Beba-Veche, Bencecul-de-Jos, Bencecul-de-Sus, Berini, Beregsăul-Mare, Berecuța, Butin, Buzad, Buziaș, Cărpiniș, Cenadul-Mare, Chelmac, Chizdia,

1 Pesty Frigyes, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, II, partea II, Budapest, 1885, pp. 337—349.

2 Vezi: Dr. C. Groșoreanu, *Situația Românilor bănățeni în decursul secolului al XVIII-lea*, în Revista Institutului Social Banat-Crișana, Buletin sociologic, Timișoara [An. XIII, Ianuarie—Aprilie], 1944, pp. 161—201.

3 *Ibidem*.

Chizătău, Clopodia, Cuveșdia [toate localitățile cu terminațiunea *-dia*, începând cu *Mehadia*, sunt de origine traco-daco-romană], Comiat, Comloșul-Mare, Cerna [de origină geto-dacă], Drăgoești, Diniaș, Duboz, Ficătar, Fibiș, Fiscut, Foeni, Gătaia, Ghilad, Giroda, Giroc, Giulvăz, Hodoni, Hodoș, Igrîș, Jadani, Jebel, Jimbolia, Lățunaș, Macedonia, Moșnița, Murani, [Moravița], Nerău, Omor, Parța, Partoș, Periam, Pustiniș, Pișchia, Petroman, Pordean, Remetea-Mică și Mare, Sacoșul-Mare, Sângeorz, Sânmihaiul-Român, Sânpetrul-Mare, Satchinez, Secusgiu, Sinersig, Șipet, Șoșdia, Sculia, Saravale, Sânnicolaul-Mare, Soceani, Teremia, Tolvădia, Toager, Topolovățul-Mare și Mic, Timișoara, Ususău, Vălcani, Vizeșdia,¹ etc.

La finea secolului trecut, stăpânirea ungurească a maghiarizat cu forța toponomastica românească și pe cea slavo-română a Banatului și Ardealului, în nădejdea că schimbând numele — traducându-l ori schimonosindu-l — va putea să desfigureze și sufletul unui popor, care a refuzat cu încăpăținare să învețe altă limbă decât cea pe care a supt-o odată cu laptele dela sânul mamei sale daco-romane. În consecință, schimbarea toponomastice s'a operat *numai* în registrele oficiale, nu și în vocabularul viu al poporului, care a continuat să-și numească localitățile, țarina, văile, dealurile, munții și apele așa cum le-au numit și bătrânii, cu sute și mii de ani înainte.

Am înainte toate numele de locuri, localități, râuri, văi, dealuri, munți, izvoare; de familii, de porecle din întreg Banatul,² adunate în vederea alcătuirii unei lucrări mari, care va avea menirea să pună în adevărată lumină realitatea vieții bănățene, așa cum se desprinde ea din sufletul *unitar* al acestui popor, înfrățit cu glia de care niciodată nu s'a despărțit. Toponomastica dovedește odată cu *unitatea spirituală* a poporului românesc³ și *permanența* lui pe pământul Daciei Traiane.

Dacă cuvinte latinești ca: *nea* sau *neauă* [nix, nivem], *pedestru* lat. *pedester*, *june*, *aiu* [alium], *gorgoni*, *curi*, păstrate aproape exclusiv numai în Banat și Crișana⁴ constituie dovada sigură, măcar pentru aceste regiuni românești, a „continuității elementului romanic din antichitate până astăzi”, atunci păstrarea cu sfințenie în vocabularul poporului a unor numiri vechi traco-geto-dacice vin să confirme în mod neîndoios concluzile la cari au ajuns aproape toți cei cari ne consideră singurii și adevărații băștinași ai Daciei lui Decebal și a lui Traian.

1 Borovszky Samu, *Torontál vármegye*, Budapest [fără an], pp. 62, 72, 89 sqq.

2 Ne lipsesc datele din *Banatul jugoslav*, pe care, din cauza împrejurărilor politice și militare, precum și din lipsa de înțelegere a oamenilor, încă nu le avem la îndemână, pentru a putea servi însași cauza *Banatului întreg*.

3 Vezi Valeriu Șotropa, *Unitatea Poporului Românesc, privită din punctul de vedere al toponimiei*, în *Revista Inst. Social Banat-Crișana*, An. XII și XIII [ianuarie—Aprilie] 1944, pp. 202—208.

4 Cf. E. Petrovici, *Transilvania, vatră lingvistică a Românismului nord-dunărean*, în *Transilvania*, Nr. 2—1941 [Sibiu, 1941], p. 102, harta la p. 105; Th. Capidan, *Limbă și cultură*, București, 1943, p. 104: „*nea* [arom. *neauă*], din lat. NIX, NIVEM; *pedestru*, *cuminecătura*, *păcurar*.” A *gorgoni*, dela mit. *Gorgona*. Macedoromânii îl pronunță a *gurgoni* = a fugi. Și ei au pe *neauă* = neauă = zăpadă, *al'u* = aiu = usturoiu; *picurar* = păcurar = păstor de oi, cioban; *anina* = alina = a urca, etc., cuvinte auzite dela *Constantin Jombor*, din *Perivole*, Macedonia grecească, absolvent al liceului „Traian Doda” din Caransebeș, seria 1942/1943.

Pe lângă numele râurilor mari, ca *Dunăre*, *Mureș*, *Tisa*, *Timiș*, păstrate și transmise de strămoșii noștri tuturor invadatorilor acestui pământ, filologia modernă, românească și străină, a dovedit că și numele râurilor *Cerna* și *Bârzava* au aceeași origină tracă sau geto-dacă.¹

Dintre numirile de localități geto-daco-romane cu „tradiție autotona”, păstrate până azi, aproape nealterat, în popor, sunt următoarele:

BERZOVIA [dela dac. *berz* = mesteacăn, și înseamnă *Mestecăniș*],² fortăreață dacică, pe malul râului *Bârzava*, care atunci se va fi numit *Bezovia*.³ Pe timpul lui Iustinian I [527—565] era cundscută sub numele de *Turnul Jidovului*,⁴ azi Jidovin. Vechea numire, cu fonetismul său traco-dacic, ne-a fost transmisă de către urmașii celor ce au zidit cetatea și au apărat-o de-a-lungul veacurilor întinuate.

TAPIA, cu toată probabilitatea cetatea dacică *Tapae*,⁵ sub zidurile căreia s'au înfruntat năprasnic, la anii 89 și 101, oștile împăraților Domițian și Traian cu ale temerarului Decebal.⁶ *Pesty* ne asigură că pe o hartă a Banatului, din anul 1761, figurează localitatea *Tapia*, lângă *Lugoj*, pe locul cetății dacice de odinioară.⁷ Nu-și poate însă explica cum s'a putut transmite acest nume din epoca romană [a romai kortól], câtă vreme în izvoarele istorice din evul mediu nu se amintește nimic despre trecutul clasic al acestei comunei mici [E kis falunak klasszikus múltát].⁸ Un lucru este însă sigur: Autorul hărții dela 1761 n'a inventat acest nume, ci și el, ca de altfel toți autorii chartografi austrieci după 1717, a fixat toponimia, acolo unde au lipsit documentele, așa cum a cules-o din gura poporului băștinaș, singurul și autenticul depozitar al străvechilor numiri.

MEHADIA, probabil din vechiul *Ad Mediam*,⁹ pronunțat de popor *Mehia*, *Megia*, prin înlocuirea lui *d* cu *g*, ca în cazurile: unde = *ungie*,

1 Savantul român-macedonean, prof. univ. Th. Capidan, *op. c.*, p. 170, ne asigură că „Slavii din Dacia au schimbat numele *dac* de râu *Tierna*, *Tsierna* din Banat în *Tsârna* [neagra], iar numele de sat *Berzovia*, dela dacicul *berz* = „mesteacăn”, adică *Mestecănișul*, în *Bârzava* [bârza] etc.”

Pentru *Dunăre*, *Criș*, *Olt*, *Ibidem*, pp. 171—173. De aceeași părere sunt și alți doi savanți români, N. Drăganu și I. Nistor. Primul, în *Românii în veacurile IX—XIV, pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, 1933, pp. 237—242 pentru *Cerna*, pp. 242—244 pentru *Berzava* și pp. 244—249 pentru *Timiș*; iar al doilea în *Autohtonia Daco-Romanilor în spațiul carpato-dunărean*, pp. 214—215, scrie că numele râului *Cerna*, „derivă din dacicul *Tsierna*, care n'are nimic a face cu slavonescul *Cerna*, însemnează *Neagra*”; vezi și Szentkláray Jenő, *Krassó vármegye őshajdana*, Budapest, 1900, p. 23; cf. C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité en Dacie*, în *Revue de Transylvanie*, Tome VI [Cluj, 1940], Nr. 1, pp. 2—63; C. Diclescu, *Elementele vechi grecești din limba română*, în *Dacoromania*, IV, 1, p. 499; pentru *Berzava*=*Berzovia*=*Berzobim*=*Bârzava*, la Al. Philippide, *Originea Românilor*, I, Iași, 1925, pp. 322—324; pentru *Beregsău* vezi Hurmuzaki-Densușianu, *Documente*, I, 2, pp. 303, 710.

2 Capidan, *op. c.*, p. 170.

3 Alexandru Philippide, *Originea Românilor* I, pp. 323—324.

4 Procopius, *De aedificiis*, IV, 6, în *Fontes Historiae Daco-Romanorum*, XV, ed. G. Popa-Lisseanu, București, 1939.

5 Giurescu, *op. c.*, p. 98; Böhm L. *Délmagyarország tört.* I, Budapest, 1868, pp. 15, 23.

6 *Ibidem*.

7 Pesty, *Krassó vármegye*, pp. 237—238, 350—252; cf. Turchányi, *op. c.*, p. 47.

8 Pesty, *Krassó vármegye*, pp. 237—238.

9 N. Iorga, *Observații și probleme băndărene*, București, 1940, p. 11; C. Daicovici *Asupra unor lucrări în legătură cu Dacia română*, p. 26, nu împărtășește această părere,

deget = *giești* sau *giejeț*, divan = *givan*, dinte = *ghintie*, etc. Autorul Tabulei Peutingeriene din sec. IV, va fi cules și el această numire ca și chartograful german dela 1761 din gura acelorași țărani, al căror lexic nu totdeauna, mai ales când este vorba de nume proprii, de localități, primite și însușite și de către Barbarii cari au stăpânit Dacia Traiană după retragerea legiunilor, la 271, cu Aurelian, s'a supus regulilor strict gramaticale și deci procesului firesc și obișnuit de schimbare și evoluție fonetică, așa cum vor unii filologi, cari pretind că din romanicul *Ad Mediam* trebuia să iese numai decât *Mează*,¹ spre a se potrivi bine teoria lor că *Mehadia* = *Media* = *Megia* de azi ar deriva din ungurescul *Miháld*,² sau din *méh-albină*.³ Nicio asimilație ori contracție nu duce dela *Miháld* sau *méh* la *Media*, *Megia*.⁴ Nu trebuie să fi filolog spre a înțelege că poporul mai ușor a transformat, după regula de mai sus, pe *Media* în *Megia*, decât pe *Miháld*-ul unguresc, pe care totdeauna l-a considerat ca pe o haină străină, ce nu i se potrivește. Într'un studiu, ce va apare încurând, am adus o serie întreagă de argumente istorice și filologice, cari pledează pentru perpetuarea numelui străvechi dacic *Media* în *Media* = *Megia* noastră de azi, pe care poporul niciodată n'a pronunțat-o *Mehadia*, numire în care se vede într-adevăr influența fonetismului unguresc, cu *h* intervocalic, ca în *Miháld*.⁵

Tot așa trebuie să privim și cazul numelui orașului *Timișoara*, care deasemeni nu poate fi dedus din *Temesvár*-ul unguresc. Nu cunoaștem cazuri când Românii bănățeni să fi tradus pe limba lor o numire oficială ungurească, în special în domeniul toponimiei. Nici chiar azi sub regim românesc, Românii nu traduc numirile străine, ci le pronunță așa cum pot, în forma lor străină, puțin coruptă. Iată câteva exemple: Freidorf, Nițchidorf Libling, Șandraus, Lenauheim, Uihei, Uisenteș, etc. Unde, în cazul comunelor germane de azi, întâlnim o dublă denumire, acolo știm cu precizie, că elementul românesc băștinaș a fost alungat, și în casele și gospodăria lui s'au instalat, cu puterea stăpânirii austriace, coloniștii străini.⁶ Românii din comunele vecine au păstrat cu sfințenie vechea denumire a comunei golită de băștinași, în vreme ce coloniștii întrebuințează exclusiv numirea nouă impusă de oficialitatea colonizatoare. În această categorie intră comunele: *Jimbolia* = Hatzfeld, *Cocota* = Orzidorf, *Comloșul-Mic* = Ostern, *Tomnatic* [vechiul Naghios, Naghenz] = Triebswetter, *Sefdin* = Schöndorf, *Satumic* = Engelsbrunn, etc.⁷

1 Cf. A. D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*, în *Revista pentru, istorie, arheologie și filologie*, III, 1884, pp. 292—93; Idem, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, I, ed. III, p. 199 și n. 48; Drăgan, o. c. p. 250; cf. Dr. Gh. Cotoșman, *Contribuții la Istoria Banatului Timișan și al Severinului*, I, Craiova, 1943, pp. 25, 35—36 sqq.

2 Pesty Frigyes, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, II, Budapest, 1878, pp. 309—369, 324—325 și 326; Drăgan, o. c., p. 250—251.

3 D. Dan, *Din toponimia românească*, București, 1896, pp. 142 sqq.

4 Așa cum crede Drăgan, o. c., p. 251.

5 Bibliografia, vezi la Dr. Gh. Cotoșman, *Contribuții la Istoria Banatului*, pp. 35—36.

6 Szentkláray Jenő, *Oláhok költöztetése Délmagyarországon a múlt században*, Budapest, 1891, pp. 6—8, 9—16 sqq.

7 *Ibidem*; cf. Dr. Peter Pink, *Die Heidegemeinde Ostern*, Timișoara, 1935; Dr. Cornel Groșoreanu, *Pe marginea unor monografii germane din Banat*, Timișoara, 1943; Pr. Gh. Cotoșman, *Din trecutul Banatului*, I, Timișoara, 1934, pp. 92—101; Borovszky Samu, *Torontát vármegye*, pp. 62, 72, 89; Szentkláray, *Krassó vármegye*, p. 95.

Sufixul — *oara*, la radicalul *Timiș* [de origine traco-dacică],¹ nu însemnează *oraș*, nici traducerea *-vâr-*ului unguesc, ci el este același diminutiv, ca în cazurile: *Vălișoara*, *Bistricioara*, *Viișoara*, *Jdloara*, *Scorfișoara*, *Cârțișoara*, etc.

JUPA de azi, înlocuind *Tibiscum*-ul din era romană, poartă cu multă probabilitate numele lui *Japaneus* sau *Diurpaneus*, tatăl lui Decebal.² Dat fiind apropierea geografică între Tapia și Jupa, putem bănuii că numele acesta din urmă vine mai de grabă dela *Jupaneus*, decât dela *Jupa* slavă, despre care unii învățați afirmă că nu e slavă, și care, ca și tatăl lui Decebal, putea să aibă origine tracică.³ Că originea cuvântului *Jupa* [Zupan, jupan, ispán, span, pan], trebuie să o căutăm nu la Slavi, ci în limba indo-europeană comună, vorbită cu două sau trei mii de ani înainte de era creștină, de către Armeni, Perși și Indieni în Asia, de Celți, Germani, Italici, Greci, Slavi în Europa,⁴ ne-ar sta, după părerea unora, și azi mărturie, ca acum 1900 ani, numele Spaniei, *Ispania* sau *Hispania*.⁵

În județul Severin avem pârâul *Malva*, care amintește probabil de colonia și municipiul daco-roman *Malva*, capitala *Daciei Malvensis*,⁶ cum s'a numit în epoca romană Banatul și Oltenia, unite din punct de vedere administrativ.⁷ Turchányi susține că pârâul și valea *Mala*, dintre *Ieșelnița* și *Ogradena-Veche* și *-Nouă*, a dat numele provinciei și capitalei sale: „... a provincia Malvensis a megye déli részét foglalta el és főhelye újabb kutatások szerint a Jesselnicza, Uj- és O-Ogradina közti völgyben, a *Malva* patak mellett állott”.⁸ Ce aceeași părere este și Szentkláray când scrie că capitala *Daciei Malvensis* trebuie căutată „lângă valea *Mala*, mai corect *Malva*” dintre *Ieșelnița* și cele două *Ogradene*: „... a *Mala* vagy helyesebben *Malva* patak mellett”.⁹ În hotarul comunei *Ogradena Veche* și azi există țarina *Mala*, dealul *Malii* și râul *Malli*. Însăși numele *Ogradinei*, din ung. *Ó=veche* și slav. *grad=cetate*, arată că aici a fost cândva *cetate*. În secolul trecut s'au descoperit aici mai multe antichități și urme de fortificații *romane*.¹⁰ În ce privește etimologia cuvântului, observăm că în albaneza *mal* însemnează *deal*, iar *malí=munte*,¹¹ astfel că din traco-dacicul *Mali-dava* s'a născut numele localității *Malva*, capitala celei de a treia *Dacie* a lui Traian, cu sufixul greco-latin *-is*.¹²

1 Drăgan, o. c., p. 245.

2 Ion I. Nistor, *Autohtonia Daco-Românilor în spațiul carpato-dunărean*, ibid., p. 232.

3 Ibidem.

4 Capidan, o. c., p. 125.

5 Szentkláray, *Krassó vármegye*, pp 106 n. 1 și 107.

6 Szentkláray, *Krassó vármegye*, p. 32; Turchányi, o. c., p. 58; cf. V. Pârvan, *Stiri nouă din Dacia Malvensis*, București 1913, p. 1; cf. C. Daicoviciu, *La Transilvania*, pp. 83—86, 112.

7 Cf. C. Daicoviciu, *Asupra unor lucrări în legătură cu Dacia romană*, Sibiu, 1943, p. 5.

8 Turchányi, o. c., p. 58.

9 Szentkláray, *Krassó vármegye története*, p. 31.

10 Milleker Bodog, *Délmagyarország régiséglelei a honfoglalás előtti időkből*, II, Temesvár 1898, pp. 50—96.

11 Capidan, o. c., p. 197.

12 Drăgan, o. c., p. 246.

Gaganis = *Cazane*-le Dunării ar constitui și ele, probabil, o dovadă despre continuitatea Dacoromanilor în Dacia, dacă avem în vedere greutatea cu care istoricii și geografuli greco-romani au fixat în scris cuvintele Geto-Dacilor sau ale Tracilor, scriind *g* inițial și intervocalic în loc de *c* și *z*.¹

Pe *Muntele Mic* aflăm peștera *Scorila*, numită așa de către țărani din satele dela poalele muntelui. Acest nume amintește de regele *Scorylo*, care a domnit în Dacia după moartea lui *Buerebista*.² Coincidența este prea izbitoare, și permite să tragem concluzia că între aceste două numiri este într'adevăr o corelație organică și istorică. Aceiași țărani, cari n'au uitat atâtea numiri topografice vechi din câmpia presărată odinioară cu codri, deși, ne-au transmis și numele regelui dac *Scorylo* (*Coryllus*?), dându-ne astfel o dovadă în plus despre persistența și continuitatea daco-romană și acolo sus, pe munte, unde, din când în când, strămoșii noștri s'au retras din calea barbarilor năvălitori.

Huncă, hunci [dela Huni], sunt niște ridicături de pământ, numite astfel de locuitorii din ținutul de Nord al jud. Timiș-Torontal, unde *Atila*, biciul lui Dumnezeu și marele rege al Hunilor și-a avut [la *Morisena* = *Cenad*] reședința. Dacă strămoșii noștri n'ar fi fost aici în sec. V, cine ar fi păstrat și transmis posterității această numire, care este aproape singura dovadă a trecerii Hunilor prin aceste regiuni ale Daciei Traiane? [³]

În hotarul orașului *Sânnicolaul-Mare*, spre Mureș, este un lac numit de țărani „*Râpa Dacilor*“, iar în comuna vecină, *Saravale*, aflăm pe o hartă germană din 1790 însemnată o parte a hotarului sub numele de „*Câmpul lui Traian*.“

Am putea aduce desigur încă multe alte exemple din nomenclatura toponomastică, din toate județele Banatului, spre a demonstra detractorilor drepturilor noastre sfinte că noi, Românii, am locuit neîntrerupt acest pământ. O analiză mai serioasă și mai profundă a toponomasticeii bănățene [ex. *Anina*, *Bănia*, *Banloc*, *Bărbos*,⁴ *Căvâran*, *Cârpa*,⁵ *Cornea*,⁶ *Cireșa*, *Curtea*,⁷ *Jimbolia*,⁸

1 Cf. Capidan, *o. c.*, p. 172.

2 Giurescu, *Istoria Românilor*, I, p. p. 56; C. Daicoviciu, *La Transilvania*, p. 46.

3 V. Grozescu, *Istoria Românilor dela Mureșul-de-Jos*, Oradea Mare, 1887, p. 26; cf. Pr. Gh. Cotoșman, *Din trecutul Banatului*, I, Timișoara 1934, p. 28.

4 Capidan, *o. c.*, p. 240.

5 *Cârpa*. *Καρπάσος*, Karpassos. Vezi: C. Diclescu, *Elementele vechi grecești din I. rom.*, în *Dacoromania*, IV, 1, p. 394.

6 *Corn* din *cornu*, cuv. latin de orig. greacă, *Ibidem*, p. 420.

7 *Curte*, dela prototipul latin *cohors*, *cohortem*. Compară rom. *curte* = albanezul *Kurt*. neogrec. *Κούρτι*. În vechea sardă [din Sardinia] din Apus se exprimă ca și românește: *curte*. *Ibidem*, p. 436; Pesty, *Krassó vármegye*, III, Budapest, 1882, p. 49; pentru *Biniș* la p. 479. La Pesty, se află, după alfabet, toate comunele din jud. Caraș-Severin, așa în forma lor românească, ceea ce dovedește că ele s'au încetățenit aici de multă vreme.

8 *Jimbolia*, în Evul mediu s'a numit *Câmpul*, care numire s'a metamorfozat în *Cambul*, *Chambul*, *Chombol*, *Chumbul*, *Czombol*, *Czomboly*, *Zsomboly*, ung. *Zsomboya*, de unde rom. *Jimbolia*. Vezi: Borovszky, *Torontal vármegye*, p. 105. La 1767 comuna *Jimbolia-Câmpul*, a fost colonizată cu Germani din Lotharingia de ministrul Hatzfeld, în cinstea căruia șvabii de acolo numesc comuna *Jimbolia-Hatzfeld*. Românii la 1723-25, precum dovedește harta lui Mercy, erau încă acolo. Pe locul bisericii lor s'a ridicat, tot cu altarul spre răsărit, actuala biserică rom. cat. Parohia ort. rom. s'a reînființat la 1924, al cărei prim paroh, până la 1939 a fost autorul acestui studiu.

Măgura, Marginea, Negotești,¹ Potoc,² Ruginosu,³ Sacul, Uzești,⁴ Valea-deni,⁵ Vlădești, etc.], ar duce desigur la rezultate surprinzătoare. Zeci de nume geto-daco-greco-romane ar fi scoase la lumina istoriei, constituind tot atâtea documente vii despre permanența noastră aici, pe pământul Daciei Traiane.

Dacă la toponomastică adaugem și câteva exemple de onomastica daco-romană, ca: Geția, Galu, Corcodan, Carabela, Grolătă = Grolitti, Onea, Builă etc., păstrate tocmai la Românii din județul Torontal a căror autohtonie este contestată de către istoricii sârbi și unguri, vom avea în față icoana vie a realităților românești nord-dunărene, cu un alt substrat etnic și lingvistic decât cel slav sau maghiar.

În cursul vremii multe numiri de localități au fost stâlcite de mania diecilor sau a copiștilor din cancelariile regale, ori de cei dela capitlurile catolice, gata a îmbrăca la orice ocazie, în haină ungurească numirile topografice cu rezonanță nemaghiară. Când vreo numire nu se putea traduce exact, aceștia născociau „formațiuni de nume ungurești, unele cu oarecare sens, altele însă foarte absurde. Astfel au fost făcute, ca să cităm numai câteva exemple, din Mărul=Almafa, din Var=Mészfalva, din Mesteacăn=Nyires sau și Masztakon, din Cornea=Somfalu, din Găvoșdia=Kövesd, din Teiuș=Tövis, din Sintești=Szentes, din Subcetate=Váralja. Câteodată documentele ungurești mărturisesc clar modificarea numelor: Wozesti alio nomine Libanmezeye [1404], lângă Caransebeș, Lopataka alio nomine Mihelencz [1406]. Altădată adăugând un -falva ori -háza, la numele noastre încercau să le dea caracter unguresc: Branfalva, Baliczafalva, Bukurfalva, Stancsafalva, Dragoslavfalva,⁶ Rákfalva, Kenézfalva, etc.

Și ungurii, ca și sârbii, vor să deducă din nomenclatura toponomastică maghiarizată⁷ urmele poporului maghiar în Banat. Până acum însă niciunul din istoricii maghiari n'a izbutit să săvârșească această minune. Nu numai Pesty, Borovszky și Turchányi, ci chiar și Szentkláray este forțat să recunoască acest adevăr. El scrie că vechile comune ungurești, resfirate în părțile Lugojului, ala Făgetului și Caransebeșului și cele mărginașe cu Transilvania s'au „romanizat [elöláhosodtak] în cursul dominațiunii turcești“.⁸ Despre fizionomia etnografică a Banatului după alungarea Turcilor, același istoric scrie: „În părțile apusene de-a-lungul Tisei și la miazăzi pe lângă Dunăre locuiau Sârbii în mare parte amestecați cu Țințari [Macedoromâni]

1 Hurmuzaki, *Documente*, I, II, 2, p. 333.

2 Hurmuzaki, *Documente*, I, p. 460.

3 Hurmuzaki, *Documente*, I, 2, p. 744.

4 Pesty, *Krassó vármegye*, II, 2, pp. 257—260.

5 *Ibidem*: S. Dragomir, *Vechimea elem. rom. în Anuarul cit. p. 275.*

6 *Ibidem*, p. 276: cf. Dr. Csáki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Huniadiak korában*, II. Bupest, 1894. Aceiași încercare au făcut-o și Nemții. Vezi: P. Drăgălina, *Din istoria Banatului Severin*, III. Caransebeș, 1902, pp. 105—107, n. 1.

7 Care variază dela epocă la epocă, fapt ce demască tendința de maghiarizare a denumirilor slave și române, pe când cele românești sunt stabile și'n cele din urmă izbutesc să se impună și oficialității.“ *Ibidem*. Cum că și pe vremea stăpânirii maghiare comunele românești din Banat au avut aceeași denumire, a se vedea: Diac. Nicolae M. Popescu, *Din Banatul Timișoarii în vara anului 1909*, București, 1912.

8 Szentkláray I., *Száz év Délmagyarország újabb történetéből*, p. 250 cf. P. Drăgălina, *Din Istoria Banatului Severin*, II, Caransebeș, 1902, p. 108.

și Români; iar în centru, la răsărit și pe ripele Mureșului locuiau Românii. *Nu exista niciun sat maghiar în tot Banatul*".¹

Intr'alt loc Szentkláray spune că „Românii s'au înmulțit foarte mult în părțile Mureșului și ale Transilvaniei, încă din sec. al XIV-lea. Ba au existat în părțile muntoase dinspre Ardeal și *districte românești* — oláh kerületek is léteztek, — cari s'au întins până pe șesul Timișului și al Torontalului. *Ocupația turcească nu i-a scormonit din cuiburile lor*, ba chiar li s'a acordat cnezatelor românești o seamă de favoruri: „A török hódoltság nem bolygata őket félszkeiben, sőt számos kedvezményben részesíté az oláh kenézségeket”.²

Nu pentru a arăta contrazicerile evidente din scrierile unui Szentkláray și dintre acesta și I. Radonici, m'am oprit la acest capitol nebușos, ci spre a face o succintă paralelă între concluziile istoriografiei maghiare și a celei sârbești, cari sunt de acord când este vorba să ni se conteste *existența* în Banat înainte de sec. al XIII-lea, ca și *rolul* însemnat ce l-am jucat aici, cu mult înainte de venirea atât a Ungurilor cât și a Slavilor — nu a „jugoslavilor”.

Dacă în cele din urmă, în special privitor la Banat, istoriografia maghiară se înclină în fața adevărului istoric, nu tot astfel se poate spune de cea sârbească, care persistă în credința exprimată de un Radonici, că în Bănat, până în sec. XVIII-lea, au existat numai Sârbi; prin urmare, tot ce a existat aici, ca așezământ social, politic, militar ori religios a fost de origină „sârbească”. În cazul de față și episcopiile românești, a Caransebeșului sau a Mehadiiei, cea din Morisena — Timișoara precum și cea din Lipova — trebuie să fi fost sârbești, fapt ce ar face de prisos orice osteneală de a mai dovedi contrarul.

Și dacă, totuși, încercăm să spintecăm negura trecutului, o facem fiind încredințați că adevărul este altul decât cel înfățișat de I. Radonici și de cei pe cari-i copiază ori îl copiază. Rezolvind problema slavă, sau „jugoslavă” în Banat, am delăturat cea mai serioasă piedică ce ni s'a pus sau ni se pune în calea intuiției realităților trecutului îndepărtat. Urmărind scrisul sârbesc, ne-am convins că nimic sau aproape nimic din ceea ce s'a scris la noi, cu privire la Banat, n'a fost înșușit de istoriografia vecinilor noștri dela Sud-Est,³ care continuă să meargă pe calea trasată de concluziile „absurde” ale lui Radonici, Szentkláray, Turchányi și ale altor istorici maghiari [Alföldi, Homan, Lukinich, Tamás], dovediți ca adversari declarați ai adevărului istoric al continuității Dacoromanilor pe pământul Daciei lui Traian.

Prot. Dr. Gheorghe Cotoșman

profesor la Academia teologică, Caransebeș

¹ Szentkláray, *Száz év Délmagyarország új tört.*, p. 249; P. Drăgălina, *o. c.*, p. 107.

² Szentkláray Jenő, *Oláhok költöztetése Délmagyarországon a múlt században*, p. 5. Compară afirmațiile lui Radonici, și vezi contrazicerile !

³ Istoricii bulgari contestă și ei adevărul continuității Daco-Românilor în Dacia Traiană. Vezi P. Mutafchiev, *Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays danubiens*, Sofia, 1932, pp. 132—136, 209, 279; St. Romansky, *Macedoromânii*, trad. de C. Constante, Timocul, X, caietul IV, 1943, pp. 36—39; cf. Gheorghe I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric : Poporul român*, București, 1940, pp. 24—26.

Pătimeste răul... dar slujba ta fă-o deplin !

Prinsă 'n volbura atâtor nesiguranțe, hărțuită de atâtea primejdii, lumea zilelor noastre pare obosită și desnădăjduită. Lumea aceasta trăește, infiorată de adâncimi, pe margini de prăpastii.

În mijlocul acestei lumi, misiunea preotului este mai grea ca oricând. Mii de glasuri furibunde se ridică amenințător spre chipul de blândețe al preotului lui Hristos și alte nenumărate mii de glasuri îi strigă numele învăluit de paternă duioșie: „Părinte“!

Între cele două tabere, dușmanii și prietenii lui Hristos, chinuitorii și chinuiții acestei lumi, își realizează preotul zilelor noastre, greul său apostolat.

Primește ocările unora și împarte harul și mângăierea creștină altora. Poartă suferințele veacului și se cutremură de perspectivele vieții de dincolo de veacuri...

Trecut prin focul operator al suferințelor, elanul preotului caută în profilul de uriaș al misionarilor din vremile primare ale creștinismului, sprijin și îmbărbătare.

Cuvintele neobositului „Apostol al Neamurilor“ străbat prin veacuri, ca o apostrofă la toate poticnirile, la toate șovăielile preotului și ca o îmbărbătare a tuturor atitudinilor lui neșovăitoare: „pătimeste răul, dar slujba ta fă-o deplin“ (I Timot. 4, 5).

Preotul nu poate desnădăjdi niciodată pentru că el este pârghia de existență morală a turmei sale și puterile lui sunt mereu întărite și înalte din izvorul cel nesecat al harului preoției. Neostenit și neîmpuținat, preotul se face „tuturor toate“ ca pe toți să-i poarte la izvoarele eterne ale harului divin...

Și totuși, uneori necazurile și greutatea, necunoștința și cerbicia oamenilor, par să copleșească puterile omenești ale preotului. Valurile deconcertante care se abat asupra lui, adesea încearcă să împuțineze elanul lui și să sărăcească bogăția de încredere în biruința luptei lui.

Lucrul acesta l-a înțeles, cu părintească purtare de grijă, arhi-păstorul nostru. De aceea, cu osârdie apostolică, P. S. Sa Episcopul nostru Veniamin „trece din cetate în cetate“ dela biserică la biserică, (cf. Fapte 16, 4), întărind slujitorii altarelor în credință, alimentându-le cu dogoarea propriului entuziasm, elanul împlinirii slujbei lor.

„Cu timp și fără timp“ P. S. Sa vizitează preoții și parohiile lor, participă la cercurile preoțești și conferințele pastorale, apreciind toate realizările frumoase sau, față de întrelăsări și insuficiente, „muștrând, certând, îndemnând cu toată îndelunga răbdare și învățătura“ (II Timot. 4, 2).

Sfătuind și arătând metodele pastorale cele mai eficace și adecvate vremilor noastre, P. S. Sa ostenește să formeze „preoți eroi“ pentru vremi de eroism...

„Fiți gata la tot lucrul bun“ (Tit 3, 1), stați în fruntea tuturor acțiunilor mari!

Cu aceste cuvinte își începea P. S. Sa expunerea, la unul din cercurile preoțești din primăvara acestui an.

Nu vă dau altă poruncă ci porunca apostolică v'o încredințez: „ca să luptați lupta cea bună“ (I Tim. 1, 18)...

N'am venit în mijlocul vostru, continua P. S. Sa, nici ca oaspe nici ca organ de control, ci ca prieten și colaborator, ca împreună să găsim mijloacele pastorale cele mai potrivite pentru zilele noastre.

Continuând astfel, cu citate din Sf. Scriptură și cu exemple din viața de toate zilele, P. S. Sa vorbea, la conferințele pastorale, fără întrerupere, două ore, desbătând o mulțime de probleme pastorale.

Cea dintâi grijă a P. S. Sale se îndreaptă spre persoana preotului, căci parohia este, în mare măsură, „chipul și asemănarea“ păstorului sufletească. De aceea repetă mereu îndemnul Sf. Scripturi: „fă-te pildă credincioșilor cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția“ (I Tim. 4, 12).

Desigur și azi, ca întotdeauna, în toate timpurile și în toate locurile, mulți „își vor întoarce auzul dela adevăr“, „tu însă fii treaz la toate, îndură răul, fă lucrul de evanghelist, îndeplinește desăvârșit slujirea ta“ (II Tim. 4, 4—5).

P. S. Sa insistă ca preoții să citească Sf. Scriptură, cărți și reviste de specialitate și de cultură generală, să stea, în sfârșit, în permanentă legătură cu cartea, cu adevărurile revelate și depozitate în Sf. Scriptură și cu ideile mari ale înțelepciunii omenești. Îmbogățindu-și mereu tezaurul cunoștințelor sale, preotul poate dăru și altora din rodul ostenelelor sale intelectuale.

După aceste îndemnuri adresate preoțimii, îndemnuri de autopastorație, P. S. Sa sfătuiește preoțimea să officieze cu toată vrednicia, cu toată sfințenia și punctualitatea serviciile bisericești și să nu negligeze, mai ales, predica. Arată apoi care sunt mijloacele pastorale cele mai ducătoare la scop, mijloace de pastorație colectivă — serviciile divine, predica, catehizația, corul, societățile religioase și culturale, școala de Duminecă, etc. — și de pastorație individuală. Asupra pastorației individuale P. S. Sa insistă în mod deosebit pentru că aceasta este prea neglijată de preoțimea noastră. „Din casă 'n casă“, dela om la om, găsind pentru fiecare un sfat, un cuvânt de îmbărbătare, de convingere, este metoda cea mai eficace în zilele noastre.

Pentru evidența tuturor experiențelor pastorale, P. S. Sa a dispus preoțimii să poarte „jurnal pastoral, însemnând toate succesele ca și în succesele pastorale. Jurnalul pastoral poate deveni cel mai intim și cel mai bun îndrumător pentru fiecare preot.

Pe lângă aceste obligații și posibilități pastorale, valabile pentru toate timpurile și pentru toate locurile, P. S. Sa vorbește preoțimii despre îndatoririle speciale pe care ea le are pe urma crâncenului războiu care ne-a fost dat să-l purtăm,

P. S. Sa a dispus creierea unui fond de binefacere, în fiecare parohie. A dispus pregătirea sufletească a celor care pleacă pe front și întreținerea, prin corespondență, a unor legături pastorale cu ei.

A dispus cercetarea și ocrotirea orfanilor, văduvelor și bătrânilor rămași pe urma celor plecați sau căzuți pe front și totodată a dispus cea mai severă vigilență a moravurilor în vreme de războiu. etc.

P. S. Sa atrage atenția, de repetate ori, asupra obligațiilor ce le are preoțimea de a activa cu toată convingerea în sfaturile comunale, în consiliile de patronaj, în sfaturile de împăciuire etc.

P. S. Sa dorește, în fine, ca preoțimea să fie pretutindeni la înălțimea chemării sale, în fruntea tuturor acțiunilor de bine...

P. S. Sa cunoaște bine greutățile pe care le întâmpină slujitorii altarelor în misiunea lor și toate lipsurile în care, adesea, se sbat preoții satelor noastre. Când vorbește despre acestea, glasul P. S. Sale se voalează de o paternă grijă și fiecare preot găsește la P. S. Sa toată sollicitudinea. Nimic însă nu poate împiedeca sublima chemare sacerdotală.

Entuziasmul pentru un ideal superior al vieții noastre, entuziasmul pentru idealul moral al Domnului nostru Iisus Hristos, învinge toate greutățile și aruncă punte de salvare peste vad de dureri omenești...

Pr. Dr. Marcu Bănescu

profesor la Academia teologică, Caransebeș

Omul providențial în istorie

Istoria lumii e țesută pe urzeala eternității, de către firele alese ale cerului. Prezența providenței în istorie, e o realitate și o certitudine. Creatorul intervine în istorie, prin omul providențial; căci o istorie a lumii, nu e decât o istorie a mântuirii, a salvării și sfințeniei. O absentare a providenței din realitatea vieții, constituie preludiul falimentului, haosului și ruinei. Poporul pe care cerul îl pedepsește, va fi lipsit de aleșii săi. Când fața Tatălui s'a întors dela noi, neputința, teama și îndoiala cuprinde sufletul nostru. Asistența cerului, ne dă certitudine, energie și optimism. În concepția creștină, se definește rolul omului providențial din însăși misiunea lui.

Din vreme în vreme și la răscruci de veac, pronia divină trimite în lume mandatarii săi. În timp de pace, ca și în vreme de războiu, Creatorul orientează pașii omenirii prin exemplele de elită ale neamurilor. Craincii cerului, salahorii vieții spirituale, creatorii de epocă, eroii legendari, artiștii excepționali, conducătorii de popoare, generali de ispravă, capetele încoronate, modelatorii fapturii umane, toți sunt manifestări ale iubirii de sus, ce vine către noi. Acestea sunt dăruiri ale divinității neamurilor. spre a-și realiza fiecare destinul specific. Aceasta e rațiunea sinergismului ortodox: în dorul salvării creatura conlucră cu divinitatea. Omul nu e niciodată singur, căci mâna proteguitoare a Cerului îl susține, îl ajută, îl îndeamnă și-l cheamă mereu la viața ce deplină. Prin profeți, prin apostoli și martiri, ne-a vorbit Creatorul!

Aceste apariții fenomenale, aceste intervenții ale providenței în mersul evenimentelor istorice, constituie certitudinea progresului și cheazășia salvării din istorie prin istorie. *Eroul* nu aparține numai neamului din care s'a ridicat, ci și cerului care l-a chemat la acest olocaust pentru altarul patriei. Conducătorul de popor, ține în mâna sa viitorul neamului, pe care trebuie să-l încadreze în planul economiei divine și să-l alinieze pe linia demnității și dreptății istorice. *Martirul* se dăruiește pentru idealul său; căci viața îi legitimează existența și existența e în funcție de idealul în care crede și pentru care moare. *Sfântul*, deși trăiește în realitatea vieții, totuși o depășește și o sfințește. *Eroul* prin moarte învie istoria; martirul o pecetluiește, iar sfântul o transfigurează. Acesta e sensul pedagogic și creștin al istoriei.

În orice domeniu de manifestare, aceste personalități providențiale nu aparțin lor, ci poporului din sânul căruia s'au ridicat și cerului care i-a binecuvântat. Toți au o misiune de îndeplinit și stau în slujba unui ideal, ce se cere îndeplinit. Legea supremă a vieții lor e: jertfa, biruința și învierea. Se dăruiesc pentru a creia; suferă spre a birui; mor spre a dobândi nemurirea. Logica existenței lor e corectitudine și intransigență.

Drumul lor, e al crucii biruitoare. Năzuința lor, e Golgota mântuitoare. Ei trăesc pe culmi de idealism și vârf de eroism. Ei sunt focuri la fruntarii, trâmbițe de foc în țară și chemări profetice în viitor. Ei sunt piscurile însoțite ale spiritualității și geniile tutelare ale neamurilor.

Aceste figuri reprezentative, sunt vizionarii altor realități și stegarii idealului ce după ei se conturează definitiv. Lor, nimic nu le scapă și totul îi preocupă. Ei trăesc tot ce cred și viața lor e o jertfă pentru credințele și idealurile lor. Conștiința de misiunea lor, acești oameni excepționali, ne dau certitudinea propășirii și supraviețuirii. Ei intră în istorie prin luptă, tenacitate și hotărâre. Nimic nu-i poate abate din calea idealului și nimeni nu-i poate opri din marșul eroic spre dreptate și adevăr. Viața lor, devine îndreptarul și modul de viață majoră și atitudine verticală în istorie.

Prin însușirile lor specifice, ei depășesc pe coterporani; cu care pot veni în conflict prin faptul că nu pot fi înțeleși. Neînțeleși de generația lor și neurmași la vreme, ei nu vor dispera și vor continua linia misiunii lor. Având conștiința misiunii lor, ei nu cunosc teama, abdicarea, compromisul sau tranzația. Calea lor e de munte, e de urcuș, de asprime și de spini. În lacrimi se purifică și în suspine se înalță. Calomnia și violența, nu-i intimidează. Ura și teroarea, nu-i descurajează. În luptă merg pe calea onoarei și a cinstei. Sunt sinceri în raporturile lor și demni în toate atitudinile. Privațiune până la ascetism și rugăciune, până la misticism e toată strădania lor. În opoziția satanică a lui Iuda și Irod, eroul consfințește victoria prin capacitatea sa de jertfă. Omul providențial e înamorat de cer și evadarea din vremelnicie e marea sa pasiune. Sunt ca noi, trăiesc lângă noi și totuși nu sunt ca noi, căci noi trebuie să devenim ca ei. Un om nou devii atunci când nu mai trăiești tu, ci idealul tău. Așa devii faptură nouă și eroică.

Omul providențial e misionar și profet. Vesteste tuturor și chiamă pe toți la luptă pentru ideal, credință și adevăr. Armele cu care cucerește sufletele sunt: sinceritatea, abnegația, iubirea și intransigența martirică. Toate acestea sunt dublate de simțul prevederii, al inițiativei și de intuiția rapidă a evenimentelor. Sunt cunoscători ai sufletului omenesc și cetitori în cartea cea mare a istoriei. Ei știu să descifreze solile cerului și au tihna de a asculta glasul tainic al viitorului. Suflete mari, ei adună prin iubire și dăruire.

Un om providențial, e o binefacere pe care Creatorul o dă unui neam, căci el e forța uriașă care cimentează prezentul și cristalizează viitorul. Trecutul și prezentul sunt premisele din care, omul providențial scoate și indică perspectivele viitorului. Un om providențial e stâlpu ce susține edificiul neamului. E simbolul năzuințelor legitime. E semnul armoniei și colaborării noastre cu cerul. De aici obligația etică a neamului de a-și urma pe adevărații oameni providențiali. O mutilare a istoriei vine atunci când apar impostorii și apostatii. O epocă lipsită de intervenție a omului providențial e seacă, sterilă și sufocată. Totuși logica ispășirii, e salvatoare. Prin lacrimi, suferință și căință putem înnoda firul veșniciei și să ne regăsim din nou la vatra căldurii harice. Proba împăcării cu cerul, e apariția omului providențial.

De multe ori au fost neamuri în declin, ajunse la pragul prăpastiei, dar printr-o încordare uriașă a eroului, istoria a fost salvată printr-o orien-

tare a ei către alte valori și idealuri spirituale. Idealul susținut de eroi, nu poate fi înălțuit și cu atât mai mult nimicit. Eroul are o viețuire verticală, de altitudine și de avântare spre piscurile însoțite ale eternității.

Omul providențial aduce un nou stil de viață și o nouă concepție asupra lumii. El se înhamă la carul istoriei și se căznește prometeic să o ridice pe vârful olimpic al perfecțiunii. În jurul său se strâng toți cei buni, ca albinele în jurul reginei. Chemarea eroului e foc ce arde, iar gestul său e liman în timp de viforniță. Puterea de a aduna și tăria de a împaca pe învrăjbiți, dă eroului prestigiu, aureolă, autoritate și ascultare necondiționată. Acești oameni se ridică din veacuri și peste veacuri și prin glasul lor ne strigă pământul și ne cheamă cerul. În fața lor toate uneltirele sunt demascate și orice tentativă iconoclastă e înfruntată. Cine nu-i ascultă și nu-i urmează sunt dușmani și trădători. Sunt lași și canalii, ce n'au drept la viața neamului, căci nu iau parte la lupta și jertfa neamului.

În planul veșniciei, omul providențial e instrumentul prin care se realizează comandamentele divine în lume. Inspirat și ajutat de grația cerească, poate realiza idealul și conduce oamenii spre biruința deplină.

Conducătorul de popor și destin se consultă mereu cu trecutul neamului și cu doctrina lui Iisus. Tot ce e în afară de albia trecutului și nu e ancorat în concepția creștină, cuprinde în sine stigmatele îneficacității. Legea de viață a neamului nostru e aceasta: prin trecut avem prezentul, iar prin prezent vom pregăti viitorul. Peste toate însă planează duhul voievozilor creștini și al citorilor de tradiții și idealuri. O comuniune reală cu firele alese ale neamului, o pătrundere sinceră în sacrele tradiții naționale și o afirmare a dreptății istorice sunt imponderabilele vieții românești. Din dragostea față de neam și din grijă față de viitor, omul providențial se jertfește pentru toți. Durerile neamului sunt și ale sale. Umilirile patriei, îl rod la inimă. Nu mai trăiește pentru sine, ci pentru alții. Viața sa devine o jertfă creatoare, ce rodește peste tot. Risipește suflet, împărtășește credință, întinde mâna la toți și așteaptă pe toți cei sinceri și bineintenționați. Iubirea de om, îl conduce în toate și peste tot. Cucerește pe toți, prin inimă părintească. Cine nu poate iubi, nu poate stăpâni și nici cuceri. O cucerire a sufletelor și o captare a conștiințelor e semnul omului mare. O împăcare e dragostea cu dreptatea, e marea taină a conducătorului de popor. Din iubire să fii drept și din dreptate să iubești. Folosind dreptatea miruită cu iubire va rodi o altă lege pentru elita conducătoare: iertare spre îndreptare. Prin gestul iertării se arată adoratorii și fanaticii. Cel iertat, devine devotat și sincer colaborator. Copleșit de atenția îndurării, omul găsește în bold și energie în luptă. Să ștergi lacrimi, să alini dureri, să mângâi pe năpăstuiți, să împaci pe cei învrăjbiți și să aduni pe cei împerechiați e chemarea celui capabil de milă și iertare. Cine nu poate ierta, nu poate nici stăpâni. Cine nu are milă, se va prăbuși. Să ți fie milă de neam și să te înspăimânți când dispăre compătimirea pentru cel căzut în nenorocire.

În fața omului mare și capabil de îndurare și milă, amuțesc patimile, tac nemulțumiții, se pleacă adversarii, se rușinează nelegiuții și se mărturisesc vinovații. Lângă inima miloasă se adună asupriții, se dedică greșiții și aleargă disprețuiții. Această apropiere a celui mare la suflet de cei mici realizează armonie, solidaritate și înfrățire adevărată. Toți sunt un gând și

un suflet. Pace și liniște e între toți. Urmând fără șovăire pe conducătorul providențial, poporul respectiv merge pe calea cea bună.

O altă însușire a omului providențial e și aceea de a cunoaște și de a alege oamenii și mai ales colaboratorii. Singur nu poate urmări planul său. Puterea de a pătrunde în sufletul colaboratorilor și severitatea morală în aplicarea idealului și mai ales tăria de a sancționa la nevoie, face ca toți să fie alte euri ale omului providențial. Colaborarea cu toți și folosirea tuturor, dă posibilitatea să se afirme succesorul adevărat. Găsirea urmașului autentic e grija de căpetenie a omului ce și-a asumat marele răspunderi în fața istoriei. Reflectarea la soarta patrimoniului lăsat posterității, pune pe prim plan problema orientării și formării personalităților după chipul și asemănarea sa. Problema educației tineretului și orientării sale, e preocuparea de căpetenie a *conducătorului de față Mareșalul Ion Antonescu*.

Omul mare se pierde în toți, ca din toți să se adune în sine. Deaceia omul providențial e o sinteză, o concentrare a tuturor posibilităților apriorice ale neamului. Așa se explică faptul că viața eroilor e sângerare, e sfâșiere și dramatizare. Copleșiți de răspunderea în fața creatorului, ei n'au odihnă; ci mereu veghiază și stau la postul de comandă.

Când toți vor însuși idealul omului providențial și-l vor trăi integral, înseamnă că misiunea sa o fost îndeplinită. S'a realizat prin aceasta solidaritatea tuturor și comuniunea sufletească în acelaș crez e o victorie pe care nu o poate violenta nimeni. De aici rezultă și armonie între generații și necesitatea colaborării în vederea progresului. Înainte și numai înainte e chemarea cea mare a clipelor actuale. Prin patria de aici să cucerim locul în cea de dincolo. Prin depășirea vremelnicei să ne apropiem de absolutul vieții. Prin luptă să biruim sufletul. Iată deci, că pentru omul providențial concepția creștină despre lume și viață face parte integrantă din zestrea sa sufletească. Pentru ca să facă pe oameni să aibă încredere în misiunea sa, trebuie să creadă el în cel ce l-a trimis și în scopul care i-a fost arătat. Un alt criteriu după care se poate cunoaște omul mare e și creștinătatea sa. Pentru ca să vorbești de ideal și destin trebuie să fii pe linia destinului istoric și idealului creștin. Când negi neamul și Creatorul, nu mai poate fi vorba în numele lor și nu poți obliga să se angajeze toți la lupta declarată de tine! În acest sens Stalin nu poate fi un om providențial, căci prin concepția sa statală își neagă rațiunea misiunii sale. Luptând contra lui Dumnezeu, e actul luciferic, care îți va pregăti căderea definitivă. Tentativa creaturii de a detrona pe Creator se va solda mereu cu acelaș epilog, omul va fi victimă. Un strigăt de desnădejde scot toți cei ce se luptă cu cerul: Doamne, Doamne, ne-ai învins. Cel ce se vrea conducător de popor și nu se va supune Creatorului, nici nu poate fi ascultat și cu atât mai mult urmat în satanismul său. Iată de ce până la urmă stalinismul satanizat, va fi detronat și învins prin puterea oștilor ce au în ajutor harul proniei cerești. Cine nu vorbește în numele Creatorului, nu poate fi ajutat, ci sigur va fi sancționat. Dreptatea divină așteaptă, îndură, dar până la urmă nu se lasă biruită. Cine crede în puterea de sus și în legitimitatea conducătorilor de oaste creștină, nu se poate îndoi de sfârșitul luptei. În lupta cea dreaptă s'au aliniat credințele noastre, morții noștri, sfinții noștri și Dumnezeuul nostru și sigur prin ei vom birui. Conducătorul nostru e profund credincios și păzitor al credinței noastre.

De aceea omul providențial trebuie să fie păzitorul doctrinei și tradiției creștine. Să se inspire din principiile de viață spirituală și să se adape din izvoarele pure ale spiritualității naționale. Omul mare consultă veșnicia și stă la sfat cu toți voievozii și morții neamului. Își pleacă fruntea la altare și se duce des la mormintele înfăptuitorilor. Prin omul providențial conduce pronia și glăsuiește trecutul nostru. Urmarea lui e firească, când respectă aceste imponderabile ale vieții.

În concepția noastră de viață, avem un conducător pe pământ, ce e în ascultare față de cel din cer. Cel pământean ia toate răspunderile în fața celui ceresc. El vorbește în numele neamului și reprezintă toate aspirațiile legitime ale poporului. Obligația de conștiință a tuturor este de a-l urma, căci conducătorul și-a asumat răspunderile în fața istoriei.

Sensul istoriei naționale prin omul providențial se cristalizează. Destinul românesc și misiunea creștină a noastră prin vrednicia și încordarea omului excepțional se conturează. Permanența națională, valorificarea etnicului și transfigurarea substanței românești sunt poruncile de care ascultă eroul conducător. Ascenziune spirituală și statornicire teritorială, sunt imperative care se cer realizate. În aceasta constă misiunea națională și creștină a omului providențial în istoria popoarelor. Pe aceștia trebuie să-i urmărim și în viață și în moarte. Pe omul providențial verificat în lumina purificărilor de mai sus trebuie să-l ascuți și să execuți planurile sale cu orice risc. Când semnalul s'a dat, toți să se alinieze în spatele său. Când glasul patriei ne strigă, toți ca unul să pornim la luptă. Când neamul e în primejdie, cu moartea noastră să-l salvăm.

Omul providențial cere tuturor jertfă pentru ideal, dreptate și mântuire. Cine nu e capabil de jertfă, nu merită să trăiască, căci prin jertfă se menține viața și din dăruire devine mântuire. Aceasta e semnificația jertfei creatoare și a suferinței salvatoare. Punctul central al istoriei umane în crucea Golgotei se află. Sfintele pătămiri naționale au pregătit marea înviere a neamului. Intrarea triumfală în istorie ne-au făcut-o: eroul, martirul și sfântul. Prin moartea lor au trăit urmașii. Prin jertfa lor s'au înnoit puterile neamului. O supraviețuire a noastră e asigurată prin alinierea eroilor conduși în frontul luptei și ai muncii de omul providențial. Cu noi cerul a fost darnic. La timp ne-a trimis mereu conducători, dar nu totdeauna conducătorii au aflat cete de voluntari ai morții și falangii de eroi. În momentul de față eroii s'au aliniat la comanda omului providențial și așteaptă cu seninătate clipa supremelor răspunderi și ceasul sfintelor pătămiri naționale ce vor fi izbăvitoare. Credem toți în Conducător și în misiunea sa, fiindcă credem în dreptatea noastră românească.

Destul am pățimit, destul am plâns și sângerat, acum e vremea ca în lupta cea dreaptă să mergem până la complecta victorie. Să nu cruțăm nimic spre a putea dobândi totul. Să nu ezităm în nădejdea victoriei noastre. Să credem în puterile jertfei și în legile onoarei. Lupta în care ne-am angajat e luptă decisivă. E lupta pe viață și pe moarte. E luptă pentru dreptate și istorie. E lupta pentru trecutul milenar. E lupta pentru viitorul ce ne aparține. E lupta pentru pământ și cer românesc. În centrul acestei lupte toți înfrățiți să mergem pe calea muceniciei și să nu alegem viața spre moarte, ci moartea spre viață. Semnalul fiind dat, oastea românească urmează cu energie și dârzenie pe Fătul ei frumos. Prin foc, prin

gloanțe, prin sânge și moarte, tot înainte, Prin suferință, prin durere și chin la victorie. Biruința vine, când jertfa-i totală, Luptăm pentru dreptatea ce se cere cucerită. Murim pentru adevărul, care ne va mântui. Conducătorul și dreptatea neamului sunt punctele de orientare ale românismului în războiul sfânt. Conducătorul va grăbi dreptatea istorică neamului ce moare pentru dreptate. Lupta noastră e dreaptă și legitimă, iar conducătorul fiind providențial, putem avea certitudinea deplinei noastre biruințe. Vom birui, căci Hristos e cu noi. Vom învinge, căci oastea noastră e sub protecția cerului. Vom supraviețui, căci deasupra țării planează duhul morților nemuritori. Vom fixa fruntariile patriei pe alte morminte proaspete ce vor fi pietre unghiulare în țara de mâine. Capacitatea eroică a soldatului pe front e cheazășia viitorului apropiat.

În acest război sfânt din nou se va verifica adevărul, că popoarele nu sunt nici bune nici rele, ci conducătorii sunt buni sau răi. Un popor bun nu poate avea decât un conducător bun, după cum un popor rău nu poate avea decât un conducător rău. Conducătorul Stalin va pecetlui, prin funcția sa, definitiv falimentul teroarei roșii. Conducătorii providențiali ai Axei, își vor îndeplini misiunea prin nimicirea totală și definitivă a barbariei comuniste. Vor instaura o nouă ordine europeană în locul anarhiei și violenței bolșevice. Ajută-ne Doamne, să vedem ziua cea mare a biruinței și a păcii !

Popoarele ce luptă pentru acest ideal nou vor fi încadrate în noua lume europeană prin conducătorii lor. Cu cine a vorbit marele puteri, cu aceia vor și stabili dreptatea istorică a fiecărui popor. Iată de ce pentru neamul românesc viitorul e aducător de bucurii legitime. Prin prestanța oastei și ținuta conducătorului în război, la pace poporul românesc va fi repus în drepturile sale naturale și va fi satisfăcut în năzuințele sale legitime.

Prin luptă ne cucerim pământul pângărit și prin sânge ne spălăm onoarea ultragiată. Prin moartea celor buni se mărește rezistența și dârzenia românească pe frontul crucei. Atât cei de pe front cât și cei din spatele frontului au un singur gând, o singură voință și un singur ideal: Nu vom înceta lupta, până nu vom termina cu fiara apocaliptică. Când va cădea statuia lui Irod și Iuda în Rusia, atunci se va prăbuși împărăția Sataniei. Când se va sinucide Stalin atunci simfonia morții se va termina și neamurile se vor ușura.

La semnul biruinței cu toți să alergăm, căci în fruntea noastră se află conducătorul providențial, cu care ne vom reabilita și asigura dreptul la istorie. Așa putem intui viitorul unui neam, după omul ce-l conduce.

Prof. Ion Gh. Bulea

Filosofia confesiunilor creștine

Separarea și apoi individualizarea confesiunilor creștine¹ a deschis o nouă epocă nu numai în istoria religiei creștine, care din unitară cum a fost în primul mileniu după nașterea lui Hristos, s'a fragmentat în Biserica de Răsărit și în Biserica de Apus, — aceasta din urmă în romano-catolicism și în protestantism, iar protestantismul în câteva zeci de secte și sisteme teologice personale —, ci a deschis o nouă epocă și în ceea ce privește viața și doctrina acestei religii.

Mai întâiu confesiunile cele trei: *ortodoxia*, *rom. catolicismul* și *protestantismul*, și după ele o mulțime de secte, au tras pe partea fiecăreia din ele adevărul și dreptatea. S'a născut, astfel, o dialectică rațională adevărată interconfesională pentru afirmarea, bazarea și justificarea pozițiilor proprii și refuzarea, negarea sau vădirea aberațiunilor doctrinale ale celorlalte confesiuni sau secte.

Această dialectică este încadrată, fie în *teologia dogmatică*, fie în *teologia simbolică*,² fie în discipline teologice mai specializate pentru această misiune, anume în *polemica* sau în *irenica* creștină.³ Atât timp cât problema interconfesională este discutată numai din punct de vedere autoritativ, sau semi-autoritativ, ea face parte din cuprinsul teologiei dogmatice, unde sunt tratate și rezolvate ideal toate problemele de acest fel.

Nașterea confesiunilor creștine însă nu este datorită autoritativului dogmatic, ci subiectivului rațional, mai bine zis patimilor deslănțuite și urilor doctrinale pe care le-a alimentat numai și numai rațiunea, căci dacă toți creștinii, mari și mici, profani și inițiați, laici și clerici, ar fi rămas în cadre dogmatice autoritare, întreaga Biserică creștină ar fi rămas ortodoxă, spre binele nostru al tuturor.⁴

A intervenit însă rațiunea, ea a exagerat și a învrăjbit, pe seama unor adevăruri unice, spiritele mult mai credincioase ale premergătorilor noștri întru Hristos și întru credință, inovațiile raționale au fost apoi impuse

¹ Vd.: O. Bucevski, *Despre numele confesiunilor creștine*, Cluj, 1936, p. 3 sq.

² Vezi așa: I. Michalcesco, *La theologie symbolique au point de vue de l'église orthodoxe orientale*, Bucarest et Paris, 1932, pp. 69 sqq; 114 sqq; 201 sqq; I. A. Möhler, *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten*, III Aufl., Regensburg, 1882; p. 30 sqq; E. Kölner, *Symbolik der lutherischen Kirche*, Hamburg, 1837, p. 13 sqq; 46 sqq; Id., *Symbolik der katholischen Kirche*, Hamburg, 1844, p. 6 sqq; Ph. Marheinecke, *Christliche Symbolik oder historisch-kritische und dogmatisch-komparative Darstellung des katholischen, lutherischen, reformierten und socianischen Lehrbegriffs*, III Bde, Heidelberg, 1813, etc.

³ Apusul confesional a destinat lucrări speciale problemelor acestora, în multe și diferitele „*Konfessionskunde*”. Vezi: K. Algermissen, *Konfessionskunde*, 1930 și: H. Mulert, *Konfessionskunde*, Giessen, 1927; etc.

⁴ Vezi și: I. A. Möhler, *Die Einheit in der Kirche*, Tübingen, 1825, p. 3 sq.

ca dogme autoritare, confesionalizarea progresa cu pași repezi, dogme noi după dogme apăreau, rațiunea era la apogeul său, ea se declara infailibilă, când lucra „*ex cathedra*”, sau se elibera în toți credincioșii, după cum s'a întâmplat aceasta în protestantism.

Problema interconfesională este, astfel, mai întâiu de toate o problemă strict rațională, și abia într'al doilea rând este și o problemă doctrinală. Adevărul doctrinal creștin nu poate fi decât unul. Domnul nostru Iisus Hristos nu este decât un singur Hristos și nu un Hristos întreit, cum cred reprezentanții confesiunilor creștine apusene, iar adevărul predicat de El este unic.

Hristos este acasă la El, dacă putem folosi figura aceasta, iar adevărul creștin este curat păstrat numai în ortodoxie.

Când, după afirmația aceasta, urmează dovezi autoritare, atunci tot studiul nostru se poate încadra în dogmatică. Nu vrem însă, nici nu urmărim aceasta. Problema confesiunilor a ieșit de mult dintre hotarele teologiei dogmatice și se pune, în ultima vreme, aproape exclusiv, din punct de vedere rațional.

Afirmația noastră de mai sus este susținută autoritar și de rom. catolic și de protestant, dar temeiurile autoritative au început a face loc, în marele și anonimul public, unor discuții din ce în ce mai aprinse și mai susținute strict raționale, sau cu un termen mai pretențios: *filosofice*.

Aceasta se datorește mai întâiu faptului că marele public, prin însăși firea lucrurilor, nu cunoaște multă teologie savantă și discută problema, așa cum se pricepe el, cu rațiunea, apoi și faptului că teologia savantă, atunci când pune problema interconfesională, nu se poate debarasa de autoritativ, care încapă cât de cât, și de cele mai multe ori pentru omul modern chinga autoritativă produce repulsie.

Problema confesiunilor creștine poate fi discutată, astfel, strict rațional, pentru a satisface pretențiunile exagerate ale contemporanilor noștri, îmbolnăviți de acei „*rău al secolului nostru*”, care este *necredința*. Ea încapă atunci între hotarele altei discipline teologice, care folosește, ca principiu noetic, numai rațiunea, în *Teologia fundamentală*.

Credem însă, că nu este bine să fim hotărâți pentru susținerea niciuneia dintre aceste partide în dispută, cu exclusivitate, deoarece chiar atunci când am rezolva favorabil problema rațională a confesiunilor creștine, fără întemeierea lor autoritară nu valorăm nimic, cu toate ajungerile noastre. Ar însemna să ne autodivinizăm pe noi și să cedăm la Divinitatea, prin esență autoritară, a lui Hristos și a creștinismului. Căci ce însemnă altceva decât necredință și egoism omenesc cras această exagerare continuă cu drepturile, pretențiile și metodele exclusive ale rațiunei omenești, care trebuie satisfăcută cu orice chip?

Sortii sunt aruncați de mult pe cămașa lui Hristos, iar unitatea ei nu mai poate fi câștigată cu atitudini radicale, chiar când sunt îndreptățite.

Ne rămâne sarcina, astfel, de-a vădi rațional lipsa de temeinicie a confesionalizării creștine și de-a considera diferitele atitudini filosofice ce-au luat poziție, în cadrele creștinismului, împotriva confesiunilor, sau în afara creștinismului, împotriva întregii religii cât și a fracțiunilor sale.

Unele dintre aceste atitudini filosofice sau religioase lovesc toate confesiunile, fără considerație față de vreun adevăr doctrinal, altele păstrează

un parfum creștin primar, altele desființează totul, prin aceasta dovedindu-și ostilitatea și negativismul.

Ne vom ocupa, de aceea, mai întâiu cu dovedirea rațională a neadevărului doctrinal strecurat, în unele confesiuni creștine, apoi cu justificarea rațională a ortodoxiei, la sfârșit vom considera *aconfesionalismul religios și filosofic*, precum și *explicația sociologică* care se dă fenomenului interconfesional creștin, explicație complet îndepărtată de cele mai elementare norme de conduită și procedură științifică.

Filosofia rom. catolicismului

Romano-catolicismul intră cel dintâi în discuție, atât ca ierarhizare istorică, cât și ca importanță cantitativă. El, cel dintâi, s'a despărțit de trupul ortodox al Bisericii, pe chestiuni strict raționale.

Am putea spune că rom. catolicismul este creația papei, nu în sensul major al acestei afirmații, ci în sensul său minor.

Papa dela Roma este cel dintâi spirit recalcitrant în Biserica creștină, el pune interesele sale egoiste și vederile sale personale, pentru prima dată, în fața intereselor mari ale Bisericii lui Hristos, care mai mult decât orice erau: *unitatea de conducere și de învățătură*.¹

Ce altceva determină pe papa dela Roma să se rupă de patriarhul dela Constantinopol, în care se vedea un pericol permanent de supremație? Ce altceva îndeamnă pe acest papă, al cărui spirit de dominație se multiplică și se personifică, parecă satanic, în tot șiragul de papi de atunci încolo, să exagereze poziții doctrinale noi, pe care nu le avea Răsăritul, să le apere cu furie, să le susție, să se despartă pentru ele?

Da, mi se va reproșa că patriarhul nu a fost mai puțin violent, atunci când a apărut pozițiile ortodoxe, că ar fi trebuit să cedeze el, să supună Constantinopolul Romei, pentru unitate și armonie, precum și multe altele!?

Dar, cine în toată chestiunea marei schisme a fost mai vinovat, cel cu inovațiile și exagerările, sau cel ce apăra tezaurul ortodoxiei? Cine trebuia să cedeze, cel cu minciuna, sau cel cu adevărul?

De ce n'a cedat papa la inovațiile sale raționale? Murea întreaga creștinătate sau ce?

A fost și este altceva la mijloc, care a rămas de atunci până în zilele noastre: papa a avut interesul să se despartă de Răsărit, altfel nu mai era „*cap încoronat al întregii Biserici din Apus*”; el a sacrificat unitatea creștină pentru veleități personale. Te cuprinde cea mai adâncă mâhnire, când te gândești la strădaniile Domnului nostru Iisus Hristos de-a întemeia o Biserică, de-a crește un trup viu, de-a fi „*un singur Domn și un singur botez*”, care au fost compromise de oameni!

Toată evoluția ulterioară a romano-catolicismului este istoria unei rațiuni singulare, mai autonomizată, ca nicăiri, în întreaga filosofie și știință a umanității.

¹ Cf. M. Pernet, *La Saint-Siège, l'église catholique et la politique mondiale*, II éd., Paris, 1930, p. 6 sq.

Se mai miră încă rom. catolicismul de fronda protestantismului multitudinist și nu-i află seamăn, în marile drepturi ce le-a cerut această confesiune pentru întreaga colectivitate! Și aceasta pe drept cuvânt: de ce adică ar fi infailibilă numai rațiunea papei, cum alte capete cuminți, în întreg rom. catolicismul, nu există, de unde până unde autoritativul „*ex cathedra*” poate înveșmânta adevăruri strict raționale? De ce nu aceleași drepturi pentru toată lumea?

Filosofia rom. catolicismului este filosofia singulară a papei dela Roma...

El accentuiază, după schismă, punctele de deosebire confesională cu Răsăritul: din *azime*, din *purgatoriu*, din *filoque*, dar mai ales din „*primatul papat*”, acel primat blestemat, care este coșmarul întregii Biserici creștine, s'au alcătuit capete de acuză des repetate; învinovățiri nedemne prind a fi aruncate în obrazul fraților; nume de eretici, de schismatici, circulă mai des și mai cu plăcere, dela Apus la Răsărit, și nu de puține ori și invers, de ce n'am spune-o cu sinceritate? Creștinismul se frământă până în cele mai tainice adâncuri ale sale, din cauza unui singur om...

Apar acum alte inovații, pentru ca schisma să fie mai accentuată și neputința de unire mai mare: *indulgențele*, cu întreg neadevărul lor vin, ele vor ridica — parecă anumit să arate cât de absurde sunt — revolta protestantă; vine apoi *imaculata concepție a Preacuratei Fecioare*, apoi vine culmea eresurilor doctrinale, ceea ce papa dela Roma visa de secole, *infaibilitatea papală*. Rațiunea singulară a papei a devenit infailibilă, ceva mai monstruos și mai anormal și nenatural nici nu se mai putea... Papa iese din cadrele unei supremații modeste, cu toată filosofia sa, în cadre infailibile divine.

Cu aceasta marele proces de supremație a omului dela Roma, marea epopee a celei mai titanice, dar și mai blasfemice lupte, a fost câștigată, filosofia unui om, rațiunea unui om, a căpătat atribut de infailibilitate... Și aici s'ar putea obiecta de cineva, că am putea fi de rea credință, uitând adevărul creștin ce se dogmatizează „*ex cathedra*” de papa. Lăsând la o parte procedura nedogmatică și anticanonică a unor astfel de oficializări, fără atribut de ecumenicitate, atragem atenția că adevărul creștin absolut, nu avea nevoie pentru apărarea și mărturisirea lui chiar de o samavolnică decretare de infailibilitate papală.

În concluzie: confesiunea rom. catolică s'a individualizat prin rațiunea singulară a papei. Totul ce nu este filosofie papală, personală și interesată, este creștinism curat și ortodox, cum este și în Răsărit.

Subt haina de purpură a întreitului cap încoronat dela Roma trebuie, astfel, de văzut omul desbrăcat de totul ce e deșertăciune lumească, iar în rom. catolicism trebuie de văzut creștinismul originar, dar desbrăcat de toate inovațiile doctrinale papale.

Atunci pozițiile confesionale rom. catolice sunt luminate corect, iar problema noastră poate înainta spre rezolvare mai departe.

Filosofia protestantismului

Abuzurile papale au mai făcut o mare victimă: *protestantismul*. Nu se poate nega, din punct de vedere istoric, această afirmațiune, nici nu avem de gând să afirmăm fapte dela început controlabile.

Absolutismul papal, apoi indulgențele, au grăbit fronda protestatară dela *Wittenberg*. Protestatarii aceștia sunt dela început strict raționali: ei discută totul ce este autoritate, discută pe papa, pe care-l denumesc „*satanul încoronat dela Roma*“, discută indulgențele, discută nouile dogme ale papalității, mai ales și pe drept cuvânt infailibilitatea, discută apoi totul.¹

Elanul rațiunii protestante nu s'a mai oprit decât în fața sfintei Scripturi, și aicea însă gustul subiectiv și liberul examen se putea manifesta după plac.

A început, astfel, marele eres al protestantismului.

Protestanții au desființat tradiția, al doilea izvor al revelațiunii divine, au desființat apoi ierarhia individuală pentru una colectivă, au desființat cinci din cele șapte sfinte taine, au desființat caracterul văzut al Bisericii creștine, au desființat întreaga aghologie creștină, au desființat colaborarea omului prin fapte la opera sa de sfințire, au desființat chiar harul și au desființat chiar activitatea Sfântului Duh, aici pe pământ, după înălțarea Domnului.

Protestantismul este, în începuturile sale, istoria celei mai teribile fronde anticreștine din câte există.² Te întrebi uluit, în fața avalanșei acesteia eretice, unde începea și în fața cui voia să se oprească?

Răspunsul nu este departe: în fața nimănui, nici chiar în fața Domnului nostru Iisus Hristos.

Calvin, răzvrătitul elvețian, aruncă în stradă orgi, aruncă icoane, aruncă și crucea, sfânta cruce, și pune foc mormanului de lucruri sfinte...

Mitomanii vor construi, la *Tübingen*, celebra lor teorie eretică, prin care vor nega până și istoricitatea persoanei Domnului nostru Iisus Hristos...

Protestantismul a compromis, astfel, ca orice eres, religia creștină, iar prin aceasta protestantismul a compromis și mântuirea supușilor săi.

Reforma, celebra reformă a lui *Luther*, *Zwingli* și *Calvin*, n'a fost însă nici deplină, nici totală. Ea s'a suspendat între raționalul rom. catolic al unor dogme și între raționalul novator al unor teologi protestanți.

Protestantismul aruncă toată construcția papală, la pământ, el însă păstrează *filoque*, celebra piatră de scandală dintre Răsărit și Apus, apoi mai păstrează *purgatoriul*; protestantismul construște, în sfârșit, la el acasă, cele mai fantastice teorii raționale, dintre câte le cunoaște religia creștină.³

Pură filosofie creștină, dar de cea mai minoră speță, fără nicio chingă autoritativă, *liberalismul protestant*, scăpat de apriorisme revelaționale, transformă întregul creștinism într'un sistem filosofic.

¹ Cf. G. Goyau, *L'Allemagne religieuse: Le protestantisme*, IX éd., Paris, 1924, p. 6 sq.

² Cf. Goyau, o. c. p. 30 sqq.

³ Vd.: Krogh-Tonning et Baltus, *Le protestantisme contemporain*, Paris, 1901, p. 40 sq.

Titanismul și luciferismul idealist al liberalismului protestant este fără egal în istoria filosofiei. El nu lasă nimic neviciat de ascuțișul rațiunii, din ceea ce se putea vicia și compromite.

Străvechile construcții raționale predestinaționiste sunt mult exagerate, cele solafideiste sunt iar cercetate, liberul examen este în floare, „Biblia”, termen exclusiv profan, este interpretată după voie, ba vezi chiar paradoxul că pe temeiul biblic sunt afirmate teze dintre cele mai contrare și mai neadevărate.

Totul ce construiește protestantismul de câteva secole este eretic. El reeditează, în actualitatea creștină, cele mai celebre eresuri clasice: înomenește pe Hristos, ca oarecândva nestorianii; îl desființează pe Hristos-omul cel istoric, ca oarecândva eutichianii; îl deposează de orice atribut divin, ca oarecândva arianii; îl mutilează apoi voia și-i strică învățătura, ca oarecândva toți sectatorii ce-au apărut în trecutul creștinismului.

Căci de unde a apărut teribilul flagel creștin al sectelor „raționaliste”, care fac ravagii în toată lumea, dacă nu din sânul protestantismului.

Avem astăzi: *baptiști, adventiști, nazareni, penticostaliști, studenți de biblie, evangheliști* și câte și mai câte alte secte, care toate cer pe partea lor adevărul și-l întemeiază pe aceeași „Biblie” profanată, numai și numai cu rațiunea.

Ar fi interesant de alcătuit o filosofie sectară, care poate edifica toată lumea asupra rolului nefast al rațiunii eretice în domeniile religiosului și sacralului, până atunci însă putem spune că toate enormitățile și creațiile raționale protestante au fost însușite de sectele religioase raționaliste din actualitate.

Marele paradox al eresurilor protestante și sectare însă este următorul: toate construcțiile lor raționale au fost transformate în dogme autoritare, care nu se mai schimbă, nici nu se mai discută — material de discuție a mai rămas destul în creștinism încă, după părerea lor — nu se mai schimbă acea blestemată *predestinație inumană și injustă*, în cadrele căreia nu mai intră nici libertatea relativă a omului, nici providența, nici harul; nu se mai schimbă *liberul examen*, care mutilează întreaga față a creștinismului, nu se mai schimbă temeiurile de susținere ale tuturor eresurilor construite cândva de ei, din contră le susțin cu tenacitate autoritară și cu un dogmatism nedeghizat, exact ca cel ortodox sau rom. catolic, numai că au aplicat autoritativul dogmei calpului fără valoare al eresului.

Actualitatea protestantă însă s'a descumpănit din idealismul său luciferic și titanic.¹ Acea teribilă soartă pe care Luther o rezerva oamenilor, prin disolvanta sa predestinație absolută, a răbufnit afară în protestantism, în așa numita *filosofie existențialistă* și în așa numita *teologie dialectică*, sau *teologie a crizei*.²

Corifei dintre filosofi, ca nordicul Søren Kierkegaard, H. Heidegger și alții; corifei dintre teologi, ca: K. Barth, S. Gogarten, E. Brunner și alții, s'au răsculat din nou împotriva pozițiilor doctrinale ale protestantismului.

1 Vezi: R. Patry, *La religion dans l'Allemagne d'aujourd'hui: catholicisme, protestantisme, christianisme payen et racisme, judaisme*, Paris, 1926, p. 40 sqq.

2 Vd.: N. Balca, *Teologia dialectică și Biserica ortodoxă*, în *Revista de filosofie*, Vol. XXIII, Nr. 2, Aprilie—Iunie 1938, p. 160 sqq; apoi: Id., *Idealism și protestantism*, ibidem, vol. XXVII, Nr. 1-2, Ianuarie—Iunie 1942, p. 38 sqq.

Tragedia existenței protestante, compromisă de predestinaționism, izbucnește furtunos în filosofia lui Kierkegaard, molipsind tot Nordul și-apoi întreaga Europă; liberul examen și infinita și multicolora varietate de teorii raționale protestante ridică ostilitatea teologiei dialectice, care pune totul în credința irațională și impersonală.

Cele mai fantastice teorii apar acum, în protestantism, pentru a debarasa pe credincios de prea multă rațiune...

Protestantismul își linge rănilor sale raționale și-și plânge soarta pe ruinele tuturor construcțiilor sale faustice...

Filosofia ortodoxiei

Cea mai mare filosofie a ortodoxiei este că a rămas pe pozițiile sale, dela început, fără fronde raționale, fără inovații doctrinale, fără ambiții personale...

Și de atunci, dela marea schismă, până astăzi, aceasta este cea mai adevărată filosofie a Răsăritului: credințioșia față de adevărurile revelate, păstrate intacte, fără adaus sau compromitere... Aceasta este ortodoxia!

Ortodoxia este învățătura creștină păstrată așa cum a fost revelată de Domnul; ortodoxia este tradiționalitate nepătată; ea este stabilitate neclătinată și staticism doctrinal credincios.

Ortodoxia răsăriteană este adevărata religie creștină întemeiată de Domnul nostru Iisus Hristos pe cruce.¹ Cine vrea să cunoască creștinismul originar numai în Răsărit îl poate afla! Aceasta a fost înțeleapta filosofie ortodoxă de secole și milenii: conformarea omului, ce vrea să se mântuiască, cu adevărurile ortodoxe păstrate de Biserică. În această conformare a constat toată munca marea rădăcină a ortodoxului răsăritean, care și-a rânduit viața sa și și-a normat rațiunea sa, după voia Domnului nostru Iisus Hristos.

Ortodoxia nu înțelege noutate subiectivă personală, în cadrele singurului mod de mântuire, cel realizat pe cruce de Hristos; ortodoxia nu înțelege eres rațional, cu o valoare egală în Scriptura sfântă, ca însuși adevărul revelat; ea nu înțelege interes personal papal, nici frondă rațională protestantă în numele aceluiasi Domn.

Numai unii dintre filosofii români se innăbușă în cadrele ortodoxe, molipsiți de boala protestantă idealistă, și cer despărțirea românismului de ortodoxie, sau cer libertate de creație pentru filosofia românească, o libertate, care transplantată la noi, nu s'ar deosebi întru nimic de filosofia protestantă, care are același motor noetic: rațiunea umană.

Ce altceva urmăresc acești filosofi, prin pretențiile lor, decât o libertate de creație filosofică eretică, ca toți mariieretici protestanți, cari cel puțin au fost originali?!

Rațiunea, în ortodoxie, este supusă credinței. Ortodoxia a rezolvat litigiile de secole, care existau între rațiune și credință. În ortodoxie rațiunea nu compromite mântuirea, ci din contră o ajută și o desăvârșește.

O adevărată simbioză divino-umană se petrece în credinciosul ortodox, care și lucră mântuirea sa: el nu cercetează cu un liber examen desuet sfânta Scriptură, el nu critică adevăruri revelate, el nu desființează

1 Cf. Bucevski, *o. c.*, p. 8.

ierarhia și se pune în locul ei, el crede, el lucră cu credința sa, face fapte bune și se mântuește.

Iată de ce Apusul poli-confesional trebuie să ia învățătură dela mântuirea personală și colectivă ortodoxă din Răsărit și să se bucure că creștinătatea genuină mai este păstrată curată și nepătată în lume.

Aconfesionalism

Aconfesionalismul este un sistem de gândire, care contestă orice drept de existență confesiunilor creștine.

El este de două feluri: religios și filosofic; cel dintâi desființează confesiunile, dar rămâne în cadre creștine, voit originare; cel de-al doilea desființează deodată cu confesiunile creștine întreaga religie creștină.

Raționamentele aconfesionale sunt cam toate la fel, în construcțiile lor raționale. Când aconfesionalul rămâne în cadrele religiei creștine, atunci el spune că pe Dumnezeu nu-l interesează haina confesională în care îl adori, ci îl interesează fondul adevărat doctrinal revelat și viața curată a celui ce crede. Totul ce este formă deosebitoare interconfesională și aparține doctrinei, ritului sau pastorei este desființat de aconfesionalul creștin, ceea ce rămâne este un fel de creștinism originar, nebuloș, sărac de formă și conținut, secularizat arbitrar și despotice de orice nuanță distinctivă și personală.¹

Aconfesionalul mai înaintat, mai progresat, exclude chiar aceste cadre creștine originare pentru niște cadre religioase cosmopolite, în care s'ar aduna toate religiile de pe glob, fără nicio nuanță budistă, confucianistă, șintoistă, mohamedană sau iudaică.

Viitorul nu este mai mult al confesiunilor creștine, după acest aconfesionalism cosmopolit, nici al vreuneia dintre religiile mari necreștine, viitorul e progresat, el este al unui *sociomorfism generalizat*, fără confesiuni, fără rom. catolicism, fără protestantism și fără ortodoxie. Principalul este să fii teist și să-L adori pe Dumnezeu, sau un fel de Dumnezeu, forma de adorare va fi însă unitară, sociomorfică, fără nuanțe confesionale.²

Acest evoluționism sociologic ascunde, după cum se vede transparent, acea „*irreligiune a viitorului*” despre care vorbea Guyau.³ Lumea, după acest evoluționism, progresează cu încetul dela forme religioase rudimentare spre forme superioare, când, pe cale progresivă, va elimina cu totul religiile, revelațiile, dogmele, preoții din viața și preocupările sale, încetățenind, fie știința, după cum credea Ernst Renan,⁴ fie umanitatea, după cum credea Auguste Comte.⁵

Spre concepțiile acestea periculoase aconfesionale au condus o serie de sisteme filosofice de renume, între care trebuie să amintim mai ales

1 Vd.: M. Florian, *Antinomile credinței*, în Revista de filosofie, Vol. XXI, Nr. 3, Iulie—Septembrie 1936, p. 243.

2 Vd.: P. Rezuș, *Teologia fundamentală*, Caransebeș, 1942, p. 568.

3 *L'irreligion de l'avenir*.

4 *L'avenir de la science*, Paris, 1890, p. 35 sq.

5 Vd.: *Ordine și progres*, în „*Antologia filosofică*” 1943, p. 494 sq.

filosofia religiei a lui Hegel¹ și a lui Immanuel Kant. Mai ales celebra „Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft“² a lui Kant a fost hotărătoare în conștiințele contemporanilor.

Fără dogme, fără nemurire, fără Dumnezeu, religia între granițele rațiunii teoretice a lui I. Kant, a dat semnalul indiferentismului, criticismului și aconfesionalismului religios. După el „religia populară” a lui Hegel, fără dogmatisme și fără balast științific teologic, a grăbit desfășurarea crizei.

„Religia caracteristică” a lui M. Scheler³ apoi, și „religia fenomenologică” a lui Husserl și Eucken,⁴ precum și „religia pragmatistă” a lui William James⁵ au vârșuit catastrofa religioasă a umanității contemporane. Acum au putut răsări, fără scrupule multe confesionale, „religia proletariului” a lui Karl Marx, o religie care numai formele de adorare mai păstrează, căci centrul ei, obiectul ei, materia, este omul proletar, apoteizat.⁶ Necredința însă merge pe drumul său mai departe...

Pentru o singură categorie de aconfesionali, pentru cei creștini, avem ceva de spus: că adevăratele cadre creștine, fără inovații subiective papale, sau multitudiniste protestante, sunt cele ortodoxe. Cadrele ortodoxe nici nu merită denumirea de cadre confesionale, deoarece ele sunt singurele cadre creștine adevărate și originare.

Noi vrem, astfel: un aconfesionalism creștin însă în cadre ortodoxe de gândire și viață.

Sociologism confesional

Sociologismul, care explică totul numai pe cale evoluționistă, considerând religia drept un simplu fenomen social, sau chiar un epifenomen, a aflat o explicare adecuată și confesiunilor creștine. Confesiunile creștine nu sunt, astfel, decât o treaptă, pe scara progresului religios creștin; ele au evoluat dela o stare religioasă creștină, care, fie că s'a maturizat, după unii, și merge acum, prin fragmentare și segregare, spre declin, fie că încă nu s'a maturizat, după alții, și merge spre un aconfesionalism creștin sau cosmopolitism religios evoluat.

„Fenomenul sectarismului, afirmă dl Octav Iosif, este și el o oglindă a frământărilor sociale. Trebuie înțeles adesea ca o manifestare a ethosului național. Religiiile ajunse la ultima expresie, sistemele universaliste, nu se opresc aici. Procesului de integrare, de solidarizare a diverselor culte, îi urmează unul de separare, de segregare, constatat și cu prilejul înfățișării comunităților de viață religioasă. Religiiile universaliste se divizează. Creștinismul răspândit în Europa a luat mai întâiu trei forme principale, corespunzând la trei temperamente etnice diferite: forma greacă, sau ortodoxă,

1 Vd.: I. Nisipeanu, *Hegel și filosofia religiei*, în *Revista de filosofie*, Vol. XVI [Seria nouă], Nr. 3-4, Iulie—Decembrie 1931, p. 269 sqq.

2 Vd.: *Religia în limitele rațiunii*, Buc. 1924, p. 13 sqq.

3 *Vom Ewigen im Menschen*, III Aufl., Berlin. 1933, p. 300 sqq.

4 *Der Wahrheitsgehalt der Religion*, III Aufl., Jena, 1912, p. 250 sqq.

5 *Die religiöse Erfahrung in ihrer Mannigfaltigkeit*, deutsche Bearb. v. G. Wobbermin, Leipzig, 1925, p. 46 sqq.

6 *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie*, herausg. von F. Engels, I Bd., Berlin, 1932, p. 560 sqq.

latină sau catolică, germană sau protestantă. Spiritul național încearcă să se impună peste tot. Diversele biserici ortodoxe, precum și catolicismul, nu sunt, din punct de vedere sociologic, decât biserici protestante. Nici budhismul pur nu există; marele număr de secte ale sale sunt din cele mai vechi timpuri. Religiile naționaliste sau particulariste devin nu numai prin integrarea diverselor sisteme culturale, ci și prin scindarea marilor sisteme religioase. Noul sistem poartă dela început marca originii sale sectare. Viața religioasă fiind o continuă gestație, secta este un produs natural al ei. Nici religiile particulariste nu scapă de fenomenul sectarismului. Închinătorii religiei chineze se despărțiseră în adepții lui Lao-tsen și Kongfutsen; iudaismul era divizat în profetism și sacerdotalism.¹

Am citat anumit acest text lung, spre a se vedea cât mai clară părerea unui sociologist asupra originii confesiunilor și sectelor creștine, cu toate greșelile sale, inerente sistemului.

Confesiunile creștine își dătoresc originea, după dl Octav Iosif, ethosului național sau social, afirmație desaprobată de întregul proces de segregare istorică a confesiunilor creștine între ele. Nu considerăm alte motive decât cele istorice deocamdată: ce a determinat schisma dintre Răsărit și Apus, dacă nu certurile doctrinale? Dar, ce a tras în cumpănă în Apus, când s'au despărțit protestanții? Le place însă sociologiștilor să afle temeiuri și motive sociale și n'ai ce le face!

Confesiunile însă sunt vremelnice în istoria Bisericii creștine, acest lucru ne place să-l credem. Ele n'au existat dela început și nici nu vor exista până la urmă.

Confesiunile se vor revărsa în matca ortodoxă de unde au pornit și marele lor proces doctrinal și rațional va lua sfârșit. Atunci vom fi iarăși toți una, în Domnul nostru Iisus Hristos.

Concluzii

Confesiunile creștine au deschis, în ultima vreme, mai ales, o seamă de discuții strict rațional-filosofice, asupra originii și existenței lor. Parte din aceste discuții periclitează însăși religia creștină, iar altele pun într-o lumină neclară ortodoxia, deservind-o, sau direct păgubind-o.

Afirmăm, de aceea, că ortodoxia, din punct de vedere structural și doctrinal, nu este o confesiune creștină asemănătoare întru totul celorlalte, ci ea este singura confesiune creștină adevărată.

¹ *Problemele sociologiei religioase*, în Revista de filosofie, Vol. XXIV, Nr. 3-4, Iulie—Decembrie 1939, p. 263.

Ion Ștefan, în „*Rolul virtuților feminine în creștinism*”, în Universul literar, An. LII, Marți 21 Dec. 1943, p. 1, afirmă la fel: „Există o interdependență vădită între caracterele unui popor — în cazul nostru efeminat — și confesiunea sa religioasă. Creștinismul înaintând spre apus, a pierdut treptat din amprentele spiritului oriental, iar separația dintre Roma și Constantinopole se datorește în mare măsură diferențelor de structură spirituală dintre occident și orient. Cât despre repartitia confesiunilor, în urma diverselor schisme, se știe că, în bloc, catolicismul e congruent cu latinitatea, că tendința protestantă e mai accentuată la rasele germanice [și derivă din catolicism, ca o reacție virilă contra feminismului acestuia], iar ortodoxismul stăruie până aproape de confnele spiritului slavo-bizantin”.

Ortodoxia nu permite cântăriri subiective, sau paralelizări cu alte confesiuni și rezultate defavorabile sau chiar compromițătoare, fiindcă ortodoxia nu este nici inovație doctrinală, nici frondă protestatară, nici eres.

Aconfesionalismul religios trebuie, astfel, să știe că nu este chemat a alege dintre trei confesiuni creștine pe cea mai bună, ci de a deosebi două confesiuni creștine — rom. catolicismul și protestantismul — de adevărata religie creștină, care este ortodoxia.

Numai uzanțele seculare teologice au tratat ortodoxia, odată cu alte denumiri peiorative, și cu denumirea întru nimic meritată de confesiune creștină, când ortodoxia nu s'a confesionalizat, nici nu se confesionalizează prin nimic.

* * *

Les confessions chrétiennes

Leur philosophie

Dernièrement, sur l'origine et l'existence de toutes les confessions chrétiennes interviennent des fréquentes discussions rationnelles-philosophiques, quelques-unes périlclitent même la religion chrétienne, quelques-autres mettent dans une vague et préjudiciable lumière l'orthodoxie.

La manière commune de ces discussions dénotent qu'on considère souvent les confessions entre elles comme égales [*l'aconfessionalisme*], autre fois on considère l'orthodoxie comme rétrograde, pendant que le rom. catholicisme et le protestantisme comme supérieurs. Pour le *sociologisme*, enfin, une système philosophique dangereux, les confessions chrétiennes sont, soit des formes sociologiques d'une religion générique, soit des simples épiphénomènes, donc l'orthodoxie, le rom. catholicisme et le protestantisme sont des accidents dans la vie agitée du christianisme. [Remarquons que le sociologisme n'admet pas l'origine divine de la religion chrétienne, mais seulement une origine naturelle psychique, familiale ou sociale].

Au contraire, nous affirmons que l'orthodoxie n'est pas une confession chrétienne, semblable tout à fait aux autres, mais *elle est la seule confession chrétienne véritable*.

L'aconfessionalisme doit savoir que l'orthodoxie n'est pas une confession quelqu'une, comme le rom. catholicisme et le protestantisme, qui se sont séparé par des actions brutales et par des sophistiqueries misérables.

L'orthodoxie c'est le christianisme originel. Seulement les usances séculaires ont différencié l'orthodoxie aussi comme elles ont différencié les autres confessions chrétiennes, puis les mêmes usances l'ont traitée aussi comme elles ont traité les autres confessions chrétiennes et souvent avec une dureté inutile.

L'orthodoxie a de tous côtés la force de la vérité, parcequ'elle est la seule confession chrétienne providentielle, qui a gardé la doctrine du Nôtre Seigneur.

Prot. Dr. Petru Rezuș

profesor la Academia teologică, Caransebeș

PROBLEME ACTUALE

Adevăratul bănăţenism

Străbunele virtuţi şi bogăţii ale acestui colţ de ţară, care este mândrul nostru Bănat, au împodobit şi au fericit veacuri de-a-rândul pe locuitorii români aşezaţi de pronia divină aici.

Cuib străvechiu de rezistenţă dacă, leagăn de naştere şi creştere romană, altar de credinţă şi conştiinţă naţională, Bănatul a fost într-adevăr „fruntea” neamului nostru, iar Bănăţenii exemplarele lui de elită.

De câţva timp însă, nu de mult, ci doar de vreo 30 de ani, bănăţenismul acesta nobil, conştient şi sfânt, a început a se topi în faţa unor curente anarhice sociale şi religioase, făcând loc unui alt bănăţenism, ajuns de pomină în întreaga ţară. De acest nou bănăţenism, un adevărat intrus în viaţa curată şi nepătată a Bănatului, este legată pacostea depopulării acestui colţ de ţară; subţ cutele lui de umbră se ascund concubinatele, căsătoriile de probă şi oribilele boli sexuale; la carul lui trag cele mai subversive curente sociale, ca neo-malthusianismul, comunismul şi sectarismul.

Vechile virtuţi, care erau adevărata fală a acestei provincii, persistă încă şi împodobesc altarul casnic al multor familii şi chiar sate bănăţene, în majoritatea cazurilor însă ele au fost înlocuite cu un bănăţenism de formă şi de ocazie, care trăeşte parazită la umbra trecutului şi face paradă cu realităţi care de mult s'au spulberat. De aceea, încă de mult, s'au ridicat glasuri pline de durere, care au strigat în toate cele patru colţuri ale Bănatului cuvinte drepte şi autorizate despre primejdia ameninţătoare ce ne paşte; condeie bine informate s'au pregătit de lucru şi au descris situaţia grozavă în care se sbate acest colţ de ţară; instituţii de mare valoare socială, umanitară şi ştiinţifică s'au străduit a vindeca, învăţa şi cerceta; roadele, cu durere trebuie s'o spunem, au fost puţine, sau aproape de loc...

Să amintim, spre ilustrare, doar câteva nume, numai ca să se vadă cine se preocupă de problemele acestea tragice ale Bănatului. Aşa, în locurile de frunte, trebuie să înşirăm pe: *DI Dr. I. Nemoianu, DI Dr. Petre Rămneanu, DI Dr. I. Stoichiţia*, apoi şi-au câştigat mari merite pentru cunoaşterea realităţilor bănăţene: *Fundaţiile culturale regale, Institutul social Banat-Crişana*, în frunte cu conducătorii ei vrednici, etc.

Chiar persoane streine de Bănat s'au pasionat de situaţiile de aici şi au căutat, cu apreciablele eforturi, să contribuie cu ceva la desţelenirea ogoarelor părăginite ale familiei şi societăţii bănăţene, cum a fost de bunăoară *prof. univ. Dr. D. Gusti*.

În ultimul timp, toate problemele bănăţene au fost cercetate, în tot adâncul lor tragic, de şeful spiritual suprem al destinelor religioase, culturale şi sociale ale Bănăţenilor.

Prea Sfinția Sa Episcopul Veniamin Nistôr al Caransebeșului a studiat la fața locului aceste probleme și întemeiat pe date pozitive statistice a atras atenția asupra adevăratelor focare ale răului, dar a propus și o întreagă serie de măsuri salutare [Vd.: *Chestiunea denatalității în Bănat*].

Studiile tuturor acestor personalități culturale din viața Bănatului sunt unanime în a atrage atențiunea asupra următoarelor stări de lucruri:

a) *FAMILIA BĂNĂȚEANĂ*

Familia bănățeană este în descompunere. Afirmație gravă, dar aflată pretutindeni, în majoritatea acestor studii. Exemplificările de cauze se reduc, mai ales, la: căsătorii de probă, concubinaj, lipsa de igienă familiară, mizeria destul de răspândită și ea, dar nu totdeauna datorită lipsei de pământ, ci mai mult leneviei și nepriceperii, etc. etc.

De aici rezultă: *denatalitatea*, această hidră care sughe vitalitatea neamului nostru de pe aceste meleaguri, căci căsătoritul de probă, concubinul, săracul și leneșul se feresc de-a avea copii, sau dacă-i au atunci mor, din cauza neglijenței și lipsei de igienă.

În majoritatea satelor bănățene *denatalitatea* merge mână în mână cu mortalitatea.

Numai așa se face că sate mari a *Nicolinți* au din 256 de familii numai 11 cu trei copii, 40 cu doi copii, 68 cu un copil și 100 fără de copii, iar 36 de case au fost părăsite!

Iarăși numai așa se explică de ce scade așa de grozav populația în *Socolari, Biniș, Bolvașnița, Fârdea, Armadia, Criciova, Sâlha, Cornereva, Agadici, Cacova, Gornia, Petrovasela, Panciova, Coștei, Râtișor, Vlaicovăț, Voivodinț*, etc. etc.

Adunate toate aceste scăderi dezastruoase de populație din întreg Bănatul, am obține un rezultat într'adevăr grav: sate întregi pe moarte, cifre fantastice deficitare, care însumează în ele orașe întregi de oameni!

Oameni, sate și orașe românești, care nu mai sunt pe fața pământului!

b) *SOCIETATEA BĂNĂȚEANĂ*

Societatea bănățeană este coruptă. Plină de lux, imoralitate și desfrâu, această societate prezintă aspectul unui organism bolnav, cangrenat. Luxul este, de fapt, foarte răspândit. Săteanul nu mănâncă bine, dar se îmbracă luxos.

Mătăsuri, stofe și alte lucruri dela oraș, care s'au scumpit extraordinar, sunt cumpărate și acum, tot atât de mult ca și altădată. „*Fărburile și albelele*” sunt în tot atâta cinste!

Bolile venerice sunt tot atât de răspândite; desfrăul, legat de proba căsătoriei și de poligamia și poliandria concubinajului, este tot atât de practicat!

Să mai adăugăm, acum, ca încheiere, patima, tot atât de grozavă, a beției, pentru ca sumbrul tablou al societății bănățene să fie terminat, iar gravul termen de „coruptă” din frunte să-și primească justificarea la toți autorii numiți mai sus!

c) BISERICA BANATEANA

Iată de ce, acum, avem în Bănat atâta necredință, atâta indiferență și atâta sectarism!

Bisericile noastre sunt goale și de țăranii și de intelectuali; curente dintre cele mai subversive circulă în amândouă taberele; ostilitatea față de Dumnezeu și față de preot este din ce în ce mai accentuată, parecă aceștia ar fi vinovații cei mai mari de relele de care suferă satele și orașele bănățene!

Din contră, Biserica și preoții au învățat și învață aceeași evanghelie și acum, ca și înainte de două mii de ani, numai oamenii s'au înrărit, numai păcatele i-au momit și i-au furat...

Știut lucru este de fiecare dintre noi, că ispita este mare și fructul oprit al păcatului prea ademenitor, pentru ca bietul om să nu repețească păcatul din rai al strămoșului său Adam!

Biserica și-a intensificat acțiunea ei mântuitoare, an de an, dar omenirea întreagă trăiește într'un noian de imoralitate necunoscut în istoria sa. Aici trebuie să împărțim dreptate și Bănatului nostru, pentru ca să nu se creadă că totul ce-i rău e numai „made in Bănat“, cum se afirmă cu malițiozitate astăzi de oricine; vrem adică să se știe că toate nefericirile sociale, familiare și religioase ale Bănatului sunt cunoscute și'n restul țării, mai mult sau mai puțin, dar nu sunt exclusiv bănățene.

Și restul Țării Românești trebuie să-și facă o problemă — dacă nu mai multe — din imoralitate, din desfrâu, din sectarism, din subversivism, din denatalitate și din mortalitate...

Așa cum ne vedem noi scăderile, creștinește și fără răutate, așa să și le vadă oricine!

De fapt ostenelele multe ale personalităților de răspundere în această țară încep a-și da roadele.

Cu multă bucurie sufletească întru Domnul o spunem!

Nu de mult a apărut legea sanitară, care reglementa bolile sexuale, punându-le frâu, ea a fost urmată de o altă lege providențială care a înăbușit elanurile sectare, apoi de o altă lege care a reglementat căsătoria minorilor...

Legi sănătoase, legi chibzuite, legi izvorite din dragoste de neam și de Biserică...

Ca mâne acest războiu crâncen se va termina și iar va putea reîncepe opera de reconstrucție socială, familială, culturală și națională în toată amplexarea sa.

Atunci dezideratele bănățene vor avea mai mare curs, iar propunerile salutare ale Bănățenilor de baștină vor fi îndeplinite.

Acest viitor de pace trebuie să fie un viitor închinat exclusiv refacerii căminurilor pustiite din Bănat. Incurajări materiale din partea Statului prin acordarea de prime și degrevări fiscale, întemeierea de instituții economice, sanitare și naționale pentru educarea, ajutorarea și curarea nației de aici, apoi legi binecuvântate, mereu alte legi, care să reglementeze viața și sănătatea acestui popor, oprind avorturile, raclajele, pedepsind subversivismul religios și național, este totul ce ne poate fi mai folositor și eficace.

Atunci adevăratul bănățenism își va face intrare triumfală pe plaiurile mândrului nostru Bănat și'n inimile vrednicilor noștri Bănățeni.

P. Rezuș

Legislația sectară

Dăm în linii generale legile mai de seamă pe baza cărora s'a oprit, sau mai mult s'au tolerat sectele în Statul nostru, până la situația de astăzi.

Sectele din România de Apus, pe timpul subjugărilor maghiare, pentru rațiunea de stat ungară, au fost încurajate și recunoscute, iar comunitățile lor erau persoane juridice. Sectele sunt reglementate de Legea ungară din 1895.

La 1905 li se întărește această aprobare prin Legea lui Apponyi.

La 1918, alipindu-se partea de Apus a țării și formându-se România-Mare, sectele produc multe frământări în ordinea publică, căreia îi trebuia liniște spre a deveni constructivă.

Nestabilindu-se încă la noi prin lege regimul general al Cultelor, sectele, după interpretarea diferită a conducerii, se încadrează în art. 5 și 22 din Constituție.

Propaganda sectară crește. Se înmulțesc sectele ca ciupercile, căci oricărui nepregătit, maniac, vanitos, materialist, ori bolnav sufletește, îi trăsnește în minte, își adună un număr de descerești, el e șef, ei sunt membri și iată o comunitate e gata. Biserica luptă din răspuțeri, dar mai mult singură, iar în părțile de apus ale țării prin excelență luptă Sf. Episcopie a Aradului.

Încep să devină periculoase însă și Statului¹, căci nazarinenii din Logoj de exemplu, într'un memoriu tipărit la 1920 acolo, declară că ei primesc arma spre curățire, dar spre exerciții nicidecum, iar la utilizarea acestora ei se opun.¹

Studentii în biblie, cei mai puternici în colportaj, predică și o revoluție universală pe ziua de 31 Dec. 1925, iar regii, guvernele, oamenii de știință, bisericile, etc. sunt uneltele satanei.

Inochentiștii, apăruiți în 1910, sunt adepții crimelor și orgiilor.

Banii și reprezentanții sectelor din străinătate vin crescând și iată anul 1920, anul înființării tuturor comunităților.

Statul nostru se sesizează și elaborează deciziunea ministerială Nr. 5734 din 29 Ianuarie 1925, prin care unele secte sunt oprite, iar baptiștii și adventiștii de ziua 7-a „se bucură de toate drepturile și libertățile pe cari Constituția le acordă.”

Toate sectele însă continuă cu îndrăznirea lor mai departe.

Politicianismului de tristă memorie îi trebuiesc voturi, fie ele chiar dela sectari.

Monitorul Of. Nr. 14 din 19 Ianuarie 1928 publică statutul de organizare al ereziei baptiste, pe care o numește confesiune.

Legislarea ia ca bază dispozițiunile art. 7 și 137 al Legii maghiare 43 din 1895 și jurnalul Consiliului de Miniștrii Nr. 2680 dela 21 Noemvrie 1927.

Cu acestea înainte, baptismul se organizează central și provincial în mod solid și începe lupta prin mijloacele-i diverse și multiple.

De acum datează cele mai înverșunate turburări confesionale în Eparhie, pe cari le-am văzut în diferite sate.

¹ Min. Cultelor, adresă fără număr din 1921.

În 1933, prin Decizia ministerială Nr. 119/11.889/933 publicată în Monitorul Of. Nr. 193 din 24 August 1933, bapțiștii, adventiștii de ziua 7 și Creștinii după Evanghelie sunt persoane juridice, editează scrieri, tipărituri religioase, ziare, publicațiuni de popularizarea științei (art. 5), pot primi ajutoare, cu aprobarea Ministerului și din străinătate (art. 6), pot avea tot felul de școli teologice (art. 7), etc.

Legiferările trec apoi prin diferite schimbări neînsemnate și tolerante, până la venirea ca Conducător al Statului Român a Domnului Mareșal Ioan Antonescu.

Domnul Mareșal Ioan Antonescu, secondat și ajutat de Dl. Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, prof. Ioan Petrovici, săvârșesc epocalul eveniment din viața bisericească și națională a poporului român, prin Decretul-Lege Nr. 927, publicat în Monitorul Oficial Nr. 305 din 30 Decembrie 1942, care prevede că „sectele sunt și rămân desființate.”

Acest Monitor Oficial publică și raportul documentat al Dlui prof. I. Petrovici, în care arătând motivele ce l-au îndemnat să abroge art. 53 din Legea pentru regimul general al Cultelor (22 Aprilie 1928), între altele spune:

Libertatea acordată bapțișmului în Transilvania de legiferările maghiare a coincis cu obiectivele guvernelor maghiare, care aveau tot interesul să provoace sciziuni și dezertări în rândurile ortodoxilor, cari alcătuiau piatra de rezistență națională împotriva acțiunii de maghiarizare a elementului autohton românesc.

Lățirea sectelor a fost urmarea curentului de libertate exagerată și de anarhie spirituală impus de războiul din 1914—1918 cu tratamentul minorităților.

Sectele s'au putut transplanta, desvolta și susține în țara noastră cu propaganda și banii țărilor streine, apoi grație toleranței religioase excesive în trecut a Statului care socotea că simpla activitate pastorală a reprezentanților Bisericii ortodoxe, sprijinită pe virtuțile morale și pe tradiția poporului, va fi suficientă pentru paralizarea efectelor nefaste ale prozelitismului subversiv, condus în chip abil de către sectanți și adepții lor.

Sectele, focare de răsmeriță, paravane de desolidarizare națională, sub masca adoptării unei discipline proprii bisericești, încearcă să submineze coeziunea și unitatea morală și națională a Statului, ce nu poate fi despărțit de Biserica strămoșească.

Aceste considerente aduc apoi după sine ultimul curajos și drept act din marea dramă religioasă a poporului nostru, Decretul-Lege, publicat în Monitorul Oficial, Nr. 187 din 9 Iulie 1943, interzicerea oricărui cult sectar, sectant și desființarea tuturor asociațiilor cu caracter de persoane juridice, sub masca cărora au încercat să se subterfugieze.

Astfel în România legal și formal secte nu mai sunt. Rămâne ca și situația de fapt și practică să ajungă la cea legală prin concursul tuturor fiilor țării clerici și mireni.

Pr. Ilie Câmpianu

COMENTARII

Biserica și bombardamentele

Războiul acesta apocaliptic a pus Biserica în fața multor realități crude, dar niciuna nu este atâi de înfricoșată ca bombardamentul aerian.

Cât timp războiul mai păstra o fărâamă de cavalerism în el; cât timp armele ucigătoare se înfruntau numai pe câmpurile de luptă; cât timp cei ce se înțeștau în vâltoarea morții erau numai soldații instruiți, tot atâta timp și spectacolul la care asista neputincioasă Biserica era mai puțin dureros, în totuși imensa sa durere.

Cum altfel se mai pot folosi termenii de comparație față de ororile oricărui războiu?

Dar a venit vremea blesemată ca „Hinterlandul” sau spatele frontului, satele și orașele, copiii, femeile și bătrânii să guste și ei din paharul înșănăgerat al războiului...

S'a născut, adică, această concepție strategică diabolică de-a lovi inamicul în populația sa pașnică dela căminurile părăsite de ostași, cari sunt în imposibilitate de a face față acestor atacuri, fiind pe front.

S'au invocat, la început, obiectivele militare și de ordin industrial-economic și bombe au început a curge din aer...

Au fost distruse aceste obiective militare, dar a murit și destulă lume nevinovată... Lumea a acceptat totul spre binele marelui Moloch, care este războiul...

Bombardamentele au continuat atunci cu furie și ca totul ce este omenesc au deviat, au fost exagerate, spre teroarea nemaiauzită a omenirii înspăimântate.

Acum s'au ivit bombardamentele în covor ale tuturor orașelor și satelor cu oameni, indiferent de obiectiv militar sau scop strategic. Natural că motivul invocat este același, iar substratul este binecunoscuta victorie cu orice chip, dar acum populația civilă este de-a-dreptul terorizată și martirizată, căci această populație nepregătită și neînarmată trece prin mai grele cumpene și pericole decât soldatul de pe front, bine instruit și călit sufletește.

Acasă acum, după front, terorismul aerian vără spaima în copii, în femei și în bătrânii neputincioși...

Oraș după oraș este luat cu o furie diabolică, sute și mii de civili cad pradă acestui oribil măcel, zeci și sute de instituții și de cămine cad pradă distrugerii și focului, opera războiului este din ce în ce mai apocaliptică, din ce în ce mai groaznică...

Actele acestea de teroare, de barbarie nemaipomenită și de sadism aerian vor împurpura de rușine cândva fața omenirii, ele vor rușina pentru vece o civilizație falimentară și vor acuza permanent concepțiile bolnave ale oamenilor din secolul acesta putred de materialisme și barbarisme...

Spectacolul cel mai crud și cel mai sfâșietor dintre câte i-a fost dat să vadă cândva îl suportă, adânc îndurerată, Biserica creștină. Biserica prin excelență a păcii, a dragostei și a unirii între oameni, Biserica a învățăturilor sfinte și maică a tuturor copiilor acestei omeniri, destul de chinuită spre a se lipsi de ororile războiului, stă și Ea în mijlocul bombardamentelor aeriene...

Ochii ei îndurerați plâng lacrimi amare la căpătâiul miilor de morți și suspină cu nespusă sfâșiere în fața zidurilor dărâmate ale locașurilor sale de rugăciune.

Și sunt mulți morții, sfârtecați de bombe, și sunt tot atât de multe locașurile de închinare prăbușite de năprasnicul suflu al bombardamentului.

O statistică nu de mult anunța 14 locașuri sfinte distruse, în București, Turnu-Severin, Ploești, Pitești, etc., etc.

Bucureștii mai ales au avut de suferit! Acolo Biserica îndurerată a avut de uscat multe lacrimi, de liniștit multe disperări, de molcomit multe dureri...

Uitându-și suferințele sale proprii, Biserica, adevăratul Samaritean al clipelor de față, îmbrățișează pe toți năpăstuiții acestui războiu crâncen.

La sânul ei cald au aflat loc și refugiații și bombardaiții și sinistrații...

În Capitală rugăciunile se țin acum lant; privigheri și slujbe speciale se celebrează pretutindeni pentru biruința și ocrotirea Țării...

La moaștele sf. Haralambie dela Biserica Oțetari pelerinajele sunt nesfârșite, iar mulțimea credincioșilor este impresionantă...

Omenirea năpăstuită de bombardamente vede acum că unica scăpare este numai la sânul Bisericii, numai la Dumnezeu.

Puțin credincioșii și necredincioșii veacului acestuia prind a se mai gândi la moarte...

De aceea „chemarea la realitate” pe care a adresat-o Țării Românești *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul Nicodim* vibrează în sufletele noastre ale tuturor, cu accente de-un autentic profetism.

„Adevăratul plan pe care trebuie judecate războaiele este cel religios. Să nu ne pângărim deci războiul sfânt al Crucii și al reîntregirii neamului cu fapte înjositoare; este timpul ca cei ce strică armonia sufletească a neamului, sfidându-i bunul simț, să fie aduși la realitate. În acest scop facem această chemare nu numai pentru binele lor, dar și pentru slava românismului, fiind siguri că va urma cât de repede pacea și fericirea mult încercatului nostru popor, care a biruit totdeauna cu ajutorul lui Dumnezeu, pe care cu ardoare vovezorii și strămoșii noștri L-au chemat în rugăciuni, cercetându-i sfintele locașuri, unde-și găseau izvorul nesecat al răbdării și rezistenței până la victorie. Așa au scris ei paginile frumoase ale Istoriei noastre naționale. De aceea vă chem pe toți la realitate, poruncindu-vă să mergeți la sfintele slujbe, umplând casele lui Dumnezeu cum ați umplut satele, știind bine că adăpostul cel mai bun și cel dintâi este Dumnezeu.”

Iată cum bombardamentele, aceste instrumente diabolice ale distrugerii și ale morții, chem neamul nostru la realitate, prin glasul profetic al Patriarhului, și îndeamnă toată suflarea creștinească să se apropie de Dumnezeu.

P. Rezuș

Extrem-orientul religios

Suntem obișnuiți a considera extrem-orientul numai din punct de vedere al comunicatelor de războiu.

Și, de fapt, fiecare are destul material de gândire și comentare, spre a nu-și mai face vreo osteneală în plus, cercetând și alte realități din aceste străfunduri extreme ale lumii.

Evenimentele, așa cum se precipită și'n acest extrem-orient, pun însă o problemă destul de acută: *problema religioasă*.

Această problemă a fost aici întotdeauna problema capitală și axa în jurul căreia s'au complicat, sau s'au rezolvat toate celelalte probleme sociale, culturale, etnice și economice ale omenirii din această parte a lumii.

Cu o civilizație multimilenară, Chinezii sau Chitaii au fost cei mai străvechi stăpânitori ai extremului orient. Culți, cunoscători ai unui alfabet propriu, posesori ai unei științe de creație națională, poeți și savanți, inventatori și economi, Chinezii duc o viață superioară, plină de farmec și poezie și înveșmântată în mătăasă...

Vremuri de furtună însă bat la porțile imperiului Chitailor...

Religia lor, religia unor oameni geniali, a lui *Lao-tse*, sau a lui *Cong-fu-tse*, religii patriarhale cuprinse în *tao-te-kingurile* lor, se întâlnește cu religia puternică a altui om, a lui *Budha*... Mai complicată, mai plină de mistere, dar și de valori morale, budhismul cucerește teren încetul cu încetul...

Din coasta răsăriteană extremă a Chinei se desprinde apoi ramura tenace a Japonezilor, cari, stabiliți în imediată apropiere, vor revendica în curând teritoriile învecinate, cu permanente tendințe de imperialism în Asia și Pacific.

Nenorocirea Chinei însă o desăvârșesc popoarele barbare din interiorul Asiei. Zidul chinezesc nu scapă acest imperiu strălucitor de dezastru și măcinare...

Împărțită în zeci de stătuțe, conduse de generali hrăpareți, China aceasta imensă s'a prăbușit în anarhie...

Religia Japonezilor înflăcărează în acest timp și fanatizează acest popor. Șintoismul, o religie care cultivă excesiv imperialismul, o religie a împăraților, a mikadourilor și a samurailor, a înălțat în istoria lumii un popor viteaz, cu virtuți militare unice...

Budha s'a unit în Japonia cu virtuțile unui popor dinast și războinic și conviețuiește într-o simbioză mai organică decât oriunde în extremul orient.

Așa se explică de ce religia creștină n'a putut pătrunde încă pe deplin triumfătoare în Japonia. La început, misionarii creștini au suferit toți moarte de martiri, apoi au fost tolerați, dar prozelitiții au fost puțini și disparenți.

În China însă, prozelitismul a înaintat mai repede, iar în insulele Filipine și'n arhipelagul Malaiez a înregistrat chiar victorii promițătoare. Misionarii cei mai întreprinzători în China au fost, până la războiul mondial trecut, Rușii, apoi rom. catolicii și protestanții.

Șintoiștii japonezi asistau, cu destulă neplăcere, la convertirea creștină a extremului orient, acolo unde puteau manevra, pe față sau pe ascuns, bisericile erau dărâmate, iar preoții misionari erau alungați sau martirizați...

Aceasta a fost situația în secolul trecut. Secolul în care trăim însă, înclina spre o victorie a creștinismului în extremul orient, când deodată a izbucnit acest de-al doilea războiu mondial.

Acum adversitățile dintre Japonezi și Anglo-Americanii s'au transpus de pe câmpurile de bătae și pe câmpurile de credință și de misionarism religios.

Misionarul creștin a devenit, astfel, în extremul orient, luptătorul înarmat de pe frontul terestru, sau de pe cel marin sau submarin. Renumita tactică a Albionului, plină de persuasiune și diplomatie, a dat greș și pe teren religios.

Șintoismul păgân s'a ridicat cu o furie nespusă asupra Europeanilor cuceritori; bonzii din pagode au început războiul lor sfânt (?) de readucere la credința budhistă a întregului orient...

Victoria șintoismului a fost apoi victoria păgânismului...

Înfrânți la Singapore, Englezii și Americanii au trebuit să părăsească destinele tuturor creștinilor din Asia și extremul-orient în mâinile șintoistilor.

Iată până unde a putut merge orbirea unei diplomatie europene; iată până unde poate fi desconsiderată credința omenirii de interesele ei economice armate!

În China, în Japonia, în Filipine, în Borneo, în Celebes, în Java și în Moluke stăpânește din nou monstruosul zeu păgân Budha...

P. Rezuș

Amurgul unei civilizații

Au dispărut multe imperii, în istoria acestei lumi, și s'au irosit multe civilizații...

Se nașteau colectivități umane umile, umblau sfioase în calea dreptății, se înfiripau în state puternice, apoi încetul cu încetul se sumeveau, în imperii pline de mândrie, răutate și neadevăr, pentru ca să se prăbușească în mocirla desfrăului și a ticăloșiei...

Babilonul ori Constantinopolul, Roma ori Ninive sunt nume ilustre în istoria sbuciumată a omenirii...

Tot așa și cu civilizațiile. Se înălțau pline de frumusețe și strălucire și cuprindeau întreaga lume cunoscută, apoi se ofileau și dispăreau în neștiut și uitare... Civilizația străveche egipteană, astro-babiloneană, elino-greacă, chineză, aztecă și incașă sunt alte pilde de strălucite creații ale omenirii, astăzi moarte.

Cu victoria creștinismului în lume însă, s'a întronat o nouă eră.

Totul ce crea făptura umană era valorificat prin prisma valorilor eterne creștine. S'a crezut, de aceea, un timp că totul ce va sta sub egida acestor valori divine va avea curs etern, ca și aceste valori.

S'a crezut, mai bine, că creștinismul va putea purifica pe deplin omul și lucrul său, sfînșindu-l și mântuindu-l. A fost dat însă, să se constate că în această credință optimistă a fost și destulă exagerare.

Omul a continuat, și sub faldurile steagurilor creștine, a crea lucruri, a întemeia opere și a înălța construcții de tot felul, lipsite de duh mântuitor.

Alături de cultura creștină, sănătoasă, dreaptă și bună, a apărut cultura viciată, bolnavă, mincinoasă și rea; alături de civilizația binecuvântată, umană și plină de avânt a apărut civilizația blestemată, barbară și îndreptată spre regres.

Creștinismul a asistat, astfel, îndurerat la această goană nebună a unui nou păgânism, instăpânit pe vitalitatea omenirii.

Plină de o altă exagerare, condamnată de astă dată, s'a afirmat o altă monstruozitate și s'a emis o altă sentință: civilizația și cultura creștină este pe cale de dispariție, ca toate celelalte culturi și civilizații ale antichității...

Nu, cultura și civilizația creștină nu pot dispărea niciodată; vor dispărea cultura și civilizația falsă și păgână, totul ce este însă valoare creștină are un curs etern. De aceea, valorile creștine rămân pururea neschimbate și ele cercetează declinul modern al culturii și civilizației păgânizate și-și pronunță verdictul.

Când se înfiripa civilizația modernă ea era plină de modestie, iar promotorul ei, care este rațiunea, era plină de măsură și de cuviință. Invențiile și descoperirile însă, au tulburat mintea oamenilor și cu cât mințile erau mai tulburate și invențiile erau mai satanice și mai fără de Dumnezeu.

Căci mintea omului, când a constatat că nu totul ce descoperă se poate acorda cu legile morale, a renunțat de a mai fi morală...

Cum altfel se explică că mintea inventatorului care a descoperit praful de pușcă, sau dinamita, nu s'a gândit la ravagiile, care vor fi făcute în omenire, în sânul semenilor săi? Este exclus ca acești oameni geniali să nu fi avut viziunea de coșmar a bombei, a mitralierei, a tunului, a torpilei...

Savantul A. Nobel, inventatorul dinamitei, când a văzut dezastrele dinamitei pe care a inventat-o, a încercat să inventeze o contra-dinamită, dar nu a mai putut face nimic și atunci s'a sinucis!

Materia, mașina, a fost însuflețită, astfel, de om și pusă în slujba distrugerii, a crimei și a vărsării de sânge.

Omul cugetător, deși a inventat el oroarea mecanică, s'a despersonalizat, s'a desumanizat, a dispărut din fața mașinii. Mașina a devenit mai puternică decât el, ea-l stăpânește, ea-l distruge. Cine poate spune că servanții unui tanc de războiu — această fiară apocaliptică — mai stăpânesc ei mașina sau mai este mașina în dependență de ei?

Intrați în măruntaele ei, oamenii sunt cu vieța și cu moartea lor legați de fierăria mașinei, de destinul ei...

Iată de ce omul ce trăiește sub zodia acestor mașini fără Dumnezeu, este un om sterp, descreștinat, mecanizat și materializat, până la abrutizarea lui, până la golirea lui de suflet și de orice valori spirituale.

Această civilizație blestemată, deci, nu mai poate mult timp să dureze, ea trebuie să descălece de pe pieptul omenirii, omul trebuie să se elibereze de sub ororile tehnice și mecanice ale acestei civilizații, dacă mai vrea să fie fericit, sau să mai trăiască o viață omenească.

Zorii unei redeșteptări au început a se arata de pe acum și încă în Apus, acolo în inima acestei civilizații fără de Dumnezeu.

Acolo, un mare laborator de cercetări fizice a făcut un apel către public să subscrie câteva milioane pentru construirea unui uriaș ciclotron, necesar la desăgregarea materiei.

O asociație feminină — pe drept cuvânt sensibilă de astă dată — a protestat împotriva apelului și a somat respectivul laborator să precizeze dacă invenția va servi unor scopuri umanitare, sau unor scopuri de distrugere.

Diracul laboratorului a precizat atunci, că ciclotronul va servi deocamdată spre curarea cancerului, apoi pentru alte scopuri științifice care n'au nimic de-a-face cu distrugerea vreunui om.

Cu aceasta chestiunea părea închisă, această chestiune care este un adevărat proces al civilizației moderne...

Dar, îngrijorarea femeilor acelora nu rămâne atât de lipsită de temei, după cum s'ar crede... Astăzi ciclotronul se înfăptuește prin subscripții publice, mâne el poate servi însă ca armă infernală... Este de ajuns să ne gândim ce fantastică distrugere ar pricinui acest ciclotron, folosit spre desagregarea atomică a materiei.

Energia intra-atomică, obținută prin desagregarea artificială a atomilor, este atât de formidabilă, încât — după calculele specialiștilor — într-o picătură de apă, de exemplu, zace energie suficientă pentru a furniza, fără întrerupere, o putință de 200 de cai, timp de un an.

După terminarea acestui război, în decursul căruia tehnica și mecanica și-au atins apogeul lor de distrugere și de completă anihilare a oricărei alte manifestări spirituale umane, se va pune în discuție și soarta acestei civilizații păgâne, care a terorizat întreaga omenire.

Nu ne vine să credem că această omenire tratată atât de barbar de însăși creațiile sale faustice și luciferice nu se va răzbuna pe ele, dărâ-mându-le. Altfel destinul nostru al tuturor va fi pecetluit de-un viitor și mai groaznic decât prezentul ce-l trăim.

P. Rezuș

PORTRETE ORTODOXE

Mitr. Dr. IRINEU MIHĂLCESCU

VIAȚA:

Cu figura Mitr. Dr. Irineu Mihălcescu ne ridicăm pe culmile de gândire și de lucru, care i-au fost proprii numai unui corifeu ca Vasile Găina. Viața Mitr. Irineu este iarăși o pildă de rare virtuți și nepregetată muncă pe ogorul teologiei românești. Parecă facla, stinsă în mâinile lui Vasile Găina, se reaprinde acum din nou, spre a trece din mână în mână, până în actualitate.

Mitropolitul Irineu Mihălcescu s'a născut în comuna Pătărlagele, jud. Buzău, la 24 Aprilie 1874, dintr'o familie de preot. Studiază seminarul din Buzău, după terminarea căruia se înscrie la Facultatea de Teologie din București. Aici se evidențiază meritele și munca viitorului profesor și chiriarh. După susținerea strălucită a tezei de licență, pleacă în Germania, spre a-și continua studiile. Are norocul să audieze, la Berlin, savanți și filosofi cu renume mondial, ca: *Paulsen, Stumpf, Lasson, Simmel, Dessoir, Tiele, Vierkandt, Delitzsch, Harnack, Kaftan, Pfleiderer și Seeberg*.

La Leipzig își dă doctoratul în filosofie, sub conducerea profesorului *M. Heinze*. Reîntors în țară, Ion Mihălcescu candidează și ocupă catedra de Dogmatică și Apologetică, în 1 Iunie 1904, când împlinise abia 30 de ani. Dela această dată începe o carieră inegalabilă de profesor de teologie, când după mărturisirea altui profesor celebru dela această Facultate de Teologie, „cel mai înalt așezământ de știință sacră al Vechiului Regat dobândise un dascăl cu care avea să-și confunde aproape în întregime prestigiul”.¹

După 35 de ani de profesorat, Ioan Mihălcescu nu trece la pensie și la o odihnă binemeritată. După ce fusese hirotonit în preot încă din 1923, el este sfințit arhiereu vicar, luând numele de „Craioveanu”, apoi când mitropolitul Nicodim este ales patriarh, îi urmează acestuia în scaunul de mitropolit al Moldovei și Sucevii, unde păstorește cu deosebită vrednicie și astăzi.²

OPERA:

A enumăra numai titlurile operelor scrise de I. P. S. Sa Mitropolitul Irineu înseamnă a scrie o bibliografie vastă ca aceea publicată de prof. Em. Vasilescu, unde mulțimea și varietatea lucrărilor de tot felul surprinde și pe teolog, nu numai pe profan.

1 N. Crainic, *Irineu Mihălcescu, Omul și opera*, București, 1930, ed. Bucovina, p. 8.

2 Vezi și: Em. Vasilescu, *P. S. Arhiereu Mihălcescu-Craioveanu* (Apărătorii credinței), în *Sfarmă Piatră*, An. V, Nr. 150, 29 Ianuarie 1939, p. 7.

Nefiind acesta scopul nostru, vom trece chiar peste celebrele scrieri dogmatice ale Mitr. Irineu [*Symbolique*, Bucurest, 1932; *Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche*, Leipzig, 1904, *Teologia dogmatică*, 1907; etc. etc.) și ne vom opri la scrierile sale filosofice creștine și apologetice.

Teologia fundamentală întâlnește în profesorul Ioan Mihălcescu o nouă mână de maestru.

Din pana lui vor ieși cele mai diferite scrieri apologetice, toate de o reală valoare, întrucât pun și rezolvă probleme, ce răsar în calea Bisericii ortodoxe pentru prima oară.

Nimic nu este evitat, după cum nimic nu este prea greu, pentru acest bine pregătit teolog ortodox.

Apar, așa, rând pe rând, scrieri ce se ocupă cu filosofia lui Sabatier [teza de doctorat în filosofie]: „*Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers*“, Bern, 1903; ce se ocupă cu cosmogoniile științifice: „*Cosmogoniile popoarelor civilizate din antichitate, cosmogonia biblică și cosmogonia științifică modernă*“, Pitești, 1907; apar apoi: *Curs de Teologie fundamentală*, vol. I, București, Pavel Suru, 1932; *Teologia luptătoare*, București, Cugetarea, 1941; traduceri multe din Bettex, Flammarion, Quast, Ungnad, etc. și mai ales articole diferite și studii.

Teologul I. Mihălcescu cunoaște toate tainele teologiei și toate tainele filosofiei și științei moderne. El se avântă, cu aceeași competență, în studiul celor mai intime acte psihologice, în studiul celor mai profunde probleme teologice și filosofice, ca și 'n cele mai controversate și debătute probleme de religii comparate.

Aflăm, de aceea, în operele sale rezolvări de probleme, care nu interesează numai teologia, dar și întreaga filosofie omenească, nu numai pe cea română.

Sunt magistrale, astfel, concluziile Mitr. I. Mihălcescu, asupra ființei religiei: „Religia este sinteza cea mai desăvârșită a celor mai înalte însușiri și funcțiuni ale sufletului, puse în serviciul a două idei: ideea de Dumnezeu și de legătură a omului cu El. Punctul ei de plecare este cunoașterea lui Dumnezeu.... continuarea o face voința, iar sentimentul produce în suflet nespusa plăcere ce decurge din supunerea voinței omenești celei dumnezeiești...“¹

Contra tuturor unilateralistilor evoluționiști și materialisti, autorul observă pe bună dreptate: „Fără vreunul din aceste elemente, religia nu este deplină. Ea poate în adevăr să trăiască și dacă e redusă la unul sau două din aceste elemente, dar aceasta nu este adevărata ei viață și în asemenea cazuri nu poate avea efectele pe care trebuie să le aibă, nu poate satisface omul întreg. Astfel, dacă e redusă numai la doctrină, ea devine pur și simplu filosofie. Dacă se mărginește să dea numai norme de conduită, dispăre în fața moralei, iar dacă constă numai din contemplațiune, se pierde în mistică.“²

Alternative reeditate, fie de protestantism, fie de moralismul autonom, fie de misticismul confuz.

¹ Cf. *Curs de Teol. fund.* vol. I, p. 84 sq.

² *Ibid.* p. 85.

Atitudinea acestui desăvârșit filosof, teolog și savant, în ceea ce privește raportul dintre taberele teologice și cele științifice-filosofice, ar trebui să formeze atitudinile tuturor sferetodocșilor, ce lovesc astăzi pieziș în pozițiile creștine.

„Numai religia singură răspunde satisfăcător la cele trei mari întrebări, care frământă sufletul omenesc: *De unde venim noi? Cine suntem? Unde mergem?* Răspunzând la aceste întrebări, ea ne lămurește asupra rostului vieții, completând și confirmând ceea ce spune rațiunea sau știința și dându-ne fericirea pe care știința nu ne-o poate da. În felul acesta, religiunea și știința se ajută și se întregesc una pe alta.”¹

Cei ce au urechi de auzit să audă și ochi de citit să citească! Dar, nu în câteva șire se poate reda magistralul sistem creștin de gândire al Mitr: Irineu Mihălcescu.

Nici în aceste câteva șire să încerce filosofia a-și căuta temeiurile sale noi sau bazarea celor vechi și false ale sale! Numai și numai dela deplina lor însușire și cunoaștere ar trebui, oricare filosof și teolog, care se pretinde, să plece în noi ajungeri personale.

Și suntem siguri că filosofia românească, dacă s'ar odihni pe aceste temelii sănătoase, și-ar schimba pe deplin fața!

P. Rezuș

Prof. Dr. NICHIFOR CRAINIC

VIAȚA:

Prof. Nichifor Crainic s'a născut în 1889.

Este un mare poet și publicist român. De două decenii încoace nu există aproape manifestare culturală și națională românească în care să nu se fi manifestat și dl Nichifor Crainic. A condus câțva timp rev. „*Lamură*” și este redactorul revistei „*Gândirea*”. A participat la întemeierea și redactarea celor mai multe și mai renumite ziare românești: *Dacia*, *Cuvântul*, *Curentul* și *Neamul Românesc*.

A fost consilier la Fundațiile Regale, subsecretar de stat, apoi secretar de stat la Propagandă, precum și secretar general la Ministerul Cultelor. Alături de toate aceste multiple ocupații, dl Nichifor Crainic este un eminent și original, în sensul creației, profesor la Facultatea de teologie din București. Cu studii strălucite de specializare la Universitatea din Viena, meritele lui sunt recunoscute, într'un mod ce ne onorează țara și neamul, prin promovarea sa ca „*doctor honoris causa*” al acestei Universități.

O P E R A :

Dl Nichifor Crainic este „reprezentantul tipic al poeziei tradiționale și neoclasică contemporane”.

Nu această prodigioasă activitate poetică a sa va forma cuprinsul celor câteva sumare considerațiuni ale noastre, ci activitatea sa filosofică teologică.

¹ Teol. lupt. p. 24.

Di Nichifor Crainic, pe lângă prețioasele sale volume de poezii și traduceri: *Șesuri natale*, *Darurile pământului*, *Zâmbete și lacrimi*, *Icoanele vremii*, *Priveliști fugare*, *Povești despre bunul Dumnezeu*, trad. din Reiner Maria Rilke, *Sadhana*, trad. din Rabindranath Tagore; etc. a scris epocale lucrări teologice, filosofice și politice, pe care critica vremii le-a denumit „cărți ale veacului” și „evangelii ale românismului” și anume: *Puncte cardinale în haos*, București, Cugetarea; *Ortodoxie și etnocrație*, ibid.; *Germania și Italia în scrisul meu dela 1932 încoace*, 1941, și mai ales: *Nostalgia paradisului*, ibid. 1940, care a determinat, într-o mare măsură, primirea sa între nemuritorii Academiei Române. Deși, în scrierile sale, problemele apologetice nu-și au spațiul lor strict delimitat și precizat, acolo însă, unde profesorul N. Crainic vine în atingere cu ele le rezolvă, cu o mână de maestru.

Ceea ce mai ales surprinde la acest teolog neprețuit român și formează titlul său de glorie de totdeauna este originalitatea genială a gândirii și frumusețea inegalabilă a formei.

Din cărțile sale se pot, de aceea, culege adevărate perle de argumentare și fundamentare apologetică. Aceste calități unice fac din el un reprezentant tipic al ortodoxiei noastre românești, plină de curățenia doctrinală a revelației hristice și de dinamismul întreprid și viu apostolic, peste hotare Țării și în lăuntrul lor.

În „*Nostalgia paradisului*” aflăm, astfel, alături de impecabila precizare creștină ortodoxă a culturii și a esteticii — material ce aparține prin definiție apologeticii — și locuri care se ocupă direct cu problemele centrale ale acestui studiu. Despre Dumnezeu, teologul N. Crainic gândește și afirmă următoarele: „Pentru gândirea teologică, tot ce există vine dela Dumnezeu și se întoarce la Dumnezeu. El e alfa și omega, sau cauza primă și cauza finală a tuturor lucrurilor. Când zicem însă cauză primă și cauză finală, imaginația noastră mediocră le spațiază ca și cum ar fi vorba de un răsărit și de un apus, sau le distanțează în timp ca și cum ar fi vorba de un început și de un sfârșit. În realitate, cauza primă și cauza finală există dincolo de spațiu și de timp și se confundă într'unul și același punct transcendent.”¹

Dar, intenția noastră, cu scrierile dlui Nichifor Crainic, nu mai zăbovește cu noul exemplificare, întrucât scrierile sale sunt bine cunoscute și se bucură de o mare popularitate.

În acest fapt stă de altfel și toată importanța și măreția apostolatului acestui poet, filosof și teolog român, încă, și el, în posesia deplinătății forțelor sale creatoare.²

P. Rezuș

¹ Pg. 143.

² Din lipsă de alte informații bio-bibliografice ne-am servit de câteva enciclopedii și istorii ale literaturii românești, de aceea informațiile teologice nu sunt depline. Asupra lui Nichifor Crainic se mai pot consulta cu folos: *Gândirea* [mai ales numerele jubilară și omagiale dedicate lui N. C.] „*Gândirismul*” lui G. Vrabie, apoi: N. Băncilă, *Nationalismus und Theologie bei Nichifor Crainic*, în *Kyrios*, Hft 1/2, 1940—41, pp. 131—152.

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CĂRȚI

*ACATISTUL ȘI PARACLISUL Prea Sfintei Stăpânei noastre
Născătoarei de Dumnezeu Pururea Fecioarei Maria,*

*Tipărit cu îngrijirea și binecuvântarea Prea Sfinției Sale Sfințitului EPISCOP VENIAMIN
NISTOR al Caransebeșului, — Caransebeș, Editura Diecezană, 1943, pg. 64, prețul lei 40.*

Cărțile de rugăciuni sunt adevărata hrană spirituală a poporului. Atunci când ele sunt răspândite în masele largi ale credincioșilor noștri, ele sunt citite cu multă plăcere de toate categoriile de oameni și prilejuiesc gânduri curate și aplecate spre faptele bune și mântuitoare. Când lipsesc însă, atunci locul lor este luat de zeci și sute de broșuri de propagandă subversivă sectară, care pervertesc sufletele păstoriților noștri, învățându-i toate eresurile pierzătoare.

Și este un lucru constatat de toată lumea: omul în lipsă de ceva mai bun citește totul ce i se întâmplă în cale...

Realitatea aceasta a fost înțeleasă de cu bună vreme de Prea Sfinția Sa Episcopul nostru diecezan, Prea Sfințitul Veniamin Nistor, acordându-i-se toată atenția și considerându-se cu toată gravitatea. Satele bănățene din eparhia noastră erau sărace în broșuri religioase ortodoxe și 'n cărți de rugăciune, în schimb erau tot atât de bogate în fel de fel de broșuri de propagandă sectară.

Prea Sfinția Sa a început a tipări serii după serii de cărți de rugăciuni, de acatiste și de paraclise... Zeci de mii de exemplare au părăsit teascurile Tipografiei Diecezane, ceea ce înseamnă că hrana aceasta spirituală era foarte căutată! Acatistul și Paraclisul de față apar în condițiuni tehnice ireproșabile, cu frumoase clișee și chenare, potrivit rânduite în cuprins.

Prea Sfinția Sa încheie broșura cu un înviorător cuvânt către cititori, prin care recomandă tuturor aceste rugăciuni creștinești.

Incredințarea noastră este, de aceea, deplină că și aceste rugăciuni vor fi primite de credincioșii din întreaga eparhie și de mai departe, cu aceeași dragoste, cum au primit și celelalte cărți de rugăciuni ce li s'au trimis.

Prețul mic face accesibilă această cârtică tuturor credincioșilor.

P. R.

*ION I. NISTOR, Cărțile liturgice din Bucovina
și introducerea limbii slavone în Biserica românească,
București, 1943, Academia Română, pg. 32, prețul lei 60.*

Una dintre cele mai reprezentative figuri ale Bucovinei noastre martirizate este profesorul universitar și fostul ministru dl Dr. Ion I. Nistor.

Activitatea sa științifică istorică și politică-culturală l-au făcut de mult cunoscut în țară și în străinătate.

Studiul prezent se ocupă cu cărțile liturgice din Bucovina pe care le trece în revistă din cele mai străvechi începuturi până în contemporaneitate. Fiecare tipăritură este înregistrată cu comentarii judicioase asupra împrejurărilor de apariție și uneori asupra rolului pe care l-au jucat în istoria Bisericii ortodoxe locale bucovinene.

De pe toate paginile acestui studiu se desprinde o concluzie luminoasă: în Bucovina noastră clasică a voievozilor și a mănăstirilor era o viață intensă religioasă, se tipăreau zeci de cărți în mănăstiri, mai ales la Putna și la Rădăuți, circulau alte zeci și sute de cărți slavone și românești, se caligrafiau opere nepieritoare de călugări și episcopi [episcopul Efrem de Rădăuți] și mai ales mănăstirile erau adevărate stupuri duhovnicești.

Unde lucrurile nu sunt destul de clare, autorul intervine cu strălucita sa competență istorică și elucidează greutățile, luminând întunericul și risipind umbrele care înconjoară încă multe acte și figuri din trecutul nostru legendar.

Studiul prezent întregeste, astfel, armonios multilaterală operă istorică a dlui I. I. Nistor în legătură cu istoria Bucovinei, aducând reale aporturi în ceea ce privește cunoașterea amănunțită a vieții religioase și culturale a Românilor bucovineni.

P. R.

*Prot. Sp. CÂNDEA și Pr. OANCEA, Bune Vestiri — Predici —
Sibiu, 1944, Tip. O. Vestemcan, pg. 510, prețul lei 800.*

A apărut o nouă carte de predici, o carte rară, o carte minunată, plină de duh creștinesc și de înflăcărată ardoare întru Domnul. Amândoi ostenitorii, cari au colaborat la alcătuirea acestei magistrale opere, sunt predicatori renumiți și încercați, unul dintre ei fiind și profesorul de pastorală dela Academia teologică „Andreiană” din Sibiu.

Cartea cuprinde predici la toate duminicile de peste an, scrise alternativ, de unul sau de celălalt autor, se vede că după cum s'a întâmplat să le lucreze și să le rostească în Catedrala din Sibiu.

Mărturisesc dela început că atunci când am primit această nouă carte de predici, curiozitatea m'a îndemnat, cu destulă nerăbdare sufletească, să citesc acele predici pe care le-am rostit și eu în modesta mea practică omiletică pe amvoanele diferitelor biserici unde am liturghisit, apoi am citit, cu plăcere din ce în ce mai adâncă, predicile din duminicile mai de seamă de peste an, pentru ca apoi să trec, rând pe rând, fiecare predică pe dina-intea ochilor uimiți și încântați.

Predici frumoase și noi, pline de o savoare duhovnicească fără seamăn și de-un farmec scripturistic creștinesc, care înveșmăntează întreaga carte într-o haină unică.

După cartea de predici „*Duhul Adevărului*” a *prof. Dr. Ilarion V. Felea*, „*Bune Vestiri*” este a doua carte de predici care ne-a bucurat atât. Cu observarea strictă a legilor formale ale predicii, „*Bunele Vestiri*” ale *prot. Sp. Căndea* și *pr. Z. Oancea* se încheagă, fiecare pentru sine, în câte o predică perfectă, în câte un articol teologic magistral, care se ocupă de cele mai disparate chestiuni, conform titlurilor puse în frunte, care cuprind în ele întreaga predică, în câte un îndemn pastoral și misionar către fiecare credincios.

Bine alese, unele dintre aceste titluri, ca: *Apostolatul familiei*, *Minunea*, *Robie și slobozenie sufletească*, *Așteptarea cea din veac*, *Ortodoxia și tineretul*, *Muți și surzi*, *Lângă Viteza Românească*, *Civilizație și egoism*, etc. etc., își au miezul lor potrivit fericitelor inspirații pe care le presupui atunci când treci în revistă ingeniozitatea și fericita alegere a titlurilor din frunte.

Dar, farmecul adevărat al acestor predici, care te cuprinde și te învâluie, la fiecare șir nou citit, este forma stilistică impecabilă în care sunt scrise.

Amândoi autorii acestui volum de predici sunt doi mănuitori desăvârșiți ai frumuseților limbii noastre literare, iar predicile lor se bucură, astfel, de-o haină perfectă, strict necesară pentru ca aceste predici să se bucure de-o circulație asigurată în întreaga Biserică ortodoxă română.

Nu lipsesc din acest volum de predici nici preocupările pastorale cu problemele vremii, nici clasicele intercalări de istorisiri și analogii morale, iar cuvântul sfintei evanghelii este topit pretutindeni, în cuprinsul fiecărei predici.

Când am terminat volumul acesta de predici minunate de citit, un singur regret m'a cuprins, că n'am avut fericitul prilej să aud expunerea de pe amvon măcar a uneia dintre ele, spre a putea simți direct efectul lor psihic. Mângâierea noastră este însă deplină, când ne gândim la cei ce vor folosi de-acum înainte acest volum de predici pentru formarea lor profesională.

Recomandăm, de aceea, cu căldură, acest volum nou de predici fiecărui preot și teolog ortodox, precum și fiecărui creștin dreptcredincios, asigurându-i că vor afla destulă hrană duhovnicească pentru toate lipsurile și suferințele lor sufletești.

P. R.

PAVEL JUMANCA: Organizații și instituții învățătoreshti.

Timișoara, 1944, pg. 79.

N'am putut surprinde, în această carte, măestrut ascunse în nuanțe și figuri stilistice, urmele unui orgoliu de clasă, cum s'ar putea bănuși la lectura titlului.

Autorul a lăsat să grăiască faptele, scriind o carte de informație culturală. A adunat, cu meticulozitate și obiectivitate științifică, fapte care atestă sbuciumul și realizările, de un veac, ale dascălimii noastre bănățene. Luptând cu tot felul de greutăți, trăind, adesea, în lipsuri și privațiuni,

învățătorii, acești entuziaști muncitori ai satelor românești, și-au impus, fără 'ndoială, numele în istoria sbuciumatului nostru trecut național și a culturii noastre românești.

Autorul acestei cărți a trăit el însuși, în freamătul realizărilor învățătoresci din ultimele decenii. Entuziast și dinamic, orator și scriitor apreciat, urcând în ierarhia dascălească până la gradul de inspector general al învățământului primar, îl găsim în toate acțiunile mari ale dascălimii: membru organizator și conducător în organizațiile învățătoresci, întemeietor de reviste pedagogice — ca „Școala Bănățeană” și „Învățătorul Bănățean” — etc.

Pensionat anul trecut, trăește, acum, în aceeași febrilitate a muncii, regăsindu-și în studiile pe care le face, entuziasmul și dinamismul tinereții.

Găsim în lucrarea Dlui Pavel Jumanca, următoarele capitole: I. Organizații învățătoresci, vorbind despre Reuniunile și Asociațiile învățătorilor bănățeni, în sânul cărora s'au susținut cele mai interesante probleme naționale și culturale, care au agitat sufletul dascălimii; II. Instituții învățătoresci, născute din activitatea extrașcolară multilaterală a învățătorilor și determinate de dorința de ridicare economică a satelor noastre, purtând „pe Românul plugar spre mai bune rosturi gospodărești, muncă mai bine răsplătită și o mai întăritoare stare materială și încredere în sine” (pag. 22); III. Reviste școlare și ziare întemeiate de învățători, reviste și ziare de specialitate și de cultură generală, pentru învățători și pentru mase; IV. Învățători publiciști, cuprinzând, capitolul acesta, un impresionant număr de învățători bănățeni, autori de studii pedagogice, morale, sociale și economice.

Pe lângă bogata informație, care vrea să ne conducă spre cunoașterea și justa apreciere a unei pilduitoare munci culturale, noi avem bucuria de a găsi, în această carte, încăodată, reliefată armonioasa colaborare dintre Biserica străbună și Școala românească. Și mai mult decât atât, găsim în paginile acestei lucrări subliniat, și susținut cu atâtea probe istorice, adevărul că „școalele adăpostite în tinda bisericii”, conduse de preoți și dascăli de strănă, (pag. 45), sunt primele școale românești. La fel și organizațiile învățătoresci s'au înfiripat sub patronajul bisericii noastre. Prin anul 1868, la o mare adunare, ținută la Jimbolia, a învățătorilor bănățeni, de diferite neamuri, s'a aruncat, de către streini, acuza asupra învățătorilor români, care nu participaseră la adunare, că „n'au ajuns la acel grad de cultură ca să poată pricepe necesitatea și folosul unei astfel de adunări”. La această acuză, învățătorul Gh. Gătăiașu din Checia română, răspunde: „Noi învățătorii români, nu vom participa la adunările lor, din cauză că noi avem congresele noastre naționale bisericesti, dela care sperăm și așteptăm ca școalele noastre să se organizeze după dorul națiunii noastre” (pag. 5). Învățătorii români n'au fost desmințiți în credințele și așteptările lor. Biserica n'a întârziat să le dea sprijinul așteptat și astfel, cea mai veche organizație dascălească din țară, s'a întemeiat cu sprijinul episcopului Ioan Popasu al Caransebeșului („Reuniunea învățătorilor români dela școalele confesionale gr. ort. din Dieceza Caransebeșului” 1869).

Atât preoții cât și învățătorii, pot găsi în cartea Dlui Pavel Jumanca, temeiuri noi pentru a menține cea mai desăvârșită prietenie între Biserica și Școala românească.

Dr. Marcu Bănescu

Dr. I. LANCRAȚAN, Două Altare. Credința și Cultura, București, Tipografia Cărilor Bisericești, 1943, pag. 216.

Cu un titlu atât de sugestiv, cartea conține un mănunchiu de articole lapidare, tratând fapte și probleme prinse 'n fuga timpului.

Experiența ziăristică a autorului sesizează, în aceste articole, momente de viață bisericească și națională care adesea scapă observației mulțimii. Reunite în volum și grupate după natura problemelor — în patru capitole: Figuri de ierarhi contemporani, Clipe solemne, Atitudini creștine și Manifestări culturale, — aceste articole, dispersate, la timpul lor, în diferite reviste și ziare, ne dau sinteza vieții bisericești și naționale din vremea în care ele au fost scrise, — în majoritatea lor, înainte de crâncenul războiu care a tulburat ordinea și liniștea tuturor popoarelor.

Cele două altare, despre care vorbește autorul, credința ortodoxă și dragostea de glie și de neam, cuprinse de poporul nostru în sintetice expresiune: „Legea românească“, au constituit, în lungul veacurilor, pârghia de existență a ființei noastre etnice. Proectate în perspectiva viitorului, ele vor trebui să rămână, nedespărțite, în comuniunea de destin a poporului nostru, ținând însă seama de evoluția istorică și de comandamentele ziilor noastre, ele vor trebui zice autorul, să reprezinte: „Credința Ortodoxă, adecă netăgăduita funcțiune existențială a spiritualității noastre și Cultura, adecă cuceririle pe care spiritul uman le-a realizat în toate domeniile de activitate cerebrală“ (pag. 4).

S'a exprimat astfel, lapidar, o concepție și o atitudine față de marile probleme ale vieții noastre, reliefând funcția culturală a ortodoxiei noastre.

Puse în slujba acestei concepții, articolele reunite în volum, nu mai au un rost pur informativ. Ele se încheagă într'o doctrină și servesc un ideal: idealul unei culturi superioare, străbătută și susținută de spiritualitatea ortodoxă.

Gândurile și faptele comentate în aceste articole, cu bărbătească îndrăzneală și multă claritate, oferă cetitorului, pe lângă o reconfortantă lectură, idei și directive atât de necesare azi, când o inevitabilă primenire se petrece în viața individuală și socială, când omenirea și creștinătatea se găsesc la o grea cotitură a evoluției istorice.

Dr. Marcu Bănescu

„MERGEȚI ȘI PROPOVĂDUIȚI“...

Mitropolia Olteniei în Opera misionară din Transnistria, Craiova, 1943, Tip. Sf. Mitropolii, 240 pg. preț n'are.

Subt scurta sa dominație românească, Transnistria a cunoscut o febrilă activitate misionară ortodoxă. S'au pornit adevărate expediții misionare din partea fiecărei mitropolii — începutul fericit l-a făcut Mitropolia Ardealului —, s'au întemeiat misiuni, s'au ridicat altare, s'au celebrat slujbe și botezuri...

Tipăritura de față cuprinde opera misionară în Transnistria a Mitropoliei Olteniei, care în frunte cu chiriarhul său, s'a ostenit, prin unii slujitori ai săi, chiar 5-6 luni.

Din Mitropolia Olteniei au pornit cei mai mulți misionari, 130 la număr, s'au adus și s'a împărțit în dar 160 cărți de ritual, 18 rânduri de odăjdii, 75 de odoare diferite, 80 antimise, 11.000 cărți de rugăciuni, etc. După o cronică a călătoriei I. P. S. Sale Mitropolitului Nifon în Transnistria, urmează dările de seamă ale preoților misionari.

Răsfoind aceste dări de seamă, dai de multe ori de alese sentimente duhovnicești și de autentică ardere în slujba Domnului nostru Iisus Hristos, altele aceste dări de seamă sunt seci și stereotipe.

Inchizând ultima filă te gândești, cu inima strânsă, la destinul crud al fraților creștini de peste Nistru, cari au văzut atât de puțin strălucirea în sărbătoare a altarelor Bisericii redeschise...

P. R.

RÉCITS D'UN PÈLERIN RUSSE, traduits par Jean Gauvain, în: Les Cahiers du Rhône

— Série Blanche, XII, Mai, 1943, Éditions de la Baconnière — Neuchâtel, pp. 148, lei 480.

Domeniul misticei a fost puțin cercetat la noi, deci și puțin cunoscut. Cărțulia prezentă s'a bucurat însă încă mai de mult, de o atenție deosebită. Recenzată din 1934,¹ și tradusă chiar în românește acum câțiva ani, poate fi accesibilă acum teologilor români, într-o nouă și bună traducere franceză, frumos scrisă și savant îmbogățită cu note explicative.

Tratează o problemă fundamentală pentru domeniul căreia aparține: rugăciunea lui Iisus, cea care se săvârșește de minte în inimă.²

De „o neașteptată și uimitoare adâncime“, cum o caracterizează Nicolae Arseniev,³ „Povestirile unui pelerin rus“, caută să ofere cititorului o cât mai simplă tehnică de deprindere a rugăciunii mintale.

După cum ne informează traducătorul în introducere, autorul scrierii e necunoscut. Pentru prima dată această operă a fost tipărită la Kazan în 1865. Urmează alte ediții în 1884, 1920 și 1930 (pp. 9-10). O primă traducere franceză a apărut în periodicul Irenikon (Amay-Meuse, Belgique), urmată de o alta germană, Ein Pilgersleben, Berlin, 1925, datorită lui R. von Walther (notă la pag. 129). Dacă autorul scrierii, al cărei original e în rusește, a rămas necunoscut, se știe însă sigur că „Povestirile se

1 Vezi Bis. Ort. Rom. an. LVI, 1934, Nr. 7-8.

2 Asupra acestei probleme vezi: Nichifor Crainic, Rugăciunea lui Iisus, în Gândirea, Mai, 1938, p. 223 sqq; Arhim. Antim Nica, Rugăciunea lui Iisus, în Bis. Ort. Rom. An. LVII, Nr. 9-10, Sept.—Oct. 1938, pp. 551-568; Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, trad. de Protosing. Nicodim Ioniță, în Bibl. bis. Ort. Nr. 6, Chișinău, 1937, pp. 101-109; Prot. Sergheie Cetfericov, Paisie Starețul Mănăstirii Neamțu din Moldova, trad. de Nicodim patriarhul României, ed. II, Sf. Mănăstire Neamțu, 1943, pp. 208-256; Pr. II. V. Felea, Paisie și paisianismul, Cluj, 1940, 39-47; Prof. Dr. D. Stăniloae, Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama, Sibiu, 1938; Idem, Calea spre lumina dumnezeiască la Sf. Grigorie Palama, în Anuarul Acad. Teolog. „Andreiane“ 1929-1930, Sibiu, 1930, pp. 55-72; Idem, Două tratate ale Sf. Grigorie Palama, în Anuarul Acad. Teolog. „Andreiane“, 1932-1933, Sibiu, 1933, pp. 5-70; Sergiu Bulgakoff, Ortodoxia, trad. de Nicolae Grosu, Sibiu, 1933, pp. 186-189; și Pr. Nicolae Nicov, Părintele Ioan Kronstadttschi. Un chip de păstor misionar ortodox, Chișinău, 1935, pp. 93-95.

3 Ostkirche und Mystik, München, 1925, citat la N. Crainic, Curs de Teologie mistică, litografiat, București, 1943, pag. 192.

leagă de mișcarea literară rusă a sec. XIX, în ceea ce are mai senin și pur“ (pag. 10), izvorînd din „imensul potențial religios“ rusec (pag. 16).

Introducerea pe care o face Jean Gauvin, e bine venită, punându-ne în posibilitatea unei mai ușoare înțelegeri a lucrării traduse. Suferă însă de nejustificată neînțelegere catolică a curentului palamit (cf. pag. 13).

Acțiunea lucrării e descrisă în patru povestiri (I, pp. 15-35; II, pp. 36-80; III, pp. 81-85; IV, pp. 86-128). Pelerinul care e un țărăn ce-și pierduse familia, infirm de brațul stâng, devenit vagabond — lucru obișnuit în Rusia de odinioară —, purtând cu el doar un sac, în care-și ducea Biblia, Filocalia și ceva hrană când avea, colindă prin toată Rusia, în dorința de a găsi pe cineva care să-l inițieze în tainele sufletului, în special însă, să-l lămurească „cum este posibil a se ruga cineva fără încetare atunci când fiecare trebuie să se ocupe de numeroase lucruri spre a veni în sprijinul propriei vieți“ (pag. 19). Întâmplările prin care trece se desfășoară pe două planuri: „unul lăuntric sufletec, unde ne lasă să vedem pas cu pas cum evoluează rugăciunea, altul extern, unde micile întâmplări ce-i iasă în cale, capătă rînd pe rînd înțeles dîm lumina ce se resfrînge dinlăuntru asupra lumii înconjurătoare“ (N. Crainic, Curs de Teol. mist. p. 193).

Ar necesita prea mult spațiu descrierea tehnicii de deprindere a rugăciunii mintale. Doritorul de a o cunoaște, o poate găsi singur cu ușurință citind această lucrare. Semnalăm însă câteva probleme, natural în treacăt numai menționate, dar totuși luminos soluționate.

Materializările spiritului celor morți, de care fac atîta caz spiritiștii vremurilor noastre,¹ pare fi pe deplin explicate pe bază ortodoxă, în următoarele fraze: „Când spiritele apar unui om sub o formă corporală, ele își compun corpul lor vizibil din lumină și aer, utilizând pentru aceasta elementele din care și-au tras corpul muritor. Și cum aerul este înzestrat cu elasticitate, sufletul care este îmbrăcat poate gândi, scrie, sau sesiza obiectele“ (pag. 62).

Interesantă este și explicația dată puținței unor oameni de a vedea, ceea ce îndeobște se crede că n'ar fi posibil: „Sufletul uman nu este legat în întregime de materie. El poate vedea în întunec, și obiectele depărtate tot așa ca și cele apropiate. Dar noi nu întreținem această facultate a sufletului, noi împovăram cu greutatea corpului nostru dens sau cu confuzia gândurilor noastre distrase și ușuratece. Atunci când ne concentrăm în noi înșine, când facem abstracție de tot ceea ce ne înconjoară și care ne ațăță spiritul, atunci, sufletul revine complet în el însăși, el cugetă cu toată puterea, și aceasta e o acțiune naturală.“² Decedatul meu stareț (e vorba de starețul care a inițiat pe pelerinul nostru în tainele rugăciunii lui Iisus, pp. 22 sq.) mi-a spus că nu numai oamenii rugăciunii, dar și bolnavi sau inși special înzestrați, când se află într-o cameră întunecoasă, văd lumina care se degajă din fiecare obiect, simt prezența dublului lor și pătrund în gândurile altuia“ (pag. 114).

¹ William Crooks, Nemurirea sufletului. Forța psihică. Fantomele materializate, trad. de N. Porsena, București (Cugetarea) 1942.

² Iată o explicație a miracolelor indice, cari au pus pe atîți cercetători în dilemă. Nimic nenatural. Sufletul conține în el potențe nebănuite, cari cultivate, uimesc, deși sunt în posesia oricărui inș.

Cuvinte luminoase găsește anonimul autor al lucrării noastre și referitor la starea de sfințenie pe care o poate atinge omul. El se întreabă: „ce este sfințenia?” și răspunde: „nimic altceva decât învierea în omul păcătos a stării de puritate a primului om, grație eforturilor și virtuții. Sufletul sanctifică corpul.” Sfințenia aceasta se transmite și obiectelor cu care se vine mereu în contact „par le contact constant avec son corps, cet objet (e vorba de mătăniile stareșului de care am amintit înainte) a été pénétré d'une force sainte, la force de l'état d'innocence du premier homme. Voilà le mystère de la nature spirituelle”! (pag. 61).

Ca de altfel în toate tratatele și lucrările de mistică, se vorbește și aici despre simplitatea și sărăcia spiritului: „... nu înțelepciunea acestei lumi și nici o deșartă dorință de cunoștințe cari conduc la lumina cerească — rugăciunea internă perpetuă — dar dimpotrivă sărăcia duhului și experiența activă în simplitatea inimii” (pag. 24). Nu trebuie să înțelegem desigur aici propoveduirea ignoranței intelectuale, așa cum nici textul din Matei V, 3: *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι*, nu se referă la cei lipsiți de inteligență, la cei proști.¹ De altfel, Sf. Ioan Hrisostom însuși cerea clericilor și monahilor o solidă pregătire intelectuală,² iar Sfinții Părinți au studiat până la epuizare, împreunând munca cu rugăciunea după fericita expresie a Sf. Vasile cel Mare.

În felul acesta Les „Recits d'un pèlerin russe”, deși se ocupă de problema rugăciunii în special, atinge probleme variate și foarte interesante, aducând soluții fericite și exacte.

Fi-va oare capabilă spiritualitatea rusească, care a creat o așa operă, să regenereze decadența actuală a acestui popor? Încheiem cu cuvintele traducătorului: „d'un mal radical peut naître un bien infini. C'est dans la crainte et le tremblement que se prépare la résurrection” (pag. 17).

Diacon N. Corneanu

¹ Pr Const. Grigore și Sava T. Savu, Comentarul Sf. Evanghelii după Matei, de Eutimie Zigabinos, traducere din original după textul editat de Teoclitos Farmachides, vol. I, Râmnicul-Vâlcei, 1931, pp. 174-176; Dr. Vasile Gheorghiu, Sf. Evanghelie după Matei cu comentariu, vol. I., Cernăuți, 1925, pag. 199; Iuliu Olariu, Evangheliile după Matei, Marcu și Luca, Caransebeș, 1894, pp. 53-54.

² Despre preoție, Cartea IV cap. III-IX și cartea V cap. I-VIII.

NOTE

Pastorala refugiaților

Refugiații din Ardealul de Nord, iar acum cei din Bucovina, Moldova și Basarabia au împânzit țara rămasă liberă.

Bătrâni, femei, copii și bărbați valizi au căutat adăpost de furia sângeroasă a dușmanului. Țara i-a primit miloasă la sânul ei, oriunde s'au aciuit acești frați năpăstuiți.

Biserica a organizat pretutindeni ocrotirea acestor refugiați și ajutoarea lor. Acolo unde mijloacele materiale au lipsit a intervenit ajutorul caritativ al Statului și deocamdată lucrurile sunt rânduite cât mai bine se poate în aceste vremuri cumplite pe care le străbatem cu toții.

Deși nu totdeauna Biserica și preoții au mijloacele materiale necesare a alina imediat suferințele și durerile refugiaților, totuși chiar, în sărăcia lor, dacă au dragoste curată față de seamăn, multe rele pot fi îndreptate și multe suferințe pot fi alinate. Mai ales cu sfatul, dacă nu pot totdeauna cu fapta, preoții pot îndruma conștiințele păstoriților lor spre ajutorarea și găzduirea refugiaților.

Sunt oameni cari nu știu încă toată tragedia refugiei, fiindcă n'au fost loviți în niciunul din membri familiei lor de această nenorocire, aceștia trebuiesc făcuți să înțeleagă situația acestor nefericiți și datoria lor în ceasul de față. Alții sunt cari nu vreau să se incomodeze cu nimic în vremurile de față; meschini, egoiști și răi ei refuză

orice ospitalitate, orice ajutor... În casa lor nu pătrunde nimeni, la masa lor nu stă nimeni...

Aceștia trebuiesc aduși la realitate, cu orice preț, cu biciul vorbeii, sau cu oprobiul public al disprețului.

Sunt, în sfârșit, alții ospitalieri cari primesc și îmbrățișează pe oricine; sunt alții cari au casa plină de rude, iar alții cari sunt în imposibilitate de-a ajuta, deși au inima larg deschisă...

Tuturora preotul trebuie să le împartă un sfat potrivit, o vorbă bună, o încurajare, sau o mângâiere.

Vremurile acestea grele vor trece și frații noștri refugiați nu trebuie să-și piardă toate credințele și speranțele lor de mai bine...

De aceea o adevărată bucurie a cuprins toate inimile refugiaților din Ardeal și Banat — căci mai ales aici s'au refugiat toți Bucovinenii, Moldovenii și Basarabenii —, când li s'au adresat caldele cuvinte de îmbărbătare din partea *Inalt Prea Sfinției Sale Mitropolitului Dr. Nicolae Bălan* al Ardealului.

Ultimele evenimente, care au încercat puterea de rezistență a neamului nostru și au pricinuit exodul a mij de frați înspre Ardeal, l-au aflat pe Inalt Prea Sfinția Sa la locul de veghe treaz și plin de grijă.

El a îndreptat către toate oficiile protopopești și parohiale din Arhiepiscopia ortodoxă română de Alba Iulia și Sibiu următoarea pastorală a refugiaților:

„Iubiții mei fii sufletești, în urma desfășurării crâncenului războiu prin care trecum, o sumă din frații noștri, din partea de miazănoapte a Țării noastre, au fost siliți să părăsească casele și să-și caute adăpost în alte părți ale țării. Astfel se îndreaptă unii din ei spre meleagurile noastre, cari sunt mai ferite de primejdiile războiului.

Vă îndemn cu toată căldura inimii mele de părinte suflesc, să-i primiți cu bunăvoință pe cei refugiați, dacă vor bate la ușa voastră. Să-i găzduiți cu toată dragostea frățască, ușurându-le necazul și să-i ajutați creștinește, întărindu-le inimile și curajul, ca să poată birui încercarea ceasului celui greu de acum.

Atât de bună și milostivă a fost Moldova, cu toată țara adăpostită la sânul ei în războiul trecut pentru întregirea neamului, încât azi e o datorie sfântă a tuturor ocrotirea fiilor ei refugiați la noi.

Atâția moldoveni și-au frânt pâinea cu ardelenii refugiați acolo în vremea retragerii de atunci și cade-se azi ca și ardelenii să le răspundă moldovenilor cu aceeași dragoste și dărnice de frate.

Primiți-i, încartiruiți-i, găzduiți-i, ajutați-i și încurajați-i, să nu scadă credința lor, să nu se împrăstie nădejdea lor și împreună cu ei înălțați rugăciuni către Dumnezeuul părinților noștri ca să fie cu noi și să ne izbăvească țara și neamul din toate necazurile și strâmtoarele.

Impărtășindu-vă arhierestiile noastre binecuvântări am rămas,

Al vostru al tuturor de tot binele voitor:

NICOLAE

Arhiepiscop și Mitropolit

Sibiu, 31 Martie 1944. P. R.

Buletin bibliografic teologic

În țară la noi, în vremuri normale de pace, funcționează în diferite colțuri, vreo duzină de școli superioare teologice.

În București, în Cernăuți, în Chișinău sunt Facultăți de teologie; în Sibiu, Cluj, Arad, Oradea-Mare, Timișoara și Caransebeș sunt Academii teologice, apoi mai sunt și celelalte centre mitropolitane și episcopale, cu seminarii sau fără, unde la fel pulsează o viață religioasă intensă: Craiova, Blaj, Curtea de Argeș, Buzău, Huși, Roman Bălți, Beiuș, etc. etc.

Pretutindeni se află o mulțime de ostenitori în scrisul teologic și bisericesc; fiecare episcopie și mitropolie are câte o tiparniță proprie, unde se tipăresc zeci și sute de broșuri, studii și alte diferite cărți, în fiecare an.

Majoritatea din aceste tipărituri sunt de-o reală valoare, dar din cauza lipsei unui organ de publicitate, care să le facă cunoscute, rămân închise între hotarele strâmte ale locului lor de naștere și se pierd în uitare...

Aceasta însă nu are valoare numai pentru un neînsemnat oraș de provincie, cum e Caransebeșul bunăoară, ci chiar și pentru Capitala noastră. Acolo, mai ales, apar o mulțime de cărți teologice și bisericești de mare valoare, care rămân necunoscute în restul țării, deoarece nimeni n'ajunge să le cunoască data apariției, editura, cuprinsul sau autorul.

Ar fi necesar, astfel, să se editeze într'un centru oarecare din țară, de preferință la București, s'ar putea însă să fie și două centre, chiar trei [Sibiu, Cernăuți, Chișinău, etc.], câte un *Buletin bibliografic teologic* mensual sau trimestrial, sau chiar

anual, unde să se înregistreze toate, absolut toate, broșurele, studiile și operele teologice și religioase ce apar în țară la noi.

La București ar fi munca mai ușoară, întrucât fiecare editură este obligată, prin lege, a trimite câte un exemplar Academiei Române; la provincie nu s'ar putea înregistra decât ceea ce apare acolo.

Un bun și promițător început a făcut Sibiul ortodox, unde ostentorul, cu largi perspective culturale, *prof. Dr. Grigorie T. Marcu*, a publicat până acuma câteva buletine bibliografice cu însutita roadă publicistică a tiparnițelor ctitorite de Înalt Prea Sf. Mitropolit Dr. Nicolae Bălău.

Totul s'a redus însă numai la atât!

În celelalte centre apar necontenit tot alte reviste și alte cărți, despre care luăm cunoștință abia după ani de zile...

O bună inovație — pe care-o imităm și noi — este aceea de-a

alcătui o fișă bibliografică teologică în fiecare număr de revistă, fie la Candela, fie la Revista teologică, fie la Biserica ortodoxă, fie la Duh și Adevăr, fie la noi... Dar, indicele acestea sunt parțiale și uneori slab informate...

Lipsește, astfel, un Buletin bibliografic oficial, în care să se înregistreze toate noutățile teologice, eventual cu o mică dare de seamă asupra cuprinsului, așa după cum sunt cu zecile astfel de buletine în streinătate.

Și dacă am ajuns aici, s'ar putea alcătui și un conspect asupra literaturii teologice rom. catolice și protestante streine, de un teolog competent, în cadrele aceluiași Buletin oficial, lucru ce ar fi de un și mai mare folos pentru toată lumea.

S'ar împlini cu aceasta un deziderat vechiu al teologilor ortodocși români și s'ar aduce reale foloase tuturor cititorilor de literatură religioasă.

P. R.

CRONICĂ

Adunarea eparhială

Prea Sf. Sa Episcopul Veniamin Nistor al Caransebeșului a deschis a treia adunare eparhială, Duminică în 14 Mai c., la orele 9 dimineața, tot „în timp de războiu și în împrejurări din ce în ce mai îngrijorătoare pentru Neam și Țară.”

Intr-o caldă comuniune sufletească și într'un număr mare, deși condițiunile ținerii acestei adunări erau atât de anevoioase din punct de vedere practic, adunarea s'a deschis la data rânduită și după formele legiuite.

Liturghia în sobor și cuvântarea arhierască dela catedrala episcopiei au încălzit inimile tuturor deputaților eparhiali și celorlalți credincioși, adunați într'un număr mai mare ca de obicei, la biserică.

Adunarea s'a mutat apoi, dela biserică la primăria orașului, în sala festivă de ședințe.

Au fost discutate, rând pe rând, toate chestiunile vitale care interesează bunul mers al eparhiei.

Secție bisericească după secție și-au prezentat onor. adunări rapoartele și-au exprimat doleanțele și-au răspicat propunerile și, mai ales, speranțele de mai bine.

Activitatea culturală, misionară, socială și pastorală a Bisericii a fost amplu discutată. Asupra misiunii preotului în parohie s'a revenit des și cu sporite insistențe.

O nouă arondare a protopopiatelor este mărturie luminoasă de noul duh de muncă întronat de P. Sf. Sa în eparhie.

Revista noastră și-a primit și ea partea sa de îmbărbătare la o muncă continuă și asigurarea unui sprijin neprecupețit.

Adunarea s'a închis cu trimiterea unor telegrame de omagiu înalțelor autorități de Stat.

Investirea nouilor episcopi

Episcopii aleși de Congresul național bisericesc, întrunit în Colegiu electoral în luna Ianuarie 1944, au primit investitura regală.

Au primit investirea regală P. P. S. S. Lor: Chesarie Păunescu la Constanța, Antim Anghelescu la Buzău și Iosif Gafton la Argeș.

Chemare la realitate

Sanctitatea Sa patriarhul Nicodim Munteanu al României a adresat Țării un cald apel de reîntoarcere a tuturor credincioșilor pe căile duhovnicești ale Bisericii.

Biserici distruse

Ultimele bombardamente au distrus 14 biserici în România.

Ce fel de obiectiv militar prezentau aceste sfinte locașuri?

Capitala în rugăciuni

Bombardamentele au reaprins candelarele de veghe ale altarelor din București. În toate cartierele se fac privegheri și rugăciuni pentru pace.

Nouii contribuții pentru palatulAcademiei teologice

Odesfer [Oficiul de desfacere a fierului] București a dăruit fier în valoare de 2.500.000 lei; Primăria (Caransebeș 200.000 lei; Banca Poporală Caransebeș 100.000 lei; Lt. col. R. Boldea, preș. Com. de Avere 100.000 lei; Ing. Ștefan Bornuz, dir. gen. al Com. de Avere 100.000 lei; Farm. M. Pătrășcanu 100.000 lei; Gh. Morariu, Mehadia 100.000 lei.

Total general: 5.600.000 lei.

Colecta urmează.

Pancen Lama

Noul zeu al budiștilor, Pancen Lama, în vârstă de 7 ani, a fost încoronat.

Încoronarea s'a petrecut, după fastuoasele rituri budiste, în provincia Tjinghai dela granița tibetană, în mănăstirea dela Ta-erh-Shu.

În acest copil de 7 ani, credința budistă afirmă că s'ar fi „renăscut și reîncarnat Pancen Lama”.

Mii de tibetani, chinezi și mongoli au asistat la această ceremonie solemnă.

Invazia

Măști, 6 Iunie 1944, orele 2 dimineața a început invazia în estuarul Senei și pe litoralul Normandiei.

Lupte înfricoșate s'au angajat.

† Arhim. Dr. Eusebie Roșca

Arhim. Dr. Eusebie Roșca, o venerabilă figură a preoției ardelenene, a răposat în Domnul, în vârstă de 83 de ani.

Adormitul întru Domnul a fost multă vreme rectorul Institutului teologic din Sibiu.

Scrisoarea I. P. S. S. Nicodimcătre E. S. Arhiepiscopulde Canterbury

În 16 Mai 1944, I. P. S. S. Patriarhul țării a adresat o scrisoare plină de demnitate E. S. Arhiepiscopului de Canterbury, în care protestează împotriva bombardamentelor neomenite efectuate de aviația anglo-saxonă în România.

Scrisoarea n'a primit niciun răspuns.

Iată rezultatul demersurilor de conciliațiune și formulelor de intercomuniune dintre biserica anglicană și biserica ortodoxă!

Renașterea mănăstirii Cernica

Sfânta Mitropolie a Ungro-Vlației, în dorința de a reda mănăstirii Cernica rolul ei de centru cultural și spiritual din trecut, a oferit conducerea și stăreția ei P. S. arhierelui Emilian Antal Târgovișteanul, fostul episcop locotenent al Argeșului.

Urăm noului stareț mult spor la muncă!

Apelul cardinalilor

Față de recrudescența bombardamentelor aeriene, cardinalii francezi au adresat un apel episcopatului anglo-american cerându-i să intervină pe lângă guvernele din Londra și din Washington care sunt răspunzătoare de asasinarea populațiilor civile și de distrugerea căminurilor și bisericilor.

Apelul este semnat de episcopul din Lille și de arhiepiscopii din Paris, Lyon și Cambrai.

P. R.

Bibliografie teologică

- Anghel, V.*, Creștinism și păgânism, București, R. Cioflec, 1944.
- Bănescu, M.*, *Prof. acad. Dr.*, Spre noua ordine socială, Caransebeș, 1943.
- Bodogae, T.*, *Prof. univ. Dr.*, Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 de ani, Sibiu, Seria didactică, 1943.
- Brașiște, E.*, *Diacon*, Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila, București, 1943.
- Butnariu, Gh.*, *Preot*, Coborîri în adânc... București, 1943.
- Călugăr, D.*, *Conf. univ.*, Preocupări catehetice, Seria didactică, Nr. 14, Sibiu 1944.
- Cotoșman, Gh.*, *Prof. acad. Dr.*, Din trecutul episcopiei Timișorii, Timișoara, 1943.
- Criveanu, Nifon*, *Mitr. Olteniei*, În grădina Ghetsimani, Craiova, 1944.
- Diamandi, Sterie*, Fiul lui Dumnezeu — Fiul Omului, vol. III, București, 1943.
- Iftimie, Gh.*, Lucian Blaga și Creștinismul românesc, Iași, 1944.
- Marcu, Gh. T.*, *Prof. univ. Dr.*, Un temei documentar al istoricității cărților Noului Testament: Fragmentul Muratori, Sibiu, 1944.
- Mateiu, I.*, *Prof. univ. Dr.*, Opera școlară a Mitropolitului Șaguna, Brașov, 1944.
- Netea, V.*, Dela Petru Maior la Octavian Goga, București, 1944.
- Nica, A.*, *Arhim. Dr.*, Viața religioasă în Transnistria, Chișinău, 1943.
- Rezuș, P.*, *Prof. acad. Dr.*, Știința mărturisitoare de Dumnezeu. O încercare de filosofie creștină a științei, Caransebeș, 1944.
- Sârbu, C.*, *Conf. univ. Dr.*, Natura și valoarea timpului, Sibiu, 1944.
- Savin, I. Gh.*, *Prof. univ. Dr.*, Apologetica. Vol. II, București, 1943.
- Șesan, N.*, *Prof. univ. Dr.*, Curs de drept bisericesc universal, Ed. IV, Cernăuți, 1943.
- Stan, L.*, *Prof. univ. Dr.*, Dreptul și gândirea românească, Brașov, 1943.
- Stăniloae, D.*, *Prof. univ. Dr.*, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Sibiu, 1943.
- Vasilescu, E.*, *Prof. univ. Dr.*, Introducere în filosofie, București, 1943.
- Vintilescu, P.*, *Prof. univ. Dr.*, Liturghia în viața românească, București, 1943.
- Vizirescu, M. Pan*, Poesia noastră religioasă, Cluj, 1944.
- Vonica, Nicolae*, Viața și pilda sf. Ioan Botezătorul, Sibiu, 1944.

*Onor. Domni sunt rugați a ne trimite abonamentul, pe adresa
administrației revistei.*

Manuscrisele se vor trimite din vreme.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Ordinea articolelor e determinată de necesități tehnice, nu de alte considerațiuni

<i>Abonamentul anual</i>	<i>800 lei</i>
<i>Pentru instituții</i>	<i>1200 lei</i>
<i>Un număr</i>	<i>150 lei</i>

A ARĂRUT :

Prot. Dr. Petru Rezuș :

ȘTIINȚA, MĂRTURISITOARE
DE DUMNEZEU

O ÎNCERCARE DE FILOSOFIE CREȘTINĂ A ȘTIINȚEI

Caransebeș, 1944

